

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

26 КРАСАВІКА 2002г.

№ 17 - 18/4151 - 4152

КОШТ 290 РУБ.

КАМСАМОЛЬСКАЯ ПУЦЁЎКА

Нататкі
Васіля ШЫБАЛКІ-ПАЎЛАЎСКАГА

5, 13

НЯЎЛІЧАНАЯ ІНТАНАЦЫЯ

Любоў ТУРБІНА — пра творчасць
Андрэя ФЕДАРЭНКІ

7

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Уладзіміра КАРЫЗНЫ,
Міколы МЯТЛІЦКАГА,
Уладзіміра НЯКЛЯЕВА

8, 12

ПАЧАТАК АПАВЯДАННЯ

Раздзел з рамана
"Алжырская пастка"
Эрнеста ЯЛУГІНА

8—9

ПРА БАЦЬКУ БЕЗ ВЫДУМКІ

Анатоля ЗЭКАЎ

13

"І ЧАС ІМКЛІВА НЕЗВАРОТНЫ МАСТАК ІЗНОЎ ВЯРТАЕ НАМ..."

Некалькі згадак
Анатоля БУТЭВІЧА
пра Пімена ПАНЧАНКУ

14—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!
Нагадваем, падпіска на "ЛіМ" на першае паўгоддзе працягваецца. Яе можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індывідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў.

Індывідуальны індэкс — 63856.
Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

Выстава "СМІ ў Беларусі"

23 красавіка ў сталічным Палацы мастацтваў адкрылася шостая спецыялізаваная выстава "СМІ ў Беларусі". Як і раней, на ёй шырока прадстаўлены не толькі беларускія перыядычныя выданні (ад рэспубліканскіх да раённых), але й газетна-часопісная прадукцыя Расіі і Украіны. Адкрыў выставу міністр інфармацыі нашай краіны Міхаіл Падгайны. У час урачыстай прэзентацыі неаднаразова адзначалася, што традыцыйная мінская выстава сродкаў масавай інфармацыі — чарговы і канструктыўны крок у агульнай міжнароднай справе аб'яднання прафесійных інтарэсаў.

Сёння выстава "СМІ ў Беларусі" закончыла сваю працу.

НА ЗДЫМКАХ: адкрываюць выставу Міністр Расійскай Федэрацыі па справах друку, тэлерадыёвяшчання і сродкаў масавых камунікацый Міхаіл ЛЕСІН, Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Міхаіл ПАДГАЙНЫ і Старшыня Дзяржаўнага камітэта інфармацыйнай палітыкі Украіны Іван ЧЫЖ, выступае Міхаіл ПАДГАЙНЫ, вядомы журналіст Іван ЖДАНОВІЧ каля стэнда "ЛіМа".

Фота А. ГАЎРОНА

КОЛА ДЗЁН

Сёння споўнілася 16 гадоў з дня трагедыі на Чарнобыльскай АЭС. Але, нягледзячы на гады, болю ў душах людзей не паменела. І ўсё ж жыццё працягваецца...

ВЫСТУПЛЕННЕ ТЫДНЯ

23 красавіка Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка выступіў са штогадовым пасланнем да парламента, у якім былі абзначаны далейшыя шляхі развіцця нашай краіны.

МЕРАПРЫЕМСТВА ТЫДНЯ

20 красавіка ў нашай краіне прайшоў рэспубліканскі суботнік. Усе сродкі, заробленыя на ім, пайшлі на завяршэнне будаўніцтва і рэканструкцыю ўстаноў аховы здароўя, у тым ліку бальніц і цэнтраў, размешчаных на забруджаных радыенуклідамі тэрыторыях Гомельскай, Магілёўскай і Брэсцкай абласцей.

ВІЗІТ ТЫДНЯ

У апошні дзень свайго візиту ў ФРГ прэм'ер-міністр нашай краіны Генадзь Навіцкі ўзяў удзел у беларуска-германскім эканамічным форуме ў Боне і кантакта-кааперацыйнай біржы ў Прамыслова-гандлёвай палаце Бон-Рэйн-Зіг. Трэба спадзявацца, што візіт прэм'ер-міністра ў Германію паспрыяе нашаму эканамічнаму росту і ўзаемнавыгадному супрацоўніцтву паміж нашымі краінамі. А інакш — для чаго тады ездзіць па свеце?

ПАЛЁГКА ТЫДНЯ

У друку з'явілася інфармацыя, згодна з якой сёлета замест шасці звычайных экзаменаў выпускнікі сярэдніх школ будуць здаваць толькі чатыры. У абавязковым парадку вучням 11-ых класаў давацца здаваць экзамены па беларускай ці рускай мове на выбар і матэматыцы. Астатнія дзве вучэбныя дысцыпліны выпускнікі будуць выбіраць для здачы экзаменаў самастойна. У выпускнікоў ліцэяў, гімназій, школ ці класаў з паглыбленым вывучэннем прадметаў будуць тры абавязковыя экзамены (па мове, матэматыцы і прафіліруючай дысцыпліне) плюс адна дысцыпліна на выбар. Акрамя ўсяго, другі год запар выпускнікам даецца права залічваць замест выпускнога экзамену ў школе адзнаку, атрыманую ў гэтым годзе на цэнтралізаваным тэсціраванні.

НЕЧАКАНАСЦЬ ТЫДНЯ

У Францыі адбыўся першы тур прэзідэнцкіх выбараў. У другі тур нечакана выйшлі дзеючы прэзідэнт Францыі Жак Шырак і ультраправы нацыяналіст Жан-Мары Ле Пэн. Шырак атрымаў 19,67 працэнта галасоў, а 73-гадовы Ле Пэн — 17,02 працэнта. У другім туры па меркаванні аналітыкаў павінен перамагчы Жак Шырак...

ПОСПЕХ ТЫДНЯ

Гэты год для беларускіх хакеістаў стаў як ніколі трыумфальным. Чацвёртае месца на зімняй Алімпіядзе, цудоўная перамога над алімпійскай зборнай Швецыі і нарэшце пераканаўчая перамога нацыянальнай зборнай на чэмпіянаце свету ў групе "Б" з правам на наступны год выступаць у вышэйшым дывізіёне. Калі і далей нашы хакеісты будуць так паспяхова гуляць, то хакей у нашай краіне можа стаць самым папулярным відам спорту. А чаму б і не...

УДАКЛАДНЕННЕ ТЫДНЯ

У друку з'явілася ўдакладненне, згодна з якім выхадны, які ў адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў Беларусі "Аб пераносе рабочых дзён у 2002 годзе" выпадаў на 13 мая, адменены. Аб'яўлены перанос рабочага дня з 10 мая на суботу 18 мая захоўваецца. Такім чынам, працоўным з пяцідзённым рабочым тыднем і выхаднымі днямі ў суботу і нядзелю прадастаўляецца магчымасць адпачываць чатыры дні запар — з 9 па 12 мая ўключна.

АФІЦЫЁЗ ТЫДНЯ

Па звестках Міністэрства працы і сацыяльнай абароны за сакавік колькасць афіцыйна зарэгістраваных беспрацоўных у Беларусі павялічылася амаль на 3 тысячы чалавек. Калі напачатку года на ўліку ў службах занятасці нашай краіны знаходзілася 102,9 тыс. чалавек, то па стане на пачатак красавіка — 115,8 тысячы. І сёння на адно свабоднае працоўнае месца прэтэндуюць чатыры беспрацоўныя, а год назад было тры. Але гэта, не трэба забывацца, усяго толькі афіцыйныя лічбы...

ІНІЦЫЯТЫВА ТЫДНЯ

Палачане, якія на сённяшні дзень жывуць і працуюць у Мінску, вырашылі аб'яднацца ў зямляцтва. Ідэю стварэння аб'яднання падказала Вера Пазняк — былая супрацоўніца Полацкага гарадскога камітэта камсамола, а цяпер намеснік загадчыка адной з кафедраў Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Беларусі. Новую ініцыятыву падтрымалі многія вядомыя палачане, якія зараз жывуць у Мінску.

ПАДАРАЖАННЕ ТЫДНЯ

3 красавіка на 5 працэнтаў падаражэлі пучэўкі ў санаторыі, прафілакторыі і дамы адпачынку. Цяпер сярэдні кошт пучэўкі складае 325 тысяч рублёў. Няслаба...

НАВІНКА ТЫДНЯ

Спінтзавод "Пяскоўскі" Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці прыступіў да вытворчасці ёдавай гарэлкі "Стараляскаўская люкс", якую можна выкарыстоўваць для прафілактыкі захворванняў шчытападобнай залозы. Па словах спецыялістаў, "лячэбная" гарэлка будзе прадавацца не толькі ў раёнах, якія забруджаны радыенуклідамі. Першыя партыі "Стараляскаўскай люкс" ужо адпраўлены ў крамы, дзе пляшку можна купіць за 2180 рублёў.

СВЯТЫ Тарас Шаўчэнка

Муза

А ты, прачыстая, святая
Сястрыца Феба маладая!
Мяне ты ў поцілку ўзяла
І прэч у поле аднясла.
І на кургане сярод поля,
Як тую волю на раздоллі,
Сівым туманам спавіла.
І калыхала і спявала,
І чары дэяла... І я...
О чарадзеячка мая!
Ты мне паўсюдна памагала,
Мяне ты ўсюды даглядала.
У далёкім, дзікім стэпе,
У змрочнай няволі,
Красавалася ты, ззяла,
Быццам кветка ў полі!
Ты з казармы нячыстае
Чыстаю, святую
Птушачкаю выццела
І па-над мною
Паляцела, заспявала,
Крылле зачэпіла...
Бы жывою той вадою
Душу акрапіла.
І я жыву, і нада мною
Сваёю, Божаю красою
Гарыш ты, зорачка мая,
Мая дарадчыца святая!
Мая ты доля маладая!
Мяне не кідай. І ўначы,
І днём, і вечарам, і ўранні
Лунай са мною і вучы,
Як словам
шчырым, незламным
Сказаці праўду. Памажы
Малітву дзеяць аж да краю.
А як памру, мая святая!
Мая матуля! Пакладзі
Свайго ты сына ў дамавіну
І хоць адзіную слязіну
Ў вачах спрадвечных засвяці.

1858, Ніжні Ноўгарад
З украінскай пераклаў
Валеры СТРАЛКО

Каля пасольства Украіны 22 красавіка ў Мінску адбылося ўрачыстае адкрыццё помніка класіку ўкраінскай літаратуры Тарасу Шаўчэнку. Ва ўрачыстасцях прынялі ўдзел мэр Мінска Міхаіл Паўлаў і мэр Кіева Аляксандр Амельчанка.

ІМПРЭЗЫ

"З вясною ў адным вагоне"

Сёлета вялікаму беларускаму мастаку Вітальду Казтанавічу Бялыніцкаму-Бірулі спаўняецца 130 гадоў. Святаванне ўжо пачалося. Юбілею прысвечаны мастацкія экспазіцыі ў Магілёве і ў двух сталічных музеях — Нацыянальным мастацкім і Музеі гісторыі і культуры. 130-годдзю мастака была прысвечана і культурніцкая акцыя, што адбылася 31 сакавіка ў мінскім кінатэатры "Змена". Гэта была сустрэча пісьменніка Віктара Карамазова з аматарамі беларускай культуры, беларускага слова. Прысутныя пабачылі фільмы, да якіх пісьменнік меў непасрэднае дачыненне як сцэнарыст — "Вяртанне ў вырай" (1999) і "Сцежка да выратавання" (1997), а таксама відэафільм пра міжнародны пленэр па жывапісе імя В. К. Бялыніцкага-Бірулі, што

праходзіў у 1997 годзе. Фільм "Вяртанне ў вырай" пабудаваны на дзённіках запісаў Бялыніцкага-Бірулі, праілюстраваных вобразамі жывой беларускай прыроды і палотнамі майстра. "Сцежка да выратавання" — гэта фільм-дзёнік самога пісьменніка. Аповед пра ягоную вандроўку ў родную вёску. Светаўспрыманне Віктара Карамазова вельмі блізкае творчым прынцыпам Бялыніцкага-Бірулі. Таму абодва фільмы лагічна дапаўнялі адзін аднаго. Аднак галоўнае, дзеля чаго сабраліся людзі на сустрэчу з пісьменнікам, была прэзентацыя кнігі В. Карамазова "З вясною ў адным вагоне". Яна выйшла з друку сёлета ў выдавецтве "Юнацтва". У кнізе дзве аповесці — "Мой брат духоўны..." (пра мастака С. Жукоўскага) і класічны

твор біяграфічнага жанру "Крыж на зямлі і поўня ў небе" (аб жыцці і творчасці В. К. Бялыніцкага-Бірулі). Да таго ж у кнізе тры эсе пра мастакоў бліжэйшых нам па часе — Г. Вашчанка, А. Бараноўскі, А. Бархаткоў. Трэцяя частка выдання — дзёнік пісьменніка "З вясною ў адным вагоне", які даў назву кнізе. Паміж прысутнымі на прэзентацыі і пісьменнікам адбылася зацікаўленая гаворка аб пісьменніцкай працы, аб мастацкай творчасці, аб нацыянальнай культуры і яе народных каранях. Людзей у зале было небагата; бо кінатэатр не цэнтральны, і рэклама беларускіх імпрэзаў, як кажуць, звычайна не на першых палосах газет. Але тыя, хто прыйшоў, не пашкадавалі.

П. В.

Вадзім СПРЫНЧАН

НАДЗЁННАЕ

На шляху да Бога (МАНАЛОГ МАЁЙ ДАЧКІ АКСАНЫ)

Прамінула пятнаццаць гадоў,
Калі трэці анёл затрубіў
Над ракою маленства майго
І на Прыпяць упала злавесная зорка Палын...
І пазнала я чорную сілу яе прамянёў.
Дужа горка было на душы,
Дужа змрочна на сэрцы было.
Лепш пра тое не згадаць. Ды як?
Гэту згубную чашу прыгубілі многія з нас.
Боль і горыч і сёння пануюць паўсюль.
Цяжка выжыць. А жыць?
Дзякуй Богу, жыву. І люблю.
Трэба жыць на радзімай зямлі.
Аж не верыцца: зорка Венера ўзышла...
Вось ён, — час хараства і каханія, —
Час "Вянка"!
Быццам я ў зачарованым царстве стаю
І ўзіраюся ў люстры дзівосных азёр.
Нешта ёсць ува мне ад язычніцы светлай... Але
Я жыла ў эпіцэнтры апакаліптычных падзей,

Я жыву пасля страшнай тае катастрофы,
І ўсё болей душа адчувае сябе хрысціянкай.
І цяпер, у часы Адраджэння Айчыны маёй,
На святой беларускай зямлі,
На зямлі Еўфрасінні святой
Крыж нясу і маюся адзінаму Богу.

Віфлёмская зорка святло суцяшальнае лье
Проста ў сэрца маё,
Сагравае, ратуе мяне.
Зорны час чысціні і святла!
Боскі час неўміручай любові!
Беларусы мае!
На ахвярнай дарозе жыцця
Не ўпадайма ў адчай.
З намі Бог!
Будзе жыць Беларусь,
Будзе вечна бялець
Ветразь Белай Русі
На прасторах Сусвету.
2001

Свята “Вясёлкі”

У ДOME літаратара адбылося святкаванне юбілею дзіцячага часопіса “Вясёлка”. Гэтымі днямі адзначаецца яго саракапяцігоддзе. Не дзіўна, што з такой “недзіцячай” датай супрацоўнікаў выдання прыйшлі павіншаваць людзі самага рознага ўзросту. Але ж асноўнымі гасцямі, як і трэба было чакаць, сталі дзеці.

Па традыцыі прысутных вітаў рэдактар “Вясёлкі” Уладзімір Ліпскі. Ён адзначыў, што першымі чытачамі часопіса маглі быць і хутчэй за ўсё былі бабулі і дзядулі сённяшніх пяці-шасцігадовых хлопчыкаў і дзяўчынак. Пра паважны узрост часопіса і яго багатыя традыцыі казалі прадстаўнікі міністэрстваў інфармацыі і адукацыі. Аўтарам часопіса ўручылі ганаровыя граматы і падарункі. Быў зачытаны і адмысловы ліст ад міністра інфармацыі Міхаіла Падгайнага, які паведамляў, што вымушаны прысутнічаць на адкрыцці выставы “СМІ Беларусі” і не можа асабіста прысутнічаць на свяце “Вясёлкі”. Шматгадовая праца намесніка галоўнага рэдактара часопіса Тамары Тарасавай была адзначана знакам “Выдатнік друку Беларусі”. У сваю чаргу супрацоўнікі выдання віталі гасцей сваімі вершамі. Міколы

Маляўка і Чарняўскі, Ніна Галіноўская...Цяжка нават пералічыць усіх, хто са словамі ўдзячнасці звяртаўся да прысутных у зале. Каб павіншаваць аўтараў і чытачоў часопіса, упершыню “вылезлі з-пад стала” героі “Калыханкі”. Але без сумнення галоўнымі героямі дня сталі тыя, для каго ўрэшце і выдаецца часопіс — дзеці. Яны

таксама чыталі вершы, танчылі, спявалі. Адметнасцю вечарыны стала тое, што былі задзейнічаны і “звычайныя” глядачы. Апошнія адказвалі на пытанні, падпявалі.

В.Д

На здымку: вёў юбілейную вечарыну галоўны рэдактар “Вясёлкі” Уладзімір ЛІПСКІ.

Фота А. Г.

Вітайце “Ластаўку”!

Легенда (ці была?) пра тое, як вясковая ластаўка змайстравала гняздо над калыскай немаўляці ў радзіннай сядзібе Манюшкаў, падказала назву гэтай імпрэзе. Яе сімвалам зрабілася крохкая звонкагаласая птушачка, якая нібыта блаславіла музычны талент будучага кампазітара. І вось ужо трэці год запар збірае-бласлаўляе маладыя спеўныя таленты “Убельская ластаўка”, рамантычная алякунка малой радзімы Станіслава Манюшкі.

Тут, у Чэрвеньскім раёне, дзе захаваўся падмурак былога Убеля, дзе створаны адзіны ў свеце музей кампазітара ў маі 2000 г. прайшоў Першы абласны фестываль-конкурс беларускай і польскай музыкі, прысвечаны асобе нашага выдатнага земляка. Сёлета “Убельская ластаўка”, нягледзячы на фінансавыя праблемы, зноў склакае маладыя галасы Беларусі. Гэтым разам конкурс ваякалістаў, прысвечаны творчасці С. Манюшкі, ладзіць Беларуская акадэмія музыкі, капэла “Sonorus”, аддзел культуры Чэрвеньскага райвыканкама ды Мінскае музычнае вучылішча імя М. Глінкі.

Урачыстае адкрыццё імпрэзы, у якім удзельнічаюць лаўрэаты конкурсу “Убельская ластаўка” 2000—01 г.г., адбудзецца 3-га мая ў Габеленавай зале Мінскага музычнага вучылішча, следам распачнецца першы тур сёлетняга спеўнага спаборніцтва. Назаўтра плануецца свята ў Чэрвені: другі конкурсны тур, падвядзенне вынікаў, гала-канцэрт новых лаўрэатаў у раённым Цэнтры культуры і адпачынку. Паводле добрай традыцыі, у падрыхтоўцы гэтай святочнай праграмы бярэ

ўдзел званы музычны калектывы (дарэчы, з часу яго заснавання акурат на пачатку мая спаўняецца 10 гадоў) — капэла “Sonorus” пад

кіраўніцтвам Аляксея Шута. Арганізатары “Убельскай ластаўкі” запрашаюць на свята ўсіх! **С. Б.**

Купалавы далягяды

“Купалавы далягяды” — такую назву атрымаў конкурс драматургіі, які абвешчае Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы напярэдадні 120-годдзя з дня нараджэння беларускага песняра. Конкурс закліканы “ўсвядоміць разам з драматургам, што хвалюе нас сёння, якія мы, што шукаем і што знаходзім за далягядамі гісторыі”. Галоўнай мэтай у палажэнні аб конкурсе вызначаецца падтрымка таленавітых творцаў і пошук новых накірункаў у сучасным тэатры.

На конкурс прымаюцца п’есы, якія раней не публікаваліся і не

ставіліся ў тэатрах. Тэма, жанр п’есы — неабмежаваны; адзінае пажаданне, каб у п’есе было не больш за пяць дзейных асоб. Конкурс, які працягнецца з красавіка па снежань 2002 года, з’яўляецца закрытым — да рукапісаў будуць далучаны канверты з рэквізітамі аўтараў. У студзені наступнага года вынікі конкурсу падвядзе журы на чале з мастацкім кіраўніком тэатра імя Янкі Купалы Валерыем Раеўскім. Акрамя яго ў склад журы ўвойдуць дырэктар тэатра Генадзь Давыдзкі, вядомыя артысты Марыя Захарэвіч і Віктар Манаеў, рэ-

жысёры Аляксандр Гарцуеў, Уладзімір Савіцкі і Уладзімір Шчэрбань, а таксама супрацоўнікі літаратурна-драматычнай часткі тэатра Марына Барціцкая і Алена Калюнова. Вынікі конкурсу будуць падвядзены на ўрачыстым цырымоніі з публічным адкрыццём канвертаў і абвешчаннем імянаў аўтараў-пераможцаў. Лепшая п’еса будзе пастаўлена на купалаўскай сцэне ў сезоне 2003-2004 гадоў. Акрамя гэтага маральнага заахвочвання, для ўдзельнікаў конкурсу прадуладжаны грашовыя ўзнагароды і каштоўныя прызы.

Юлія ПАЛАЧАНІНА

Адзначаны маладыя

У мастацкім адзеле абласнога краязнаўчага музея віншавалі маладых артыстаў, навучэнцаў музычных і мастацкіх школ, сярэднеспецыяльных навучальных устаноў, якія вызначыліся высокім выканаўчым майстэрствам. Абласныя прэміі ўручаны актрысам Гомельскага драмтэатра Вользе Хайковай і Вользе Залязецкай, Мазырскага драмтэатра — Вользе Касінскай, абласнога тэатра лялек — Кацярыне Карчэўскай. Вялікая група маладых мастакоў і музыкантаў з Гомеля, Мазыра, Рэчыцы, Рагачова і Буда-Кашалёва адзначаны прэміямі.

Апладыменты ў Маскве

У Маскве прайшоў адкрыты конкурс салістаў і ансамбляў — выканаўцаў на народных інструментах. Конкурс называўся “Настаўнік і вучань”. У ім бралі ўдзел 450 юных музыкантаў кансерваторыі, каледжаў, ліцэяў і музычных школ. Беларусь па класе баяна прадстаўляла вучаніца Гомельскай дзіцячай музычнай школы № 1 імя Чайкоўскага Каця Янко, якая займаецца ў педагога Міхаіла Галавача. У конкурсе Каця заняла другое месца.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

Горад рыхтуецца да фестывалю

Чэрвеньскімі днямі ў Гродна пройдзе чацвёрты Усебеларускі фестываль нацыянальных культур. Мяркуюцца, што ў свяце прымуць удзел каля дваццаці нацыянальных суполак. Сваё мастацтва тут упершыню прадставяць беларускія дагестанцы, туркмены, узбекі, чувашы і марыйцы. У рамках падрыхтоўкі да фестывалю ў абласцях Беларусі завершаны рэгіянальны тур, яго заключны канцэрт прайшоў у Мінску. А заключным этапам, натуральна, стане летні фестываль.

Да Еўфрасінні Полацкай

Група лепшых вучняў Дзятлаўскага раёна пабывала ў Гродзенскім абласным ДOME дзіцячай творчасці. Тут было арганізавана свята памяці Еўфрасінні Полацкай, нябеснай алякункі Беларусі. На свяце падвялі вынікі конкурсу літаратурнай і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці школьнікаў. Сувенірамі і граматамі адзначаны лепшыя работы, у якіх паказаны жыццёвы і духоўны подзвіг святой Еўфрасінні. Сярод пераможцаў — Антон Піскун, Аня Лазоўская (графіка, выцінанка), Марына Варабей (нарыс, эсэ) з сярэдняй школы № 1.

“Прымакам” папчасціла

У Лідзе прайшоў абласны фестываль народнай музыкі. У ім браў удзел і фальклорны гурт Дзятлаўшчыны пад кіраўніцтвам Міколы Палюшэвіча. Гэты калектыв створаны і працуе пры метадычным цэнтры Дзятлаўскага раённага аддзела культуры. А называецца ён — “Прымакі”. Самадзейныя артысты выступілі ўдала і сталі дыпламантамі конкурсу.

Сям’ю маце мастацтва

У Дзятлаўскім гарадскім ДOME культуры прайшоў раённы фестываль сямейнай мастацкай творчасці. З усіх куткоў раёна з’ехаліся сюды самадзейныя артысты. З Дварэцкага сельскага клуба прыехала сям’я Баклушыных. З вёскі Погіры прывезлі на суд глядачоў свае жартоўныя прыпеўкі Марыя і Пётр Шыдлы. Высокае выканаўчае майстэрства паказалі Таццяна і Міхаіл Семенюкі (в. Войневічы), дуэт Галіны Булкавай і яе сына Сяргея (в. Страла), браты Літвінскія з г.п. Наваельня... Лепшыя з выканаўцаў выступяць на Гродзенскім абласным фестывалі сямейнай творчасці.

Іосіф ЗАЯЦ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Спявала песні Лера Сом

Тыдзень таму ў Полацкім музеі кнігадрукавання адбылася творчая вечарына паэты Леры Сом. Яе вітаў дырэктар Полацкага гісторыка-культурнага запаведніка Мікалай Ільніцкі. На вечарыне выступілі калегі Леры — Ірына Жарнасек, Герман Кірылаў, Лявон Неўдах, Ірына Дарафейчук, Змітрок Куніцкі. Літаратар Франц Сіўко зачытаў пародыі Міхася Мірановіча. Ад Таварыства вольных літаратараў слова меў Аляксей Аркуш. На працягу вечарыны Лера Сом выконвала свае песні.

Святлана ГУК

МАГІЛЕЎШЧЫНА...

Лепшы падарунак

Паэтка Раіса Баравікова падаравала юным чытачам Цехцінскай школьнай бібліятэкі Бялыніцкага раёна больш за 200 уласных кніг. Падарунак своечасовы, бо сродкаў на набыццё новай літаратуры ў бібліятэцы няма, а кніжныя фонды катастрофічна збыдзелі.

Увесь свет на крыльцах матылькоў

У Магілёўскім краязнаўчым музеі зараз працуе адмысловая выстава пад назвай “Экзатычныя матылькі свету”. Прадстаўлены экспанаты з Мінскага музея натуральнай гісторыі. Гэта больш за 500 матылькоў з Бразіліі, Кубы, Мадагаскара, Аўстраліі, Перу... На асобным стэндзе — беларускія матылькі (24 віды).

Дні народаў Беларусі

327 па 30 красавіка ў абласным цэнтры пройдуць Дні народаў Беларусі. Арганізатары мерапрыемства — упраўленне культуры аблвыканкама і мясцовае філармонія. У рамках свята шырока будзе прадстаўлена культура армян, габрэяў, цыганоў і, натуральна, беларусаў. Пройдуць сумыя разнастайныя выставы, канцэрты, спектаклі.

Аляксей ПЯТРОВІЧ

МІНШЧЫНА...

Традыцыйная культура і дзеці

На Барысаўшчыне прайшоў выязны чатырохдзённы рэспубліканскі семінар спецыялістаў па фальклору абласных і раённых метадычных цэнтраў, кіраўнікоў фальклорных калектываў на тэму “Традыцыйная культура і дзеці: праблемы аднаўлення і выхавання”. Яго арганізавалі Міністэрства культуры, Беларускі дзяржаўны інстытут праблем культуры, Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці, Барысаўскі райвыканкам. Гаворка ішла пра развіццё дзіцячых фальклорных калектываў, пра распрацоўку рэгіянальных мэтайных праграм па захаванні традыцыйнай беларускай культуры.

НАШ КАР.

Пачнём з сябе

ЯШЧЭ РАЗ ПРА КНІГАГАНДАЛЬ

Выйшаў чарговы трэці нумар часопіса “Крыніца”.

У рубрыцы “Ты” прадстаўлены вядомы празаік, паэт, мастак і кнігавыдавец Адам Глобус. Інтэрв’ю ў пісьменніка ўзяла літаратуразнаўца Ганна Кісліцына. Сваё слова пра Глобуса на старонках часопіса сказалі Аляксандр Бадак, Леанід Галубовіч, Святлана Явар, Пятро Васючэнка, Усевалод Гарачка, Дзмітрый Серабракоў і інш. Надрукавана “падарожная проза” Адама Глобуса, якая называецца “Празрысты Парыж”.

У рубрыцы “У нас” друкуецца апавесць Сяргея Трахімёнка “Заложнікі”, прысвечаная падзеям, што адбыліся ў савецкай турме.

Рубрыка “Яна” прадстаўлена вершамі амерыканскай паэтэсы Сільвіі Плас (1932—1963). Гэтая самабытная творца пражыла зусім мала, бо, захварэўшы на дэпрэсію і маючы хіба што ўсё неабходнае для шчасця — прыгажосць, адукацыю, дзяцей, літаратурны і службовы поспех, — скончыла жыццё самагубствам. Творы, напісаныя паэтэсай ў розныя перыяды яе жыцця (у тым ліку ў час лекавання ў псіхалагічным шпіталі) пераклала на беларускую мову з англійскай Алена Якаўлева.

У нумары надрукавана таксама падборка лірыкі Ліліі Мясешкі.

У рубрыцы “Наша” апублікавана заканчэнне дзёніка Барыса Сачанкі “З запісак рэдактара”, падрыхтаванага да друку малодшай дачкой пісьменніка Святланай.

С. Я.

Знікненне прасторы

Банальна: шурпатыя сцены, акруглыя праёмы, старыя вокны, цені. Нудна: шэрае, белое, чорнае, таму што фатаграфічнае. Моднае: схемны, лінійны, палоскі на паверхні здымкаў. Але... Нешта ўтрымлівае. Не адпускае позірк. Гэтае нешта — жаданне падгледзець за... прасторай, а дакладней, яе адлюстраваннем у фотаработах Сяргея Ждановіча “Знікненне прасторы”, выстава якога праходзіць у Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва. “Мала хто бачыць знікненне... Знікненне прасторы — гэта тое, што было імгненне назад, тое, што прайшло амаль незаўважным, але засталося рэнтгенаўскім здымкам, — тлумачыць сам мастак. — Гэта такія трыумф прасторы і туга часу”. Аўтар прыемна несучасны чалавек у тым, што не змяняе наваколле, а нервова назірае за ім, за тым, што будзе, калі сустрэнуцца свет і матэрыял, як яны сальуюцца ў адзіную імгненную кампазіцыю, а праз хвіліну — у зусім іншую.

Святлана ЖУРАЎСКАЯ

“Вожык” смяецца!

Маштабна адзначылі “міжнароднае гумарыстычнае свята” — Дзень смеху 1-га красавіка — супрацоўнікі, пазаштатныя аўтары часопіса “Вожык” і ўсе тыя, хто прыйшоў на сустрэчу з імі. Яно расцягнулася аж на тры дні — 1-га, 2-га і 3-га красавіка. 1-га красавіка галоўны рэдактар “Вожыка” Міхась Пазнякоў, адказны сакратар часопіса Уладзь Цвяткоў, супрацоўнік часопіса “Полымя” Павел Саковіч, загадчык мастацкага аддзела “Вожыка” Іван Бокій узялі ўдзел у вечарыне, якая адбылася ў сталічным ГПТВ № 133. 2-га красавіка пісьменнікі Міхась Пазнякоў, Уладзь Цвяткоў, Павел Саковіч, Іван Курбека, мастак Іван Бокій выступалі ў Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы. 3-га красавіка Міхась Пазнякоў, Уладзь Цвяткоў, Іван Бокій смяшлі сваімі творамі ўдзельнікаў сустрэчы з імі ў мінскай бібліятэцы № 7 імя Коласа. Шчырае падзяка кіраўнікам і супрацоўнікам гэтых устаноў за падтрымку аичиннай сатыры і гумару і добра арганізавання, цікавья, смешнага “першакрасавіцкія” сустрэчы з чытачамі! Дарэчы, многія з іх выпісваюць “Вожык”, і правільна робяць, бо смех, як даказваюць сучасныя медыкі, значна паляпшае стан здароўя кожнага чалавека, незалежна ад яго схільнасцяў, характару, полу, узросту і партыйнасці!

Антон ВЯДЗЕНІЧ

Займаючыся “ўладкаваннем” мізэрнага тыражу сваёй апошняй кніжкі, пазваніў у адзін з кнігагандляў. Маўляў, вазьміце колькі асобнікаў на рэалізацыю. Хоць колькі, бо сабекошт выдання высокі і выдавец, зважаючы на нейкія там падатковыя нюансы, занізіць цану не мае права. І пачуў у адказ: “А вы думаеце, цана надта паўплывае на попыт? Будзе патрэбная каму ваша кніжка — купіць і за пяць тысяч, не — за сотню рублёў і нават за дзесятку не пакваляцца”.

Зноў успомніў гэты дыялог, калі вяртаўся цягніком са сталіцы пасля апошняга пасяджэння пісьменніцкай рады, на якім вырашана было правесці тэрміновы з’езд з абмеркаваннем у тым ліку і стану нашай выдавецкай справы. Што толькі ні чытае і па якой цане не набывае тое чытво сённяшні беларус у імкненні зладзіць нейкае нязручнасці падарожжа! Тут і газета табе за пяцьсот рублёў, і танюсенькая брашурка за семсот, і часопіс за тысячу, набытыя прама ў вагоне ў паслужлівых цягніковых валанцёраў. Міжволі падумалася: ці такі гэта ўжо важны фактар — наша агульная беднасць, на якую з прычыны і без прычыны спіхаем усе нашы нягоды з беларускамоўнымі выданнямі? Дарэчы, маладзенькая рускамоўная суседка па купэ, убачыўшы, што чытаю беларускую кніжку (М. Шабовіч перад ад’ездам презентавуў толькі што выдадзены зборнік), тут жа зацікавілася, папрасіла паглядзець. І прачытала збоўшага, наколькі дазваляла вагонная гайданка, і пытанні нават задала адносна тэматыкі і персону аўтара.

Колькі заўгодна можна наракаць на зніжэнне чытацкага попыту ды на абставіны, але ці выправіць гэту сітуацыю? “Пісьменнік папісвае — чытач пачытвае?” А можа, і не “пачытвае”, бо мае на гэта права. Асабліва калі і пісьменнік не надта гарыць да завязвання з ім, чытачом, нейкіх кантактаў. Гэта апошняе якраз і бачна ў беларускіх аддзелах кнігарняў.

У віцебскай кнігарні “Равеснік”, напрыклад, кніжак беларускіх, “добрых і розных”, — не адзін дзесятка назваў. У

тым ліку і мясцовых, як мы прывыклі казаць, перыферычных аўтараў. Цікавья зместам, добра аформлена, ляжаць некаторыя з канца мінулага стагоддзя пры кошце ў паўсотню рублёў. Пытаюся ў магазіншчыцы, чаму так. “А што вы хочаце, — адказвае. — Напрамілы Бог просяць аўтары ўзяць у продаж пад гарантыю самага актыўнага ўдзелу ў рэалізацыі, а як толькі возьмеш, тут жа забываюцца на абяцанне. Вось і атрымліваецца: месца бойкае і філфак праз дарогу, а выданні не разыходзяцца”. Другая бяда, на думку жанчыны, — кепская каардынацыйная праца, а то і поўная адсутнасць яе, маркетынговых службаў пры выдавецтвах. Тут ужо іншы хіб: пры размеркаванні тыражу па рэгіёнах ігнаруюцца звесткі пра аўтара, у выніку чаго кніжкі ўраджэнца Гомельшчыны трапляюць найперш на Віцебшчыну і наадварот.

Безумоўна, няправільна было б зводзіць праблемы толькі да апатычнасці аўтараў і кепскай працы выдавецтваў. Але ж і гэта ёсць, і шукаць выйсце трэба, калі жадаем выправіць становішча.

Асобнай гаворкі заслугоўвае праблема ўтрымання на прыстойным узроўні тыражоў нашых тоўстых літаратурных часопісаў. На тым самым узроўні, які б раз і назаўсёды перапыніў размовы ды спекуляцыі, звязаныя з незапрацаванасцю і перспектыўнасцю выданняў.

Спраўды, тыражы не радуць. Але якімі яны могуць быць, калі справа іх папулярызацыі з году ў год абмяжоўваецца анонсамі на апошніх старонках вокладак ды нясмелымі заклікамі “быць разам”? Ці не час успомніць, што пры агульнай абьякавасці абывацеля да літаратурных спраў ёсць яшчэ і студэнты філфакаў, настаўнікі, проста неабыякавыя да роднага слова і прыгожага пісьменства людзі. Але з імі трэба пастаянна кантактаваць: анансаваць у раёнах выданні пісьменнікаў-землякоў, арганізоўваць творчыя сустрэчы з педкалектывамі і аўтарамі, наладжваць сувязі з інспектарамі раённых ды абласных аддзелаў адукацыі і кіраўніцтва метадаб’яднанняў, каардынаваць дзейнасць з суполкамі ТБМ,

якія на сёння часта ў адзіноце цягнуць нялёгкае воз прапаганды беларушчыны. Упэўнены, гэта магло б паспрыяць паляпшэнню сітуацыі. Інакш усё застаецца па-ранейшаму. Калі прыходзіш у тэхнічную ВНУ на заняткі да першакурснікаў, учарашніх выпускнікоў школ, з жахам бачыш, што яны не толькі не ў стане назваць з дзесятка твораў сучаснай літаратуры, а нават у назвах часопісаў няправільна ставяць націскі, бо ніколі іх раней не бачылі.

А самі мы, члены творчага саюза, — хіба не рэзерв? Чаму б рэдакцыям, зважаючы на нашу пісьменніцкую несвядомасць, не ўвесці правіла: надрукаваўся ў часопісе — арганізуў энную колькасць падпісак. Не хочаш — чытай сваякам у рукапісе свае начныя шчыраванні.

Мусім усвядоміць: самі не зробім — ніхто не зробіць. Цяжка, вядома, і нязвычайна. Але хіба Цётцы лягчэй было, калі выдавала першыя лемантары?

З прычыны цяжкасцей, з якімі рэзана сутыкаемся, бачыцца актуальнай і сярэнізацыя працы Саюза пісьменнікаў у згаданым накірунку. У саюзе мусіць быць арганізаваная мабільная маркетынговая служба, якая карпатліва і этанакіравана, з дня ў дзень, будзе займацца ўзнятым пытаннем. Магчыма, гэта будзе і адна асоба — ды статус яе павінен быць самы высокі. І заробак, па магчымасці, — хай тыя ж часопісы ахвяруюць па чвэрці стаўкі (калі гэта рэальна, вядома). Можа, тады, урэшце, здолеем перамагчы хранічную хваробу поўнай залежнасці ад павеваў часу.

У многіх рэгіёнах Беларусі станаўленне беларушчыны як этнакультурнага феномена пачыналася (і часта — у вельмі неспрыяльных умовах) з вывучэння найбольш свядомымі прадстаўнікамі тагачаснага грамадства фальклору, народных звычаяў і мовы. Той самай мовы, якая стала цягам стагоддзяў і выразнай нашай нацыянальнай адметнасці, і сродкам нашага пісьменніцкага дыялога з людзьмі. Няўжо дапусцім, каб ён перарваўся?

Франц СІЎКО

ПОШТА

Добра, што ёсць такія людзі на свеце...

Ірэна Каляда-Смірнова — гэта прозвішча шчырай беларускі са Злучаных Штатаў Амерыкі добра вядомае чытачам “Ліма”.

Пра дабрачынную дзейнасць гэтай прыгожай і высакароднай жанчыны мы ўжо расказвалі на лімаўскіх старонках. Сёння, у сумную гадавіну чарнобыльскай трагедыі, мы ахвотна друкуем ліст жыхароў Мазыра, які мае непасрэднае дачыненне да нашай герані.

Кажуць, цуду не бывае. Але ж вучні і настаўнікі г. Мазыра перакананы ў адваротным. Хіба гэта не цуд, што група беларускіх вучняў з чарнобыльскай зоны атрымала магчымасць адпачыць у чароўнай краіне пад казачнай назвай Славенія?

Гэта казка працягвалася з 12 снежня па 7 студзеня. Дзеці апынуліся на ўзбярэжжы Адрыятычнага мора ў адным з самых маляўнічых куткоў Еўропы. Вельмі шчыра сустрэлі дзяцей добразычлівыя гаспадары. Іх размясцілі ў камфартабельных утульных пакоях, да паслуг дзяцей была прапанавана

сучасная кухня са смачнай, каларыйнай стравай. Акрамя гэтага, вучні атрымалі магчымасць пабыць на экскурсіі ў славянскіх гарадах Піран і Копер, у Пастойнай Яме, Прад’ямскім замку.

У час адпачынку даволі значнае месца надавалася аздарэўленчым мерапрыемствам і фізічнаму развіццю дзяцей, шмат праводзілася цікавых, забаўляльных праграм. Адным словам, дзецям не было часу для суму і тугі.

Усё гэта разам з лячэбным свежым паветрам, са шчырым клопаматом настаўнікаў і работнікаў пансіяната спрыяльна адбылася на здароўі

нашых дзяцей. А калі дзеці вярнуліся дамоў, то яшчэ доўгі час знаходзіліся пад уражаннем адпачынку ў Славеніі.

Зрабіць казку рэальнасцю немагчыма без добрых, шчырых людзей. Гэты навагодні падарунак — цуд для мазырскіх вучняў — стварыла явай наша суайчынніца, спадарыня Ірэна Каляда, якая зараз жыве ў Злучаных Штатах і ўжо шмат гадоў займаецца аздарэўленнем дзяцей з чарнобыльскай зоны.

Дзякуй Богу, што на свеце ёсць такія людзі.

Бацькі:

І.Л. Чарнейка, Н.У. Смоляр,
Л. У. Цырук, В.В. Табулін,
М. М. Нішчык, А. Ю. Літвінюк,
В. В. Баранаў, В. М. Такарская,
В. В. Хлопаў, Л. Д. Скакун, А. С. Адолій,
Т. М. Рэшатава, М. А. Скаржынская.

У гасцях у спадарыні Ірэны Каляды-Смірновай; беларускі танец у Славеніі.

- Колькі табе гадоў?
- Семнаццаць.
- Камсамалец?
- Не.
- Чаму?

Васіль не мог распавядаць дзецюку з гаркама камсамола, чаму ён яшчэ не камсамалец. Калі скажа, то, вядома ж, не атрымае пецёўку на ўдарную камсамольскую будоўлю. А займаець яе была вельмі важкая патрэба.

Васіль працаваў на аўтарамонтным заводзе аўтаслесарам. Часам “пасвілі” гусей. Так між сабой называлі яны пошук пакупнікоў аўтазапчастак. Рабілася гэта проста: хто-небудзь з рабочых пераскокваў праз плот і дамаўляўся з жадаючымі прыдбаць запчасткі, пра іх кошт. А калі ўлічваць, што набыць аўтазапчасткі афіцыйна не было аніякай магчымасці, то пакупнікоў, “гусей”, як імявалі аўтарамонтнікі, шастала вакол завода даволі шмат. Левую “выручку” здаваў начальніку, а той альбо дзяліў паміж членамі брыгады, альбо пасля работы ішлі да лясочка, што зелянеў непадалёку, па шляху заглянуўшы ў краму. Справа гэта была рызыкавая. І вельмі было проста трапіць пад артыкул крымінальнага кодэксу. Шанцавала не ўсім. Бывалі выпадкі, што і пападаліся. Так і здарылася з адным Васілёвым таварышам. Перакідаючы праз плот чарговую

да жонкі з пажаданнем, каб яна абавязкова вучыла сына, нягледзячы на ўсе цяжкасці. На гэта маці Васіля не вельмі звяртала ўвагу, лічачы, што сямі класаў яе сыну хопіць, бо за далейшую вучобу трэба было плаціць грошы — 150 рублёў за год. Грошы для сям’і калгасніцы тады непад’ёмныя. Васіль паспрабаваў пайсці вучыцца ў восьмы клас, спадзеючыся, што ўлады здымуць з яго плату за вучобу, як гэта яны рабілі для іншых. Але калі ён звярнуўся з хадайніцтвам у раён, яму адмовілі, пры гэтым дадалі: “Ты што, забыўся, дзе твой бацька? Вось ён няхай за цябе і плаціць”. Школу давалося пакінуць. Некаторы час ён працаваў на лесанільным заводзе, у калгасе. А калі яму споўнілася шаснаццаць гадоў, падаўся ў горад, каб уладкавацца на працу. Зрабіць гэта было не проста. У той час сельскія жыхары не мелі пашпартаў. Каб атрымаць яго, неабходна было прадставіць даведку ад праўлення калгаса, што гаспадарка дае на гэта згоду. А каб атрымаць даведку, трэба добра залагодзіць старшыню калгаса, што і зрабілі Васіль са сваёй маці. Пасля добрага частунку старшыня напісаў неабходную даведку. Неўзабаве хлопец атрымаў часовае пасведчанне асобы замест пашпарта.

Вось з гэтай даведкай Васіль і з’явіўся ў камітэт камсамола будоўлі. Тут іх паставілі на ўлік, накіравалі ў камсамольскі гарадок,

імі. А калі распавёў пра свайго бацьку і ягоны лёс, то яны таксама сталі ставіцца да яго пасяброўску. Раней Васіль не расказваў нікому пра бацьку, ведаў, што не спачуванне сустрэне, а падазронасць, а то і варожасць.

Часта вязні апаўдзвалі яму пра жыццё, распыталі пра волю, цікавіліся апошнімі навінамі, дапамагалі ў працы. Васіль таксама ставіўся да іх добра. Нярэдка выконваў іх просьбы: то адаслаць лісьмя (з Васілёвай дапамогай яны мелі магчымасць пасылаць больш чым два лісты ў месяц, бо адказы прыходзілі на Васілёў адрас), то закупіць і прынесці прадукты, а часам гарэлку. Бывала, што Васілю даводзілася некалькі разоў за працоўны дзень хадзіць па іх просьбах у краму. Салдаты-вартавыя на КПП разумелі, чаго гэта камсамалец (так звалі ўсіх, хто прыехаў па камсамольскіх пецёўках) шастае туды-сюды, і не маглі не бачыць атпапыраныя кішэнні, але рабілі выгляд, што нічога не бачаць.

Вязні таксама клапаціліся пра Васіля. Праз нейкі час у хлопцаў скончыліся грошы, і прыдбаць ежу не было за што. Пачаўся голад. Хлопцы звярнуліся да кіраўніцтва аўтаўпраўлення, каб ім выдалі аванс, але і атрыманых трыццаць рублёў неўзабаве разышліся. Хлопцам давалося, каб паснедаць ці павячэраць, задавальняцца соллю з вадой. Салены камень вагой гэтак кіло п’яць

адпрацаваным аўтамабільным маслам, каб прыдаць яму больш сталы выгляд, і запрасілі ў калону. Васіля ахапіў жах, ногі яго не слухаліся, але падбухтораны вязнямі і сваімі сябрамі-камсамольцамі, якія рагаталі над Васілёвым учынкам, рушыў у строй. Вязні ўціснулі яго ў сярэдзіну калоны, акружылі з усіх бакоў.

Перад тым як падняць шлагбаўм для праходу, зняволеных заўсёды пералічвалі. Так было і на гэты раз. Скончыўшы падлік, салдат-вартавы з КПП не зусім упэўнена аб’явіў: “Адзін лішні”. Што тут услабосе! Вязні ўзнялі рогат: “Камсамалец добра-ахвотна ідзе ў турму! Во давялі людзей на волі, самі ідуць у лагер”. Салдат пачаў лічыць другі раз. “Хм, не хапае аднаго”, — збынтэжана прамармытаў ён. Калона вязняў была вялікая, больш за сотню чалавек, збіцца з ліку было вельмі проста. Тут вязні яшчэ з большай моццю пачалі рагатаць ды свістаць. З памяшкання КПП выйшаў афіцэр. “Першая шарэнга, тры крокі наперад!” — загадаў ён. Пералічыў першую шарэнгу, потым другую... Васіль зразумеў, што яго выявляць.

— Я пабягу назад, — залепятаў ён.
— Куды ты пабяжыш? Цябе альбо варта застрэліць, альбо сабакі разарвуць, — запярэчылі вязні. — Стой ужо, што будзе тое будзе.

Падышла чарга рабіць тры крокі наперад і Васілёвай шарэнзе.

— Ты хто? — здзіўлена спытаў афіцэр, адразу звярнуўшы ўвагу на Васіля.

— Камсамалец я! — завяў Васіль, — камсамалец!

— Ты чаго гэта, як ты сюды трапіў? — не адразу зразумеў афіцэр.

— Яны казалі, што будуць мяне карміць, што заўтра ў іх лагеры будзе выступаць цырк, а я яго яшчэ ніколі не бачыў... — размазваючы па твары слёзы, занерваваўся Васіль.

— Хопіць выць! Супакойся! Хто яны? Хто сказаў? — шкуматаў Васіля афіцэр.

І тут Васіль уцяміў, што нельга называць тых, хто прапанаваў яму пайсці ў лагер.

— Дык хто яны? — пачаў злавацца афіцэр.

— Яны... — працягваў хлюпаць Васіль, — я не помню, хто!..

— Ну што ж, тады я здам цябе ў асобы аддзел.

Васіль не ведаў, што гэта за аддзел, але зразумеў — нешта сур’ёзнае.

— Дзядзечка, не трэба мяне нікуды здаваць! У нас скончыліся грошы, няма за што купіць яды, мы толькі адзін раз у суткі абедаем разам з вязнямі, а заўтра нядзеля і абеду ў нас не будзе, а да панядзелка царпець цяжка, — вось я і падумаў пайсці з вязнямі ў лагер, там і пакормяць, і цырк пагляджу!..

— Адкуль ты? Адкуль прыехаў на будоўлю? — спытаў афіцэр.

— З Беларусі.

Начальнікаў твар пасвятлеў, голас пацяплеў.

— Дык, значыць, зямляк?

Васіль узрадаваўся, спадзеючыся, што цяпер ужо яго ў ніякі там аддзел зямляк-афіцэр не здасць.

І сапраўды, афіцэр стаў дапытвацца пра жыццё на радзіме ды пра абставіны, якія прывялі яго на будоўлю. А на завяршэнне прамовіў:

— Ехаць табе адсюль трэба... У школе давучацца!..

У памяшканне зайшоў салдат і далажыў: — Усе вязні на месцы, ніхто не прынаецца, хто з іх запрасіў камсамольца ў лагер.

— Ладна, вядзіце калону, — загадаў капітан. Потым падышоў да шафы, выняў адтуль два боханы хлеба, некалькі сухіх рыбін: — На, трымай! — Потым, адшліпіўшы кішэнь гімнасцёркі, працягнуў дваццаць пяць рублёў. — Бяры, бяры, — заўважыўшы Васілёва здзіўленне, загадаў капітан. — Ты хоць разумееш, што магло быць з-за твайго учынку? Дзякуючы табе мог схавацца і не стаць у строй які-небудзь вязень. Ахова павяла б калону ў лагер, а ўцякаць пасля спакойна пакінуў бы зону. Гэтага ты не зразумеў? Добра, што ўсё так скончылася. Ідзі і не спяйшайся трапіць у турму, хоць і ад яе не заракайся!

— Дзякуй, дзядзечка, — апошнія словы Васіль вымавіў ужо велецеўшы з памяшкання. І не чуючы пад сабой ног, паймаўся прэч. За ім спяшаліся яго сябры, распытваючы, што да чаго і як скончылася справа. Даведаўшыся, што афіцэр даў Васілю хлеб і грошы, узрадаваўся. Выраслі сёння ісці ў кіно, заўтра — паехаць на Волгу. Так дайшлі да сваёй палаткі. Хлеб і рыбу паклалі на агульны стол, запрасілі суседзяў.

— Адкуль такое багацце? — здзіўліліся яны. Васілёвы сябры, смеючыся, сталі распавядаць пра яго паход у турму.

У панядзелак, калі вярнуліся хлопцы з працы, іх сустрэлі з грознымі выгледамі суседзі.

— Дык дзе вы ўзялі грошы? У суботу хадзілі ў кіно! Учора бачылі, як вы каталіся на кацеры па Волзе, потым гулялі на безазе!

(Працяг на стар. 13)

Васіль ШЫБАЛКА-ПАЎЛАЎСКИ

Камсамольская пецёўка

партыю запчастак, ён трапіў проста ў рукі дырэктара завода, які перадаў яго варце, а тая выклікала міліцыю. Баючыся таго, што застрыманы можа выдаць сваіх хаўруснікаў, сябры вырашылі хуценька змыцца. Хтосьці падказаў, што гаркам камсамола выдае пецёўку на будоўлю Куйбышаўскай ГЭС.

І вось Васіль мармыча нешта няўцямае. Папраўдзе Васілю ніхто не прапаноўваў уступаць у камсамол. Ён разумее, чаму не спяшаюцца прымаць. На той час яго бацька знаходзіўся ў зняволенні, і Васіль хадзіў з кляймо сына ворага народа. Дык не мог жа ён усё гэта сказаць дзецюку з гаркама. Але той не стаў дапытвацца, працягнуў нейкую паперку. “На, запойні анкету”, — загадаў — “Вам належыць праз тры дні быць у абкаме камсамола для адпраўкі на будоўлю. Справіцеся?” — “А вы патэлефануйце на завод, каб нас звольнілі без затрымкі”, — параілі хлопцы. Дзяцок зняў тэлефонную трубку, набраў нумар тэлефона кагосьці з заводскага начальства, растлумачыў сутнасць справы, пасля чаго іх у два дні разлічылі і выдалі працоўныя кніжкі. Праз тры дні ім трэба было быць у абкаме камсамола.

Пасля кароткага выступлення сакратар абкама пажадаў ім шчаслівай дарогі, потым уручыў кожнаму з ад’яжджаючых пецёўкі. Пасля ўсе накіраваліся на вакзал. І вось ужо цягнік спыніўся ў Маскве. Васіля ахапіла хваляванне пры наведванні знакамітых мясцін Масквы, асабліва Чырвонай плошчы. Яго ўразіла ўсё: будынак Гістарычнага музея, сабор Васіля Блажэннага, вельмі вялікая крама і сама плошча, забрукаваная гладкім, адшліфаваным каменнем. Пастаяўшы яшчэ колькі часу ў глыбокім смутку перад Маўза-леем, Васіль зайшоў у магазін. Тут ён яшчэ раз здзіўляўся яго велізарнасці і мноству тавараў. Прыдбаў сабе пакупку за пяць рублёў — белыя штаны, якія яму вельмі спадабаліся. “Ну вось і я цяпер, як тыя начальнікі (іх ён бачыў у раз, прыязджалі ў яго вёску), буду ў белых штанах”, — падумаў сам сабе. Пахадзіўшы яшчэ па вуліцах і плошчах цэнтра Масквы, паездзіўшы на метро, Васіль накіраваўся да Казанскага вакзала. Там фарміраваўся спецыяльны цягнік, які накіроўваўся на будоўлю.

Пасля доўгай дарогі высадзіліся на месцы прызначэння. Першае, што так уразіла ўсіх, — гэта размах будоўлі. Стаяў гул. Гэты гул не сціхаў ні на хвіліну, ні днём, ні ноччу, ні ў выхадныя, ні ў святочныя дні. Дзівіліся яны і мноству людзей, што былі вакол. Колькі іх? Мо дзiesiąткі, мо сотні тысяч. “А гэта хто?” — меркавалі хлопцы, убачыўшы калоны людзей пад наглядом узброенай варты. “Гэта ж вязні!” — здагадаліся нарэшце. Потым бачылі іх даволі часта — кожную раніцу, калі тых вялі на працу, і кожны вечар, калі яны вярталіся да сваіх баракаў. Ішлі зняволеныя роўнымі калонамі, моўчкі, і здавалася, што даўно звыкліся са сваім становішчам і скарыліся лёсу. “Недзе, можа, так вядуць і бацьку”, — думаў Васіль.

Бацька ў сваіх лістах дадому звяртаўся

дзе належала жыць. Гарадок гэты быў палатачны. Такіх велізарных палаткаў хлопцам раней не даводзілася бачыць. У кожнай з іх было каля двух дзiesiąткаў лежакоў, якія стаялі на земляной падлозе, побач з ложкам знаходзілася тумбачка для асабістых рэчаў, пасярэдзіне стаяў стол. Выраслі наладзіць вячэру. Тым больш, што пэўная частка грошай яшчэ захавалася, ды і да таго ж яны атрымалі па сто рублёў так званых пад’ёмных. Скінуліся, прыдбалі, што патрэбна, і рушылі да сваёй палаткі. Расклалі харчы, паставілі гарэлку. За вячэрай пачалася знаёмства з суседзьмі па палатцы. Аказаліся тут людзі з розных мясцін, якія, як маглі, апынуліся на будоўлі. Былі і тыя, што прыехалі па камсамольскіх пецёўках, па вярбоўцы, сярод якіх трапляліся і былыя вязні, што засталіся пасля вызвалення на будоўлі. З цягам часу хлопцы даведаліся пра звычай і парадкі, што панавалі ў іх палатцы і гарадку. Верхаводзіў у палатцы былы вязень, звольнены з працы. Ён цэлымі днямі ляжаў на ложку. Былому “зэку” ўсе падпарадкаваліся, дзяліліся з ім ежай. Патрабаваў ён гэтага і ад нашых хлопцаў, чаму яны абураліся. Але ў рэшце рэшт і ім давалося падпарадкавацца. Такія ж парадкі бачылі і па ўсім гарадку. Яго жыхары былі аб’яднаны ў групойкі па-зямляцкай ці па прафесійнай прыналежнасці. Паміж групойкамі часта ўзніклі сваркі і нават бойкі.

Харчаванне было наладжана дрэнна. Сталовая днём пуставала з-за малой колькасці наведвальнікаў, а раніцай і вечарам да яе было не падступіцца. Каб паснедаць ці павячэраць, выстаіш у чарзе не менш як гадзіну, а то і болей. У аўтагарадзіннай калоне, куды накіравалі хлопцаў, працавалі зняволеныя, таму тэрыторыя падлягала асобаму рэжыму. З’явіўшыся ў прызначаную ім аўтакалону, хлопцы прайшлі інструктаж. Адным з патрабаванняў забаранялася падыходзіць, а тым больш спрабаваць пралезці праз дрот зоны. Вартавыя могуць страляць. “Дык мы не злучыніцы”, — нязлосна абураліся хлопцы. “А як нам вас адрозніць, хто вы?” — адказаў афіцэр. І на самай справе адрозніць іх ад астатніх было немагчыма. А пасля таго як яны атрымалі працоўную спецвопратку — цёмнага колеру куртку і штаны, чорныя чаравікі з бліскучымі гузікамі, зрабіліся падобныя на ўсіх, хто працаваў у зоне.

Потым іх размеркавалі па брыгадах. Васіля прызначылі ў брыгаду па рамоне самазвальных механізмаў. У яе склад уваходзіла дванаццаць чалавек. Усе яны былі палітычнымі, а брыгадзірам сталы чалавек са спакойным характарам, і вельмі інтэлігентны. Неўзабаве Васіль даведаўся, што брыгадзір — былы прафесар, член-карэспандэнт Акадэміі навук, і асуджаны ён за нейкі буржуазны фармалізм у навуковай дзейнасці аж на дваццаць пяць гадоў.

Паступова Васіль і астатнія хлопцы знаёміліся з астатнімі членамі брыгады. Трэба сказаць, што зняволеныя ставіліся да іх добразычліва. Васіль нават пасябраваў з

ляжаў на адзіным у палатцы сталі. Хто яго і калі сюды прынес, ніхто не памятаў. Жыхары палаткі часта мяняліся — хто пераходзіў у другую, хто звальняўся і ад’язджаў або проста ўцякаў з будоўлі. Дык вось, калі голад прыціскаў, бралі кавалак солі і з здабытым хлебам, а то і без яго, запівалі вадой. Ну а на абед браць з сабой не было чаго, дык хлопцы без абеду і абыходзіліся. Хутка гэта заўважылі вязні і пачалі дзяліцца з імі сваімі абедамі. Абеды зняволеным прывозілі ў працоўную зону, і трэба сказаць, былі даволі някеспкія. Яны складаліся з трох страў: на першае — ці то наварысты боршч, ці то булён, на другое — каша з добрым кавалам мяса, а на трэцяе кампот альбо кісель. Хлеба — колькі хочаш. Хлопцы нават пазайздросцілі вязням. І зусім разгубіліся яны, калі даведаліся, што і на снеданне, і на вячэру вязням даюць таксама добрую ежу, што ў іх лагерах праводзіцца спартыўныя і культурна-масавыя мерапрыемствы, ім рэгулярна мяняюць пасцельную бялізну, водзяць у лазню, аправаюць у сезонную вопратку. І калі хлопцы супаставілі сваё жыццё-быццё з іхнім, то выходзіла, што зняволеныя жывуць зусім някеспка. Пра іх клопаціцца дзяржава, а нашы хлопцы, як і ўсе вольныя людзі, жывуць як могуць. Тут “камсамольцы” згадалі, што і жывуць яны ў брызентавых палатках, у якіх днём адспякаты, а ноччу ад холаду некуды дзецца, што і памяцца ім толькі — душ, а калі хочаш у лазню, едзь у цэнтр горада. А наконт культурна-масавых мерапрыемстваў, дык масавымі, а тым больш культурнымі, назваць іх можна з вялікай цяжкасцю. Быў так званы клуб, размешчаны ў палатцы, дзе ляжалі газеты, часопісы ды шахматы і шашкі. Калі наладжваліся танцы, то яны праходзілі ў невялікім будынку, куды набівалася моладзі столькі, што і прадыхнуць немагчыма.

Цяжка было хлопцам абыходзіцца без ежы ў выхадныя дні. Калі ў працоўныя дні яны абедалі з вязнямі, то ў нядзелю есці не было чаго. Раз-пораз спрабавалі рабіць начныя вылазкі на агароды старажылаў. Але пасля таго, як аднойчы іх адмалацілі кіямі, жаданне такое прапала. І вось аднойчы ў перадыхадны дзень — субота тады была працоўным днём — вязні брыгады прапанавалі Васілю пайсці з імі ў лагер.

— Як гэта? — здзіўліўся Васіль.

— Вельмі проста, — адказалі новыя Васілёвы сябры, — станеш з намі ў калону, мы цябе схаваем, раптам і абыдзецца. А ў лагера сёння цябе накармяць вячэрай, снеданнем, абедам, вячэрай у нядзелю, у панядзелак паснедаеш і разам з намі прыйдзеш на працу. Заўтра ў нас выступаюць артысты цырка, будуць спаборнічаць футбалісты, валеібалісты, сёння вечарам паглядзім кіно.

На такое Васіль не мог не сплаксіцца. Бліжэй да канца працоўнага дня Васілю прапанавалі памяншаць з вязнем вопраткай — больш новую Васілёву на больш зашмальцаваную. Потым выпакчалі Васілёў твар

“Под знаком стрельца”

Рэдакцыя “ЛіМа” атрымала ліст з Брэста ад мастака і паэта Леаніда Валасюка, які прызнаецца: “Пад знакам Стральца я з’явіўся на гэты свет, быў прыняты ў Саюз мастакоў Беларусі. І наогул шмат розных падзей у маім жыцці было звязана з пэўнымі часавымі

рамкамі. Памятаючы аб вашай просьбе дасылаць кнігі з глыбінкі, пасылаю і гэту... А кніга і называецца “Под знаком Стральца”. Гэта трэці паэтычны зборнік Л. Валасюка. Папярэднія “Блики дня” і “Краски души” таксама пабачылі свет у Брэсце. Аўтар панарейшаму застаецца прыхільнікам кароткага верша-імпрэсіі, у якім гаворыць шмат. Прынамсі, асацыяцыі, што выклікае той ці іншы твор, не пакідаюць аб’якавым. Наадварот, як бы актывізуюць думку. Паэт шмат выказвае, але многае і не дагаворвае, дазваляючы чытачу самому па-свойму “дапісаць” тое, што вылілася ў радкі. Больш таго, у лепшых вершах Л. Валасюка адчуваецца мастак, які гэтым разам малюе не пэндзлем, а жывапісе словам. Малюнак атрымліваецца зрокава выразны і асязальны:

*Зазвучит забытой песней
Ветер в стареньком саду.
Я увижу как столетие
Носит радость, злость, беду.
Зашуршат страницы жизни —
Листья на ветру.
Паутиной мысль повиснет
Завтра поутру.*

Паўстае не толькі малюнак прыроды ў яе пастаянным абнаўленні, а сам ход жыцця, бо з падобных змен і складаецца яно як частка:

*Незаметно лето
Заблудилось где-то.
Парусом коротким
Проплыло вдали.*

*Радугой последней
Полоснуло небо.
И после обеда
Замерли шаги.*

*Вижу старых яблонь
Желтые капризы.
Красные рябины
Зелень стерегут...*

*Незаметно в осень
Дни мои бегут...*

Леанід Валасюк умее быць надзіва лаканічным у выказванні сваіх думак, нярэдка дасягаючы здзіўляючай напоўненасці радка:

*Падают яблоки
Громко в траву.
Август —
Канун листопада.*

Чытаючы падобнае, спачатку падаецца, што ўсё проста, а заглябіўшыся ў сэнс прамоўленага адчуеш, як удаецца паэту мысліць шырока, звязваючы ў адно цэлае тое, што, здавалася б, знаходзіцца ў розных пластах, і зноў жа само жыццё паўстае ва ўсёй сваёй напоўненасці і лагічнай узаемазвязанасці, калі нічога няма выпадкова і за ўсім свая заканамернасць. Л. Валасюк любіць родную зямлю, бацькаўшчыну ва ўсёй яе сціплай прыгажосці:

*В голубом тумане
Синие поля.
Я тобою ранен,
Милая земля.
Мне пронзило сердце
Васильком во ржи.
И ромашкой белой
На краю межи.*

Уся кніга і напоўнена гэтай любоўю. Да зямлі, да чалавека, а пачынаецца гэтая любоў з паэтычнага захаплення.

Алег ГУЛІЦКІ

КРЫТЫКА

Скрыпічны ключ паэтычнай сімфоніі XX стагоддзя

Пачатак XX стагоддзя ў беларускай літаратурнай спадчыне — “знаёмы незнаёмец”, бо прадстаўлены і добра вядомымі, хрэстаматыйнымі постацямі і новымі, вернутымі ў кантэкст айчынага прыгожага пісьменства зусім нядаўна. Як цяжка бывае знайсці баланс паміж “старым” і “новым” у гэтым сэнсе, адшукаць новае ў “старым”, вылучыць асноўнае, фундаментальнае ў “новым”. Паспех у вырашэнні падобнай задачы можа чакаць толькі вопытнага, добра дасведчанага і шырока абазнамага ў сваёй тэме вучонага. Прыемна ўсведамляць, што менавіта так і праявіла сябе Ірына Багдановіч у сваёй новай манаграфіі.

Перыяд станаўлення і росквіту нацыянальнай паэтычнай класікі ў розныя часы і з рознай глыбінёй пранікнення ў тэму даследаваўся цэлай кагортай беларускіх літаратуразнаўцаў: С.Александровічам, М.Грынчыкам, В.Каваленкам, І.Навуменкам, Р.Семашкевічам, А.Лойкам, М.Ярошам і іншымі. Кожны з іх сваім даследчыцкім даробкам прыносіў новыя магчымасці асэнсавання літаратуры папярэдняй эпохі, але толькі пачынаючы з канца 80-х гадоў у рэчышчы агульнага працэсу лібералізацыі пачалі наспяваць і новыя падыходы ў літаратуразнаўстве. Адкрыццё архіваў, рэабілітацыя рэпрэсаваных паэтаў і пісьменнікаў, а значыць, і вяртанне іх твораў, а таксама творчай спадчыны пісьменнікаў-эмігрантаў і святароў — усё гэта дазволіла значна пашырыць абсяг айчынага прыгожага пісьменства. У новых даследаваннях назіраецца тэндэнцыя да выпраўлення аднабокіх “перакосаў” у літаратуразнаўстве савецкіх часоў, спрадвечна ўласцівае творцам імкненне ад аугеат mediocritatem — да залатой сярэдзіны. Вось чаму нацыянальна-адрэджэнкае ўсё часцей супастаўляецца з хрысціянска-агульначалавечым. Вось чаму любое наватарства разглядаецца найперш як вынік творчага асэнсавання і ўзбагачэння культурнай традыцыі, калі індывідуальная творчасць пісьменніка спалучае ў сабе момант натхнёнага вынаходніцтва, адкрыцця з працэсам несупыннай, часам падсвядомай, адсорбцыі найбольш прызнака яму культурнага рэчыва. Толькі так можна найбольш поўна прадставіць панараму літаратурнага жыцця на Беларусі ў XX стагоддзі, паступова вяртаючы літаратурнаму працэсу яго жывое паўнакроўнае аблічча. Менавіта з такіх аксіялагічных устаноў зыходзіць Ірына Багдановіч у сваім манаграфічным даследаванні, якое вяртае сучаснаму падыходу да вывучэння літаратуры, свабоднаму ад ідэалагічных догмаў і забарон.

Аўтарка, якая даўно і сур’ёзна займаецца праблемамі развіцця літаратуры пачатку XX стагоддзя, 20-30-х гадоў, да таго ж апошнім часам грунтоўна працуе і над

Ірына Багдановіч, “Авангард і традыцыя: Беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адрэджэння”, Мінск: “Беларуская навука”, 2001.

асэнсаваннем літаратуры XIX стагоддзя, вельмі далікатна і адначасова рашуча аперае паняццем “традыцыя”. Менавіта з пункту гледжання станаўлення і развіцця традыцыі, якія на пэўных этапах перамагаліся “авангарднымі” плынямі, даследчыца і вывучае літаратуру акрэсленага перыяду. Дыпламатычна абыходзячы ідэалагічныя канстанты былых часоў, Ірына Багдановіч праводзіць даследаванне пуцывін развіцця роднага слова ў суднесенасці з развіццём у цэлым літаратурна-грамадскага руху пачатку XX стагоддзя. Яна характарызуе найбольш значныя культурныя цэнтры і асяродкі тагачаснага літаратурнага руху, прычым шырока абаяраецца на многія архіўныя дакументы, якія раней не былі запатрабаваныя даследчыкамі. Яе ўвагу прыцягваюць таксама творы, што заставаліся па-за кантэкстам літаратуры, былі на доўгі час “рэпрэсаваны”, як, напрыклад, некаторыя вершы Янкі Купалы.

У адрозненне ад папярэдняга даследчыкаў, Ірына Багдановіч адыходзіць ад традыцыі вывучэння рэвалюцыйна-дэмакратычных пачаткаў у паззіі канца XIX — пачатку XX стст., а больш рэзальна вылучае праблемы нацыянальна-патрыятычнага адрэджэння ў сферы ідэй дзяржаўнасці, народнай самасвядомасці і духоўнага разнаволення. Гэтыя тэндэнцыі знайшлі сваё адлюстраванне як у творчасці прызнаных беларускіх паэтаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, так і ў мастацкіх пошуках новай плеяды твораў Алеся Гаруна, Канстанціна Буйло, Гальяша Леўчыка, Цішкі Гартнага ды іншых. Дамінантай паззіі гэтага перыяду даследчыца слухна лічыць нацыянальную ідэю, адлюстраваную ў рэальных, а таксама сімвалічна-алегарычных вобразах “званара”, “музыкі”, “песняра-прарока”, “маладой вясны”, “кветкі-папараці” і да т.п.

Аўтарка манаграфіі добра разумее, што асэнсаванне мастацкай спадчыны — гэта не аформленая раз і назаўсёды адкупнасць устойлівых фармулёвак і цытат. Яна знаходзіць новыя падыходы да інтэрпрэтацыі ўжо добра вядомых, так бы мовіць, хрэстаматыйных твораў, ключавых у спадчыне таго ці іншага пісьменніка, выкарыстоўваючы пры гэтым метады параўнальнай паэтыкі. Менавіта на апошнім грунтуецца змястоўна праведзены даследчыцкі аналіз традыцый літаратуры XIX стагоддзя, якія паўплывалі на развіццё літаратуры “нашаніўскай” пары. З гэтых пазіцый яна параўноўвае творы А.Міцкевіча, В.Дуніна-Марцінкевіча, У.Сыракомлі, Я.Лучыны, Ф.Багушэвіча з творамі паэтаў першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя. У сваю чаргу, даводзіць аўтарка, “нашаніўская” паэтычная традыцыя зрабіла значны ўплыў на літаратурны працэс наступных дзесяцігоддзяў, хаця ў 20-я гады шырокай хваляй сцвердзіўся ў паззіі так званы “бурапенны” пралетарскі “авангард”, нацыянальным перадвытокама якога стала, відавочна, і рэвалюцыйна-агітацыйная паэзія Цёткі. Такім чынам, даследчыца аргументавана прапа-

гандуе і абгрунтоўвае канцэпцыю адзінага звязанага літаратурнага працэсу на Беларусі ў XIX — першай трэці XX стст.

У кнізе “Авангард і традыцыя” упершыню паказаны як знакавыя малавядомыя дагэтуль творчыя постаці: Зоф’я Тшашчкоўская, Браніслаў Эпімах-Шыпіла — з кагорты “бацькоў”, Алесь Дудар, Язэп Пушча — з пляяды “дзяцей”. Аўтарка прапануе надзвычай цікавае даследаванне рукапіснай хрэстаматый беларускай літаратуры Б. Эпімах-Шыпілы, якую ён складаў з 1889 па 1931 гады і якая з’яўляецца унікальнай калекцыяй помнікаў беларускай літаратуры XIX стагоддзя, а таксама своеасаблівым “мастком”, як лічыць даследчыца, да літаратуры XX стагоддзя. Пачатак гэтаму збору быў пакладзены на Полаччыне, у мястэчку Селігоры. “Менавіта адсюль, — піша даследчыца, — выцякае струменьчык жывой вады беларускага культурнага адрэджэння, які праз Б. Эпімах-Шыпілу і яго рукапісную хрэстаматую далучыцца да моцнай хвалі нацыянальнага адрэджэння і літаратурна-культурнага ўздыму пачатку XX ст.”. У сувязі з даследаваннем хрэстаматый Эпімах-Шыпілы аўтарка зроблены навуковыя адкрыцці для беларускай літаратуры і культуры ў цэлым: разгадка асобы Вінцэнта Мянціцкага і значэння яго селігорскай бібліятэкі для развіцця беларускага літаратурнага руху ў другой палове XIX стагоддзя, а таксама адкрыццё ўласных літаратурных твораў Эпімах-Шыпілы.

Шматлікім і прасякнутым палемічным настроем паўстае са старонак манаграфіі літаратурны працэс 20-х гадоў. Аўтарка прапануе свой погляд на фарміраванне і функцыянаванне эстэтычных прынцыпаў вядомых літаратурных аб’яднанняў 20-х гадоў “Маладняка” і “Узвышша”, заглябіўшыца ў сутнасць авангарднай паэтыкі пануючага “пралеткультуўскага” напрамку, абмежаванасць якога намагаліся пераадолець кожны па-свойму розныя паэты. Асаблівай палемічнасцю ў дадзеным кантэксце вылучалася творчая практыка прадстаўнікоў “Узвышша”. Дамінантай апазіцыйнасці тут стала, па сутнасці, супрацьпастаўленне нацыянальнай ідэі пралетарскай ідэалагічнай, што яскрава адбілася ў літаратурных творах гэтага часу, насычаных іншасказаннямі. Цікава ў гэтым плане разгледжана творчасць паэта Алеся Дудара, якая, мабыць, упершыню стала прадметам падрабязнага даследчыцкага аналізу, выяўляючы пры гэтым свае нечаканыя грані. Упершыню Ірына Багдановіч прааналізавала і ўпісала ў літаратурны кантэкст 20-х гадоў жаночую паззію прадстаўніцы “Маладняка” Н. Вяснёўскай і Н. Маркавай, апісала іх стасункі з “маладнякоўскім” асяроддзем на аснове ўласных даследчыцкіх пошукаў і асабістых сустрэч з гэтымі старэйшымі беларускімі паэткамі. І гэта цалкам заканамерна, бо хто, як не таленавітая паэтка, якой “па сумяшчальніцтве” з’яўляецца Ірына Багдановіч, можа зразумець і

Духоўная спадчына беларусаў

Выдавецтва “Ураджай” выпусціла ў свет кнігу “Сімволіка беларускай народнай культуры”. Яе аўтар — Янка Крук, кандыдат філалагічных навук, даследчык духоўнай культуры беларускага народа, аўтар 4 манаграфій і зборнікаў.

У выданні падрабязна разглядаюцца асноўныя абрады, рытуалы, звычкі беларускага народа, якія суправаджалі чалавека ад нараджэння да пахавальнага вогнішча, а таксама сімволіка колераў, лікаў, кожнага дня, тыдня, спрыяльныя і неспрыяльныя тыдні ў залежнасці ад фазы Месяца. Асобная ўвага ўдзелена космасу сялянскай хаты, асноўным яе рытуальным зонам: чырвонаму куту, печы, парогу.

Зацікаўлены чытач знойдзе ў кнізе адказы на шматлікія пытанні, над якімі, магчыма, і не задумаўся: чаму нявеста на вяселлі ў белым, якой павінна быць фата ў маладой, якім ручніком і як перавязваць сватоў на вяселлі, як правільна адправіць да вянца і сустрэць маладых перад парогам сваёй хаты; якой сістэмы рэгламентацыі павінна прытрымлівацца цяжарная жанчына, як выбіраць імя нованароджанаму і хто можа быць хроснымі бацькамі; як правесці абрад першага рытуальнага купання дзіцяці?..

У раздзеле “Чалавек і яго род” аўтар прыводзіць шмат адшліфаваных мудрасцю

продкаў паэтычных мініяцюр, з якіх выразна вынікае, што шлюб — гэта накіраваны лёс, гэта адказны крок у самастойным жыцці кожнага чалавека, крок насустрач Вечнасці. Гэта чарговая прыступка ў радаводнай лясвіцы, якая знітоўвае нашы маўклівыя карані і шумлівую крону будучыні.

Трэба адзначыць, што адметнай асаблівасцю беларускага вясельна было адорванне маладой усёй радні маладога: каму сувой палатна, каму пояс, каму намітку. Па прыгажосці падарункаў, па ступені іх мастацкага аздаблення госці ацэньвалі здольнасці і ўменні будучай гаспадыні. Таму як толькі пачынаўся абрад дзяльбы каравая, жанчыны падхоплівалі жартоўную песню:

*Паглянь, Надзечка,
Па новай хаце,
Ці многа трэба
Дароў аддзі?
Ой, што куточак —
Сядзіць браточак,
Ой, што паліца —
Сядзіць сястрыца...*

У гэтым гаваркім і гаманкім эпізодзе вясельна як у люстэрку высвечвалася адносіны паміж раднёй, імэт таго ці іншага госця, яго ўменне прыгожа і далікатна пажадаць маладым добра і згоды, але адначасова заявіць і пра сваю заможнасць.

На вясельні таксама выказвалі маладым свае пажаданні.

Вось, напрыклад, сакральна-гімнічная песня, якой распачынаўся самы адказны этап вясельна:

*Ой, дай Божа, добры час,
Як у людзей, так і ў нас...
Няхай вас Бог благаславіць.
Шчасцем, доляю,
Векам доўгім,
Бытам добрым...
Каб адзіг аднаго шанавалі
І нас, старых, не забывалі.*

І яшчэ. Тэксты пажаданняў яскрава сведчае: народная паэтычная стыхія чуіна рэагуе на сучасныя рэаліі жыцця, але не паддаецца спакуслівым разбуральным тэндэнцыям, а наадварот, шукае надзейнае выйсце з дапамогай папярэдняга гістарычна-

Няўлічаная інтанацыя

ацаніць здабыткі творчай лабараторыі калекцыі па прыяры?

Нельга не адзначыць навізну ў падыходах аўтаркі да аналізу творчасці Я.Пушчы, Т.Кляшторнага, П.Шукайлы, дзе даследуюцца так званыя "багемныя" матывы і вобразы як ключавыя, апазіцыйныя пралеткульту. Менавіта яны, на думку даследчыцы, выкарыстоўваліся паэтам з мэтай абароны права на свабоду творчасці, мастацкага самавыяўлення.

Манаграфія Ірыны Багдановіч уласціва *сімфанічнасць*, пад якой трэба разумець надзвычай зладжаную архітэктоніку даследавання, што спалучае ў сабе "абразковасць" з элементамі цэласнага, абагульняючага аналізу, часта з выходам на тэрэтычныя абагульненні. Само літаратурнае жыццё прадстаўлена ў манаграфіі перыяда нагадвае ігру сімфанічнага аркестра, дзе побач з даўно вядомымі інструментамі граюць параўнальна новыя, а часам і зусім нязвычайныя, экзатычныя. Да музычнай (тут — паэтычнай) стыхіі далучаюцца тыя, хто не належаў да яе першапачаткова. У адпаведнасці з такім разуменнем літаратурнага працэсу аўтарка прадставіла як паэтыку такіх вядомых грамадскіх дзеячых, публіцыстаў і гісторыкаў, як В.Ластоўскі, К.Езавітаў, І.Канчэўскі, Л.Родзевіч. "Музычнасць" манаграфіі акцэнтуюцца ўжываннем тэрмінаў адпаведнага семантычнага шэрагу: ад традыцыйных "пясняр", "музыка", "званар", "ліра" да наватарскага "бемольнасць". Кожная новая постаць — новы яркі акорд у сукупным паэтычным канкардансе шматгалосых спалучэнняў. Магчыма, адзіны дысананс прыўнесла спроба аўтаркі надаць вытанчанай і ўзнёсла-імпульсіўнай "пані Гшашчоўскай" абеларушчаную форму імя Іосія. Думаецца, захаванне аўтэнтычнай формы імя аўтаркі "Зоф'я" ніяк не знізіла б ступені далучанасці творчасці паэты да беларускай нацыянальнай ідэі.

У кнізе Ірыны Багдановіч пераканаўча паказана, што развіццё беларускага літаратурнага працэсу 10—20-х гадоў ХХ стагоддзя звязана з нацыянальнымі і еўрапейскімі эстэтычнымі традыцыямі ХІХ — пачатку ХХ стагоддзяў. Напэўна, падсвядома, аўтарка пабудавала сваю манаграфію ў санатнай форме, бо першы раздзел яе — экспазіцыя — паказвае пачатак і станаўленне рамантычнай традыцыі ў яе сувязі з мадэрнізмам, другі раздзел — распрацоўка — прадстаўляе розныя шляхі рэалізацыі першапачатковай эстэтычнай устаноўкі, трэці раздзел — рэпрыва — выяўляе розныя спосабы трансфармацыі і мадыфікацыі (або аднаўлення!) рамантычнай і мадэрнісцкай традыцыі ў новых эстэтычных і грамадска-ідэалагічных умовах. Аўтарка, якая аднолькава прафесійна валодае асновамі антычнага вершаскладання, тэорыяй рамантызму і мадэрнізму, а таксама практычнымі здольнасцямі наватарскага літаратуразнаўчага доследу, з упэўненасцю дырыжора перагортвае старонкі сваёй складанай партытуры і з кампазітарскім майстэрствам ставіць свой скрыпнічы ключ на нотным стане сучаснага беларускага літаратуразнаўства.

Жана НЕКРАШЭВІЧ-КАРОТКАЯ,
загадчык кафедры класічнай
і славянскай філалогіі
Еўрапейскага гуманітарнага
універсітэта

культурнага вопыту. Нагадаю толькі некаторыя пажаданні:

*Нядзяляем хлебам, соллю
І добрай доляй,
Золатам, серабром
І ўсялякім дабром!*

*Грошыкі дорыць маці,
Каб была добрая гаспадыня
ў хаце.*

*Так будзьце ж здаровы
І жывіце багата,
Як вам пакажа ваша зарплата.
Калі ж будзе муж не разіяна,
Палучыш медаль
"Маць-гераяна".*

Трэба падкрэсліць, што кніга "Сімваліка беларускай народнай культуры" не толькі позірк у сіваю мінуўшчыну беларускага народа, найперш — гэта клопат пра захаванне і перадачу духоўнай спадчыны продкаў ашчадным і зацікаўленым спадкаемцам.

Гэта кніга, несумненна, будзе вельмі карысна для выкладчыкаў культуралагічных дысцыплін, настаўнікаў, студэнтаў ВНУ, а таксама для шырокага кола людзей, якія імкнучыся спасцігнуць таямніцы духоўнай спадчыны беларусаў. Яна дапаможа глыбей зразумець асаблівасці нашага светаўспрымання і светаадчування, асэнсаваць ролю і месца чалавека ў прыродным лаўжыцкім планеце Зямля і бязмежнага Космосу.

Іосіф ПАЖОГА

У самым пачатку дзевяностых мне давялося пісаць у "Літаратурнай газеце" пра "Тутэйшых" — гэтак называлася аб'яднанне маладых пісьменнікаў, што ўварваліся ў беларускую літаратуру на перабудованай хвалі, а дакладней — на хвалі нацыянальнага адраджэння. Як і бывае звычайна, ад маладой і вясёлай кампаніі засталіся да цяперашняга моманту на слыху два-тры імя; звяртаю ўвагу чытацкай публікі постсавецкай прасторы на Андрэя Федарэнку, самага цікавага і таленавітага з празаікаў, што тады з'явіліся, аўтара аповесцяў і апавяданняў, якому давялося прадстаўляць Беларусь у еўрапейскім "Літаратурным экспрэсе — 2000".

Надаўна з'яўленне яго аповесці "Шчарбаты талер" у аўтарскім перакладзе на рускую мову на расійскім кніжным рынку ("Три талера"), на роўных з камерцыйнымі выданнямі умовах — факт знамянальны, што прымушае па-новаму зірнуць на магчымае высокакаснае беларускае літаратурнае падлеткаў шукаць свае выходы да юнага чытача. Як пясца ў апошняй баладзе Уладзіміра Высоцкага да кінафільма "О доблестном рыцаре Айвенго": "если в день испытанья ты слово сдержал — значит, нужные книжки ты в детстве читал", і гэты катэгарычны імператары асабліва важны ў пераломныя, хістка маральна эпохі нахшталь сённяшняй.

Галоўнае пытанне пра тое, ці здолее зацікавіць расійскага чытача багаты і чыста нацыянальны культурна-гістарычны каларыт аповесці, ці аўтар робіць стаўку выключна на яе прыгодніцкі, дэтэктыўны элемент? Думаецца, гэтак ставіць пытанне неправерна. Лепшыя кнігі залатога фонду дзіцячай і юнацкай літаратуры заўсёды ажыццяўляліся "на мяжы" зямельнай інтрыгі з гістарычнымі рэаліямі (як ужо прыгаданы ўскосна Вальтэр Скот), спалучаючы такім чынам прыемнае з карысным.

За мінулае дзесяцігоддзе цэлы шэраг маладых і не вельмі беларускіх аўтараў паспяхова асвойваюць культурнае поле Еўропы пасля больш чым паўвекавой адсутнасці на ім. Але тыя з іх, хто не паспеў трапіць у перакладзе на рускую мову на старонкі часопіса "Дружбы народов" да 1990 года, практычна невядомыя ў Расіі. Менавіта ў 1990 годзе на рубяжы эпох у Мінску выйшла першая кніжка прозы А. Федарэнкі "Гісторыя хваробы". Здарылася так, што творы маладога (1964 года нараджэння) аўтара многа чыталіся ў зваротным парадку: спачатку апошняй — "Шчарбаты талер" і аповесць "Нічыя", напісаная на гістарычным матэрыяле, пра Слуцкі збройны чын 1918 года, якая выклікала ў Мінску супярэчлівыя водгукі, у тым ліку рэзка негатыўнае стаўленне нацыяналістычных арганізацый.

Аповесць, якая адкрывае першую кнігу пачынаючага празаіка і якая дала назву зборніку, "Гісторыя хваробы", вяртае нас гадоў на пятнаццаць назад — нават дзіўна, як усё змянілася за такі кароткі тэрмін — дык вось, больш за ўсё падкупляе яе абсалютная праўдзівасць, упісанасць у рамкі найноўшай гісторыі, той самы пах часу, раствараны ў паветры і ўвасоблены праз слова, гэта значыць, сапраўдна дабротная проза. Ужо пры чытанні першай аповесці маладога празаіка прыемна ўражвае яго літаратурны вопыт, вытанчанасць кампазіцыі, што нагадвае пабудову "Героя нашага часу" — дзённікі і пісьмы няўдачнага студэнта Верамейчыка, які фатальна загінуў "на бульбе" пад коламі выпадковай машыны, уначы, калі з кампаніяй студэнтаў вяртаўся пасля танцаў з суседняй вёскай — публікуе пасля яго смерці малазнаёмы з Верамейчыкам сусед па інтэрнаце; і многае, многае з уласнага студэнцкага юнацтва ўспомнілася, пакуль чытала апісанне гэтага начнага поля; "дымок спаленага жніва", як і пах сухога бульбяніка — пах Радзімы, якую з лёгкага радка Міхаіла Юр'евіча любім мы дагэтуль "странной любовыю..."

Апавяданні гэтага першага зборніка разнастайныя па месце і па форме, радасць дачынення да аўтара, які тонка адчувае і нестандартна мысліць, не пакідае чытача да апошняй старонкі. Пры гэтым першая кніга — скажам, забягаючы наперад, як і другая — адметныя канкрэтыкай тых гадоў, звязаных з рухам "адраджэння", гэта значыць адраджэннем нацыянальнай культуры: зборы подпісаў за паўсюднае ўвядзенне беларускай мовы, эйфарыя мітынгаў і сходаў, у якіх пагадоўна ўдзельнічаюць маладыя і не вельмі персанажы прозы А. Федарэнкі. Прачытаная

праз дзесяць гадоў пасля напісання, кніга падсветлена вопытам горычы і расчаравання, перажытых за гэтыя гады, і што здзіўляе — прадчуваннем якіх павявае з яе старонак. Уражвае ўнутраная свабода маладога аўтара, які адразу, пры першым сваім з'яўленні "на полі" беларускай літаратуры, мае смеласць не шарангавацца, не дэклаваць тое, што ад яго ў дадзены момант чакаюць, а пакарыстацца адноснай воляй, што з'явілася тады, каб проста быць самім сабой. А гэта абыходзіцца надта дорага ва ўсе часы! Ёсць у А. Федарэнкі ў другой кнізе адметная фраза — ён гаворыць, што пахваліць у першыя гады перабудовы што-небудзь з застойных гадоў не даравалася гэтак жа, як станоўчае выказванне пра царызм у трыццатыя гады — і дзіўна (гэта ўжо не ўскосная цытата, а мае ўласныя разважання), што браць урокі з перажытага нам зноў няма калі...

Ён прыйшоў з "Тутэйшымі", але не стаў адным з іх, застаўся без апоры на групу, і гэта адбіваецца цяпер: многія з тых, хто зрабіў сабе імя (і грошы) на спрыяльнай хвалі, пачынальнікі "новай беларускай культуры", што прыйшлі разам з ім і якія дазваляюць сабе замакнуцца на аўтарытэт самога Янкі Брыля, ужо валодаюць выдавецтвамі, размяркоўваюць месцы на Алімпіе і памеры ганарараў; Андрэй Федарэнка — толькі пісьменнік, затое пісьменнік, як кажуць, літасцю Божай, ён шмат піша, жывецца яму нялёгка.

Другая кніга яго прозы названа "Смута" (1994 год выдання) — яна складзена з дзвюх аповесцяў і дзясці апавяданняў; пры чытанні зноў перажываюцца тыя ліхаманкавыя скачкі грамадскай свядомасці, адчуванне ўнутранай і знешняй нестабільнасці задае тон кнізе і сілкуе сюжэты ўсіх амаль твораў, што ў яе ўвайшлі. З фантастычных малюнкаў пра школьнае самакіраўніцтва — з першай аповесці, што дала назву зборніку — вырасцэ ў далейшым той самы "Дэтэктыў для хлопчыкаў і дзяўчынак", з якога пачалося знаёмства з пісьменнікам. І Чарнобыль не мог абысці ўвагай малады аўтар, ураджэнец Гомельскай вобласці, але і гэта па-свойму, неардынарна: у апавяданні "Бляха", сюжэтна звязаным з самым вядомым апавяданнем Міхася Стральцова "Смаленне вепрука", напачатку апісваюцца будні тых, хто застаўся жыць на забурджаных радыяцыйнай тэрыторыях — гэта старыя і "лузеры", тыя, хто і раней, да ўскіх Чарнобыляў заставаліся на ўзбочыне жыцця. Гэткім з'яўляецца нікчэмны мужык па мянушцы "Бляха" — толькі цяпер адчуў ён сваю чалавечую значнасць, аказаўся самым дзездольным з тых, хто застаўся на "зоне": яго запрашаюць нямоглыя старыя забіць кабанчыка. Але эйфарыя волі нядоўгавечная для слабых — і на гэтых брудных землях, у ізаляцыі ад астатняга свету не даюць чалавеку проста жыць — дажываць, сферы ўплыву падзелены, на людзей, што засталіся тут, на свежае мяса накладоў лапу грабежнікі... Сцэнка, змрок, выцце здзіцелых сабак, пад завыванне ветру, беспакаранасць зла. Богапакінутасць гэтых мясцін — усё гэта перададзена пераканаўча і праўдзіва. Калі згяра здзіцелых сабак нападае на грабежніка, і з энкам аб дапамозе ён стукаецца ў хату да ім жа абрабаваных старых, нікім не паважаны, гэтым жа хлопцам збіты Бляха вырашае ісці па фельчара, у сцюжу і змрок, і гіне, як праведнік, "за други своя", разарваны сабакамі насмерць — чытач перажывае катарсіс, як і належыць пры сустрэчы з сапраўднай літаратурай.

Але што можа даць надзею, аднавіць душэўную раўнавагу, без якой немагчыма само жыццё? Два словы — "смута" і "сум" — блізкія па гучанні, але для першага бліжэйшы сінонім "мяцеж", а для другога — "журба", та самая, пра якую скажаў паэт: "Мне грустно и легко, печаль моя светла..."

Два апавяданні з другой кнігі Андрэя Федарэнкі чытаюцца як супрацьдзядзе любой смуты грамадскай свядомасці, пераносячы цэнтр увагі са знешняга жыцця да ўнутранага, у родныя для аўтара мясціны, да адчування ранняга юнацтва: гэта апавяданні "Пеля" і "Адзін летні дзень". Кожны, хто чытае апошняе, прыгадае хоць адзін летні дзень са свайго ўласнага позняга дзяцінства — ранняга юнацтва, у сваіх блізкіх сэрцу мясцінах: "Святлей за той, падлеткавы, сум у мяне пасля ў жыцці нічога больш не было..." — так банальна, так відавочна, так непарушна. Лаўлю сябе на тым, што мне хочацца апраўдацца — навошта кажу і так відавочныя рэчы, чыталі-слухалі ў свой час,

такія адкрыццяў хапае, што ж у гэтым новага, сённяшняга?

Нагадаю тое, з чаго пачала — з літаратурнага майстэрства празаіка, з яго кампазіцыйнай вытанчанасці, з прасякнутасці рэмінісцэнцыямі і асацыяцыямі з папярэднікаў: ужо прыгадвалася пра сюжэтную пераклічку са Стральцовым у "Блясе", у апавяданні "Адзін летні дзень" можна прасачыць кампазіцыйны ход з таго ж "Смалення вепрука" — аўтар нібыта не піша, а толькі расказвае чытачу пра задуму апавядання, пра намер яго напісаць. Ёсць у гэтым жа апавяданні сваімі словамі пераказаная карцінка з рамана Івана Мележа "Людзі на балоце" — падзяляю з Андрэем Федарэнкам гэтую трапяткую любоў: нарадзіўшыся на Палессі, аўтар уяўляе, як стаяць пад вішнямі Васіль з Ганнаю, і што нядоўгім будзе іх спатканне, ужо ідуць з абрэзмі кулакі... Класічная літаратура — гэта тыя творы, якія былі прачытаны ў юнацтве, з таго часу проста раствараны ў крыві, і героі якіх для нас рэальней за рэальнасць: здаецца, што мы самі былі ўдзельнікамі апісаных у іх падзей. Імёны Чэхава і Талстога таксама ўпісаны ў тэксты яго прозы. Такое ўспрымання літаратуры, яе "кніжнасць" — галоўны папрок для тых, хто ўступаў у літаратуру ў семідзесятыя гады — цяпер з'яўляецца адным з найбольш характэрных яе паказчыкаў, складае адну з неад'емных яе, сённяшняй літаратуры, прыкмет.

Апавяданне "Пеля" вылучаецца не толькі ў гэтай кнізе — гэта пакуль, як мне падаецца, найбольшая "вышыня", узятая аўтарам, які прызнаецца ў пасляслоўі (а другая кніга Федарэнкі надзелена не толькі ўласнай прадмовай і ўласным пасляслоўем аўтара, якое называецца "да магчымага чытача" і выклікае яго на зваротную сувязь), што напісана было гэтае апавяданне, у адрозненне ад іншых, непраўдападобна хутка, на адным дыханні, за дзве гадзіны — у тыя якраз часы, калі ўсе сродкі інфармацыі трубілі пра ГКЧП, калі распаўсюджвання ўяўленні пра дабро і зло, пра што заўгодна проста на вачах мянялі знакі на процілеглыя, і матыў балота, хісткасці глебы пад нагамі быў інтуітыўна намацаны аўтарам як самы актуальны і атрымаў сваё паўнацэннае ўвасабленне. Але не толькі хісткасць і няўстойлівасць азначае для Федарэнкі, як і для Мележа, балота — для тых, хто нарадзіўся на гэтай глебе, дрыгва, балотца, пеля ёсць яшчэ і абарона ад іншародных нашэццані, ад чужародных уплываў. У апавяданні стыхія начнага балота, што не выпускала аўтара і выклікала першапачаткова яго прыкрасць і злосць, які спазняецца з-за гэтага на поезд, што ідзе ў Крым, — потым, выявілася, уратавала яго ад непазбежнай амаль пагібелі...

Калі пакаленне, што прыйшло ў літаратуру ў канцы семідзесятых — пачатку васмідзятых, можна было назваць "згубленым" — адсутнасць пазітыўнай грамадскай ідэі так альбо іначай аказвае разбуральнае ўздзеянне на талент, але насуперак сказанаму пакінула некалькі яркіх імёнаў, па каменне Федарэнкі, што з'явілася ў свет у яго "хвіліны ракавыя", якое "прывалі Всеблагие как собеседника на пир", па кантрасте з папярэднім можна назваць "знойдзеным". Здаецца, гэты тэрмін ужо ўжываецца ва ўкраінскім літаратуразнаўстве і крытыцы. Але прайшла хваля, сышла пена — і застаюцца не пакаленні, а асобныя імёны: я рада, што няхай і з дзясцігадовым спазненнем, але спазнала аднаго з лепшых сучасных беларускіх празаікаў. Для рускага чытача цяжка будзе перакласці тую асаблівую, няўлічаную дагэтуль інтанацыю, якую ўносіць менавіта беларуская літаратура ў агульнасусветны літаратурны працэс, і моўная блізкасць не дапаможа тут, а перашкода: так падобна, але — іншае, няхай і нягучнае, але сваё! Асаблівасць характару, няўлічаная інтанацыя як следства асаблівасці гісторыі і геаграфіі зямлі, правяліся мацней за ўсё ў галасах самых тонка адчувальных і таму асабліва ранімых беларускіх пісьменнікаў — Максім Багдановіч, Іван Мележ, Міхася Стральцоў у іх ліку. Кожны, хто ведае беларускую літаратуру, мае права прадоўжыць свой лаўжыцкі імёнаў. Але калі ў мяне будучы зноў настойліва пытацца тут, у Маскве: што ж на самай справе адбывалася апошняе дзясці гадоў і адбываецца цяпер у Беларусі, мне ёсць цяпер што адказаць: чытайце Андрэя Федарэнку!

Люба ТУРБИНА

“Згадкі Нясвіжа”

Нясвіж адзін з нямногіх нашых гарадоў, якія так шмат гавораць сэрцу беларуса. А таму і гавораць, што ў іх на кожным кроку адчуваецца дыханне мінулых часоў і, трапляючы сюды, лішні раз упэўніваешся, якая багатая нацыянальная гісторыя. У Нясвіжы нельга не згадаць і шматлікіх слаўных сыноў Бацькаўшчыны. Гэта і слаўны род Радзівілаў. Гэта і выдатныя асветнікі. Гэта і слыны Уладзімір Сыракомля, які прысвяціў Нясвіжу сем санетаў “Згадкі Нясвіжа”. Але лепш дамо слова вядомаму літаратуразнаўцу і перакладчыку, нястомнаму рупліўцу на ніве беларуска-польскіх літаратурных стасункаў і ўзаемасувязяў Уладзіміру Мархелю: “У часе Уладзіслава Сыракомлі Нясвіж перажываў заняпад пасля двухсотгадовай славы Радзівілаў. Але гэта не перашкодзіла паэту праз усё жыццё пранесці ўдзячнасць заняпаламу мястэчку з багатай гісторыяй: тут ён вучыўся ў павятовай школе пры дамініканскім кляштары, тут служыў у канцылярыі кіраўніцтва

Уладзіслаў Сыракомля

радзівілаўскімі маэнтамі і вывучаў архівы малярату, каб напісаць артыкул пра мінулае мястэчка для “Старажытнай Польшчы” Міхала Балінскага і далей: “У краязнаўчым нарысе “Вандроўкі па маіх былых ваколіцах” (1853) вясковы лірнік прысвяціў Нясвіжу самы аб’ёмністы раздзел. З мястэчкам лучыцца таксама змест яго паэмы “Школьныя часы” і паэтычная рэмінісцэнцыя “Ілюмінацыя”. У Нясвіжскай фары ў красавіку 1844 года Сыракомля абвянчаўся з Паўлінай Мітрашэўскай. Адсюль ён павёз жонку ў прыёманскі фальварак Залуча, дзе яму было наканавана ўсвядоміць сябе паэтам і ў 1844 годзе напісаць цыкл санетаў “Згадкі Нясвіжа”, санетаў, якія пазначаны энергіяй паэтычнага светасузірання, узнятага па-над утылітарнасцю быцця”. Гэтыя словы сталі прадмоўкай да санетаў Сыракомлі, якія выйшлі асобным зборнічкам. Тэксты пададзены паралельна на дзвюх мовах: па-польску і ў перакладзе У. Мархеля. На падобнае размяшчэнне адважыцца не кожны перакладчык, бо чытач, які ведае мову арыгінала, лёгка можа адчуць магчымыя пралікі. У дадзеным жа выпадку ён лёгка пераканаецца, наколькі У. Мархелю ўдалося захаваць сам дух сыракомлевай паэзіі, яе ўнутраную сутнасць і найбольш блізкі беларускамоўны варыянт. У гэтым лёгка ўпэўніцца і пазнаёміўшыся з санетам “Замак”, тэкст якога вынесены і на вокладку: на першай старонцы — пераклад, на чацвёртай — арыгінал:

За возерам шырокім гожае мясіны
Стаіць каменны старац —
і падчас вячэры
ён з вежы збегля
вызвоньвае гадзіны,
Пакуль апошніх хвіль сваіх
не выб’е меры.

Ў грудзях яго, як у грудзях
старых жаўнераў,
Пра чын і дзеі толькі даўнія
ўспаміны, —
Цяпершасць і мінулаць ён
з пагардай звернуў,
Бо знаў бацькоў — з сыноў
смяяцца ёсць прычыны.

Ці аживе? Ці ўскрэсіць
ён даўнейшасць лёсаў,
Па-радзівілаўску —
не адышла надзея —
Яшчэ дзед вельмі сцягае да нябёсаў,

Пільнуецца гербаў
і папярочных стосаў,
Бы святасці, якая —
Божа! — спаракнее,
Як слова без значэння, як трава
без росаў.

Хораша аживае даўніна і ў іншых
санетах. Застаецца ўдзячным У.
Мархелю, а таксама Польскаму
інстытуту ў Мінску, што гэтая кніжка
з’явілася.

Алег ГУЛІЦКІ

ПАЭЗІЯ

Уладзімір
КАРЫЗНА

Гэту песню, гэту радасць,
Хто кахаў, — той знае.

Цішы бор не знае

(песня)
Бор красой жывою
У раку глядзіцца,
Дзе жар-птушкай сонца
У віры садзіцца.

Ластаўкі там кружаць
Спеўнымі кругамі,
Рэчку абдымаюць
Цёплымі крыламі.

Як з віроў глыбокіх
Вецер узаўецца —
Бор неспадзявана
Шумам узарвецца...

Цішы не бывае,
Цішы бор не знае,
Бо такі ён сэрцам,
Бо душа такая...

Я туды не ў госці,
А дамоў прыходжу,
Для душы стамленай
Песню там знаходжу.

Сіла векавая
Сэрцам спазнаецца,
Як — і сам не знаю,
Мне перадаецца.

Санет

Унучцы
Мелодыю чакае чуйны слых.
На скрыпачцы сваёй зайграй мне, Насця,
Хай па смычку збязжыць мне
ў сэрца шчасце
Хоць на кароткі вечаровы міг...

Так летуценна граеш ты нацюрні —
Якое бліскавічнае імгненне,
І дорыць яго мілае натхненне
Тваіх святых і самых чужых струн!

Душу не ўзрушыць яркае радно —
Зварушваеш ты родныя святыні,
Якія д’ябал апусціў на дно.

Чаруеш у вячэрняй звонкай сіні,
І зоркі, як прыгожыя вяргіні,
Табе кідае вечар у акно.

Снявак

Анатоль Падагайскі

Ад грому і маланкі
ён радзіўся,
Таму і песня яркая была.
Ян з ёй яшчэ ў калысцы парадніўся,
Ёна ад сэрца к сэрцу павяла.

Ніхто ёй не думаў,
Што ў хлапчыне русым,
З блакітнымі вачыма — ад азёр! —
Была душа жытнёвай Беларусі,
І ў ёй шуму ў вяршынях наш бор.

Маланкамі
Успыхвала дарога,
Дзе ён хадзіў,
Дзе з песнямі бываў!
Ён, пасядзеўшы за сталом у Бога,
Агонь той боскі шчодро раздаваў...

Сын грому і маланкі —
Быў стыхіяй:
Непрадказальны, асляпляльны ён!
А на стыхію — погляды такія...
Знаёмыя яшчэ з далёкіх дзён, —

І абарвалі дзіўную дарогу,
І песню, што падорана яму.
Яе ўжо больш няма. Яна — у Бога,
І па яе схадзіць няма каму.

Цітовічай

чароўны хор

Мастацкаму кіраўніку,
народнаму артысту Беларусі,
прафесару Міхасю Дрынеўскаму

Сябе пачуеш ты свабодным,
Душы разбудзіцца прастор,
Як заспявае наш народны —
Цітовічай чароўны хор!

Над шумнай Нараччу авацый
Не хор, а сцяўся родны край:
Бярозкі вытанчаных грацый...
І салаўіны дзіўны грай!

О песень матчыных крынчэка,
Табе скажу я, не схлыну:
Твой кожны гук гарачай знічкай
Прасветла падае ў душу.

Ты, як учора, так і сёння,
Калі бяда або няўрод,
Даеш усім нам хлеб надзённы —
Ратуеш песнямі народ.

Магутны хор, у бітве вострай
Рок-музыка не знае меж,
І ты — як нескароны востраў
І як апошні наш рубеж...

Санет

Песня — душа народа.
Рыгор ШЫРМА

Па нашай песні тамагаўкі б’юць —
Рок-музыка пачварная навала.
Той песні, што нас вечно ратавала,
Апомніцца чужынцы не даюць.

Бо знаюць, што яна для нас з табой,
Як знак зямлі, красы людской і хлеба,
Душа народа, чыстая, як неба,
Часінай запаветнай веснавой!

Ах, яны добра знаюць мой народ:
Яго не скрышыш смутай і нягодай
У здрадны час, не разаб’еш, як лёд.

Ліхою, ашалеаю свабодай!
Ды песню адбярыце вы ў народа —
І можна пакарыць тады народ.

І снявала

тая птушка

(песня)
Маладзенькая бяроза
Над ракой стаяла.
Да бярозы маё сэрца
Птушкай прылятала.

І снявала тая птушка,
Як салюўка маем.
Гэту песню, гэту радасць,
Хто кахаў, — той знае.

Словы тайна гаманілі,
Як лісткі бярозы.
Загараліся ад песні
Месячык і росы.

Тую песню як прыпомніш —
Сэрца замірае...
Дзе салюўка заліваўся,
Там грутан лятае.

Тэма насць цішыні

Вецер дзьме ў саломку цішы,
Вецер квецені белай і рос,
Раздзімае вугольчыкі ў золькай душы —
І запальвае зоркі нябёс.

О сіняя тэма насць цішыні,
Агнім названым сэрца ахіні,
Спалі мой боль! Не маю сілы больш...
І нават хмарку ветрам прагані.

За сямом, у туманным гаі,
Дзе не спяць а ні казкі, ні сны,
Заспявалі адзін за адным салаўі —
Аж у сэрца калнулі яны!

Азёраў сін, нябёсаў зорных сін
Далі нам вечар і забралі дзень.
І ты, душа, і сум і боль адкінь
І засвяціся зоркамі надзей.

Зоркі золкае каханне

(песня)
Пакахала светлым сэрцам
Зорка цёмнае азерка
той вясной,
Як азерца залатою
Зазіхцелася красою
незямной.
Абудзілася каханнем
Хваль азёрных калыханнем.
Пошум хваль
Да пралескаў дакрануўся —
Кожны лісцік страпанаўся,
заспяваў.

Зоркі золкае каханне,
Незямное пачуццё.
Усю ночку да світаньня
Ні то сон, ні то жыццё.
Зорка-зорачка ў азерцы
Прыгажосці незямной,
Растрывожыла ты сэрца
Незабытай чысцінёй.

Пакахала светлым сэрцам
Зорка цёмнае азерца.
У гэту ноч
Не звядуць з яе святліцы
Неспакойныя сястрыцы
сумных воч.
Будзе зорка мілавіцца,
У азерцы хвалявацца,
сэрцы грэць,
Каб у хвалях на світанні
З незямным сваім каханнем
дагарэць.

ПРОЗА

Сімпацічная журналістка
міла ўсміхалася з тэлеэкрана ўжо на
фоне паўднёвага марскога пляжа і
пальмавых дрэў.

— Такім чынам, — працягвала яна, —
адзіная сістэма кантролю за патаемнымі
кампартыйнымі рахункамі ў замежных банках
хутчэй за ўсё аказалася па чыёйсьці магутнай
волі ліквідаванай. На яе месцы ўтварылася
некалькі (магчыма, мноства) незалежных
княстваў. Адно з іх, як паведаміў карэспандэнт
французскага ўплывовага штотыднёвіка
“Пары-матч” буйнааналітык ЦРУ, знаходзіцца
вось тут, на “востраве скарбаў”, дзе калісьці
люблі захоўваць нарабаванае золата піраты
Карыбскага мора. Гэта — Кайманавы астравы.
Цяпер тут бабудаваны шыкоўныя атэлі і
надзейныя банкі, якія выплачваюць высокія
працэнты, а тайну ўкладаў захоўваюць не горш,
чым “швейцарскія гномы”. Агенты ЦРУ здолелі
прасачыць, што з Расіі буйныя сумы ідуць
спачатку ў Швейцарыю ці Англію, а затым
асядаюць у сталёвых сутарэнных банках на
Кайманых. Сюды, на пах золата, пацягнуліся
расійскія бандыты, а таксама каманды агентаў
дзяржбяспекі, пры чым у супрацоўніцтве ЦРУ
склалася ўражанне, што некаторыя з апошніх
дзейнічаюць самі па сабе... А гэта месца на
Кайманых, якое асабліва любяць нуворышы з
Расіі — востраў Аруба. Напэўна, асабліва
прыемна песціцца на паўднёвым ласкавым
сонцы, адчуваючы на сабе нябачныя промні
блізкага золата, якое цяпер належыць ім...

Усе ў пакоі глядзелі на экран, нібы
зачараваныя, кінуўшы свае справы. Адна Зоя,
здаецца, успрымала інфармацыю спакойна.
Спакойна зірнула яна і на Маркевіча, калі той
падсеў побач. Але затым у вачах мільганула
ласкавае здзіўленне.

— Чаю не заходзіць? — ціхенька спытаў
Маркевіч, кранаючыся прыемна цёплай Зоінай
далоні.

— Падалося, табе гэтага не хочацца. —
Зоіны шчокі па-дзіцячы запунсавелі.

— Вось і памылілася... А я ўжо падумаў
інаша. — Маркевіч памарудзіў, прыкідваючы,
як лепей спытаць пра галоўнае, пацікаваў на
экран, дзе зіхацела раскоша атэляў і пляжаў
на Кайманых, прамовіў: — Скажы, ключ не
мог трапіць каму-небудзь яшчэ?

— Ён... заўсёды тут, — Зоя паклала руку
на сваю сумачку, яе шчокі запунсавелі яшчэ
гарачэй, у вачах мільганула разгубленасць. —
Вазьмі, вась.

— Ды не, я хачу, каб ён заставаўся ў цябе,
— прашаптаў Маркевіч, зноў накрываючы
далонню руку Зоі, у якой вузенькім лязом ужо
блiснуў злашчасны ключ. — Няхай усё будзе
па-ранейшаму. О’кай?

І тут яму цюкнула ў галаву ідэя...

Не чакаючы рэакцыі Зоі, ён імкліва, але
стараючыся не звяртаць на сябе ўвагу,
накіраваўся да тэлефона і набраў свой хатні
нумар. Сігнал адтуль быў працяглы, за ім гэткі
ж другі. Трэці... Маркевіч з раптоўнай палёгкай
на душы пачаў ужо пасмейвацца з уласнай
дурной падазронасці, калі на тым канцы
шчоўкнула і мужчынскі голас з робленай
лянотай і крыху ў нос буркнуў: “Ало...”

Мароз праціў Маркевічу патыліцу і папоўз
па хрыбетніку: адказваў у пустой кватэры на
званок мог хіба прывід ранейшага ўладальніка
небарака, які скончыў тым, што ў адзіноце
павесіўся.

— Кватэра Маркевіча? — хрыпла спытаў ён.
— “Пі-пі-пі...” — пачуліся ў трубы гудкі
адбою. І па іх кароткім піпкіанні можна было
адзначна пераканацца, што папярэдняе
“ало” з пустой кватэры — не вынік ягонага
трызненна пасля амаль бяссоннай ночы.

— Я дадому, — прашаптаў ён здзіўленай
Зоі на вуха. — Паведамі, калі што са мной,
Хросіку і... Ладна, пабег, бывай!

Куртку нацягнуў, збігаючы з лесвіцы. Добра,
што машыну перагнаў ад Хросіка на стаянку каля
іхняй “скрыні”. Міжволі ўзняў галаву, адчуваючы,
што нехта на яго глядзіць. Ля акна стаяла Зоя.
Маркевіч не мог бачыць выраз яе вачэй, але ўсё
роўна на душы стала цяплей. Наперад!

На хаду азірнуўшыся, ускочыў у свой
пад’езд і націснуў кнопку ліфта. Той, дзюкаваць
Богу, працаваў. Было чутно па шуме матара.
Кабіна некалькі хвілін не паказвалася, нехта
ездзіў па верхніх паверхах. Дзеці забаву-
ляюцца? Нарэшце стукнула на другім паверсе,
а праз мінуту прыйшоў ліфт. Пусты. Маркевіч
азірнуўся — нідзе нікога.

Першае, што ўбачыў на сваім паверсе, —
незачыненыя дзверы з агульнага калідора на
ліфтавую пляцоўку. Асцярожна падступіў да
свайей кватэры і прыслухаўся... Ціха. Устаіў
ключ у замok — ішоў туга, задала.

Толькі калі адчыніў дзверы, успомніў, што
раніцай зрабіў метку, каб ведаць, ці кранаў іх
хто старонні. Урэшце, без розніцы: абвостраны,
бы ў звер, нюх улоўліваў такі яўны пах
чужынца, што здавалася, нехта знаходзіцца
побач. Але імкліва аглядзеўшы ўсе куці свайго
жытла, убачыў толькі адно — гэтым разам тут
нечага шукалі ўжо не цырымончыся. Ага, вось
яно што: ён жа сам звер і спудзіў. Магчыма,
той, хто выйшаў з ліфта на другім паверсе, і
быў перад тым ягоным няпрошаным госцем.

Імкліва выйшаў у калідор і пазваніў у 25-ю
кватэру. З хвіліну там было ціха, і Маркевіч
падумаў ужо, што сляпога куды-небудзь павяла
з сабою маці — час ад часу гэтак здаралася.
Праўда, цяпер сляпы і сам навучыўся
вобмацкам выбірацца на двор. Тады ён стаяў
на ганку, адварнуўшыся ад прахадной пляцоўкі,
каб людзі не цікавалі на ягоныя бэльмы. Гэта
быў прыгожы хлопец, выгляд толькі савалі
пашкодзжаныя вочы. Адразу пасля вяртання з
Афганістана ён уцягнуўся ў п’янку, а на
падпітку станавіўся дзікім і небяспечным, да

ўсіх прыдзіраўся, ягоная маці была ў адчай. Пакуль аднойчы ў п'янай разборцы прыёмам каратэ яму не ўрэзаў нхта па вачах.

— Хто? — пачуўся з-за дзвярэй голас сляпога.

— Лёна, гэта сусед, з дваццаць сёмай кватэры.

— Ведаю. Што хацелі? — сляпы ўяўна не хацеў адчыняць дзверы.

— Скажы, у маю кватэру нядаўна заходзілі? — Маркевіч ад нечаканасці ўздрыгнуў, калі аб ягоныя ногі пацёрся кот.

— Заходзілі, — упэўнена сказаў сляпы. — А праз некалькі мінут прыйшлі вы.

— Колькі было чалавек, як мяркуюць?

— Я ж сказаў — адзін. Потым — у ліфт.

— Выйшаў на другім паверсе?

— Не магу пэўна сказаць... Раптам дзверы прыдчыніліся. Роўна настолькі, каб у вузкую шыліну праслізнуў кот.

3
Маркевіч уважліва аглядзеў сваё жытло, апаскуджанае нейкім падонкам. Што шукалі? З шуфляды выцягнулі нават старыя пласцінкі, ці, як цяпер іх прызвачаліся называць моладзь, — кружэлкі. Асобна ляжала кружэлка

ўначы, у гарачы, каб хто напаў знянацку. Пагражаць бы можна. А калі гэтым справакуеш напад? Канешне, гэта будзе, трэба меркаваць, не амбал, цішком лезуць у кватэры звычайна не вельмі кідкія з выгляду, а спрытныя. Займець бы міліцэйскую дубінку. Ці газавы пісталет. Корпаючыся ў скрыні са старым інструментам, наткнуўся на невялікі малаток, які калісьці прывёз з Крычавы ад цёткі. Адзіная рэч, што засталася яму ў спадчыну ад дзёда. Малаток прызначаўся для кляпанья касы ў асноўным. Маркевіч памахаў ім, прымерваўчыся, і засунуў за пояс. Цяпер знайшці месца, з якога можна неўпрыкмет назіраць за ўласнай кватэрай. Але спачатку нека паказаць, што ты нічога такога не заўважыў і пайшоў сабе на службу, бестурботна пасвістваючы.

Якая ўсё ж трасца сюды прывабіла нейкага гада? Пра што ведае ці здагадваецца Лінда? А раз замешана яна, значыць сапраўды, як бы ў гэта ні хацелася верыць, тут нешта звязана з прафесійнай цікаўнасцю "канторы". Уяўная памылка, калі так. Але сказаць пра тое "канторшчыкам" можна хіба сустрэўшыся ў кватэры і схапіўшы паскуду за шкірку.

машыну практычна немагчыма нават з трох крокаў, а назіральнік, калі такі ёсць, павінен быў хавача недзе ў пад'ездзе ці на лесвічнай клетцы суседняга дома. Выходзіць, сама менш метраў за сорак-пяцьдзесят. Калі ўжо не заскочыў неўпрыкмет у ягоную, Маркевічаву кватэру. Апошняя меркаванне прымусяла пакінуць утульную кабінку і падставіцца пад чэргі ледзяной шрапнелі. Твар засланіў далонню. Гэтак жа рабілі ўсе, хто ўскокваў у ліфтавы тамбур пад'езда. Электрычнага асвятлення яшчэ не было, і людзі торкаліся ў змроку.

На сваім паверсе не стаў уключаць лямпачку, навомацак дайшоў да кватэры, адмакнуў дзверы, ціха адчыніў, трымаючы ў руцэ малаток... Падобна, ніхто няпрошаны пакуль не наведваўся. Засунуўшы малаток зноў за пояс, выйшаў у калідор, уключыў там святло і націснуў кнопку званка кватэры сляпога. Праз хвіліну той неспрытна спытаў:

— Хто?

— Лёна, зноў я, Маркевіч. Прыходзіць хто? — ціха спытаў.

— Не, — коратка адказаў сляпы, не адчыняючы дзвярэй.

Эрнест ЯЛУГІН

ПАЧАТАК ПАЛЯВАННЯ

2001 год запомніцца не толькі тым, што я стаў сведкам драмы расчаравання мноства разумных людзей ад чарговай нашай выбарчай кампаніі. Для мяне асабіста год нарэшце вызначыў дату, калі была пастаўлена фінішная кропка новага рамана "Алжырская пастка", над якім я працаваў болей за тры гады. Па сутнасці, завершана, мяркую, тэма, што калісьці пачалася раманам "Астравы", — пра тое, як беларускі хлопец усталяваецца ў Алжыр. Спачатку ў складзе студэнцкага будаўнічага атрада, затым — па кантракце ў якасці спецыяліста па трактарах. Едзе ў Алжыр пераможцам, з маладой жонкай, поўны радасных планаў, не ўяўляючы, кім дзевяццацвяртца параненым і... без жонкі, якая вырашыла застацца на Захадзе. Галоўны герой рамана Маркевіч потым, ачуняўшы, спрабуе жонку адшукаць. Безвынікова. Пра тое быў наступны твор — аповесць "Год-другі ў Алжыры". І вось нечакана нават для мяне, аўтара, ужо ў сённяшні час алжырскія "грахі" Маркевіча зноў нагадалі аб сабе самым неспрытным, дакладней — трагічным чынам. Аднойчы Маркевіч зразумеў, што па нейкіх прычынах апынуўся ў "зоне павышанай увагі" добра арганізаванай і бялітаснай сілы. Але што гэта за сіла і як ад яе ўратавацца? Зачыненыя на замок дзверы ўласнай кватэры ёй не перашкода. Некуды неадкладна збегчы? Відца, не ўдасца. Рабіць тое, што загадаў, змірыцца? Ці перці "на ражон", каб хаця дзясцэцца — чаму яго выбралі? А заадно паспрабаваць абараніць блізкіх, адпомсціць за знявагі і пачуццё мярзотнай прыніжанаасці і страху?

Прапаную шануюным чытачам раздзел з рамана "Алжырская пастка", які я абазначыў як гістарычны і крымінальны.

Надзеі Плявіцкай, якую ён калісьці амаль нелегальна прывёз з Алжыра разам з кружэлкамі Умм Кульсум і арабскімі нацыянальнымі мелодыямі. Чаму Плявіцкая ляжыць асобна? Дасталі ў апошні момант? Ці таму, што на ёй зроблены надпіс? Калісьці, уражаны, Маркевіч па-французску запісаў назву горада, дзе Плявіцкая, знакамты "курскай салавей" і прыгажуня, зблытаўшыся з савецкім КДБ, скончыла ўрэшце жыццё ў катаржній турме, — Ранн.

Так... Самае аптымальнае — падсцерагчы падонка, калі ён сюды вернецца, і тады настойліва спытаць — што яму трэба ў чужой кватэры? Даць зайці — і за шкірку. Хутчэй за ўсё, візіёр няйначш ці не з "канторы" яго ранейшай сяброўкі — Лінды.

Але навошта сур'ёзна канторы мая сціплая асоба? — задаў сабе пытанне Маркевіч. А калі там думаюць, быццам ён хавае якую дакументацыю БНФ? А "кантора", безумоўна, сочыць за БНФ. Яго маглі ўзяць "пад каўпак" пасля той сутычкі з амонаўцам. Рыта ў іх на прыкмеце, даўно, сама казалася. А Зоя? А Хорскі? Тады ўжо трэба адсочваць ці не палову іхняга аддзела. А колькі такіх яшчэ ў Мінску? Але халера ведае матчымасці гэтай д'ябальскай "канторы" і яе сільнасці.

Плюнучы? З'ехаць сапраўды куды на тыдзень, як чамусьці райа Лінда? І няхай тут усё пераварочываецца, каму ўздумаецца. Ён адчуваў, як памалу яго ахоплівае ціхая зацягасць, якой Маркевіч у сабе крыху нават пабойваўся. Уваход у такі стан азначаў, што нейкая частка яго дзеянняў становілася незалежнай ад аналітычнага цэнтра мозгу. Маркевіч іншым разам гэтага свайго "цвярозага розуму", як казалася яго цётка-нябожчыца, саромеўся. Тым не меней ён з дзяцінства мусіў з ім лічыцца — безбаронны шанюк, адзінокі на белым свеце, калі не лічыць цётку. Бывала, пасля нейкіх учынкаў, зробленых пад уплывам эмоцый, імгненна пачуўшы, з аналітычнага цэнтра паступаў вырак: дурань ты дурань, чокнуты. Атрымаў па пысе? А цяпер мне клепат — шукаць выйсеце. Глядзі, так можна і ўвогуле галаву згубіць. Амаль тымі ж словамі яго ўшчувала цётка. Царства ёй нябеснае.

Значыць, нават па ўласнай кватэры так і дажываць век безбаронным? Падняў з падлогі раскіданыя паперы, не праглядаючы, паклаў на край стала. Так... Памяццяе замка. Але гэта калі б скарыстоўваўся ключом. А такая верагоднасць адпадала. Адчынялі адмычкай і вельмі спрактыкавана. Прафесійнак дзейнічаў, няйначш. Так... Паколькі вобяск не завершаны, падонак хутчэй за ўсё аднойчы вернецца. Значыць, будзе сачыць за табой. А ты прасочыш у сваю чаргу, калі злодей улезе ў кватэру? Чаму б не? Уважыў у руцэ турысцкую сякерку. Не, секануць ён змог бы хіба

Маркевіч дастаў з шуфляды грошы-занадку, у тым ліку трыццаць шэсць долараў. Малавата. Улетку хавача танней — прабраўся б электрычкай на свой садовы ўчастак ды зашыўся ў будан на колькі сутак.

Так і не здолеў вольна паставіць пакуль прыстойны дамок, пра які марыў, калі атрымаў участак. Якое ахапіла хваляванне, калі выцягнуў у працэсе жараб'ёўкі нумар свайго пляца, — адрозніваў паймаў на месца! Звержы нумар з шыльдачкай на сотках, памацаў вуглавя калкі на межах тых сотак, а потым сеў на зямлю, адчуў яе пад сабой і з нязначным раней захапленнем мармытнуў: "Мая!" Нешта падобнае ён перажыў толькі, калі з выписаным ордэрам адчыніў дзверы выдзеленай яму кватэры-аднапакаёўкі. Такого высокага пацучы не было нават, калі атрымліваў інстытуцкі дыплом інжынера. Розныя праявы яго прыватнага шчасця...

Унізе, перад тым, як выйсці з ліфта, пастаяў, прыглядаючыся. Нічога падазронага, было чутно, як у суседа-адстаўніка з трэцяй кватэры мтынгавы шумей папугай. "Пар-тня!" — гарлянта птушка. — Перр-ст-рройка!" Во дае! паміята ж, хоць цяпер людзі на сваіх сходках, калі на гэта нхта адважваецца, выгукваюць іншыя лозунгі і заклінанні.

Па лесвіцы з другога паверха сыходзіла купка гаваркоў моладзі. Пачуўшы папугая, засмяляліся дзяўчаты. Маркевіч сскакаў, пакуль моладзь са смехам і жартачкамі рассяджалася ў "мазду". На сваім "запарожжы" ён умудрыўся стартываць першым, але ўжо праз якую хвіліну яго імкліва абганялі. Хай сабе. Нават выдатна. "Мазда" пачала аб'язджаць падкову суседняга дома, а ён крутануў улева, пад арку. З паўночнага боку дарога гарожая, затое тут яго складана адсачыць.

3 Лагойскага тракту павярнуў на вуліцу Багдановіча, адтуль на Сурганова. Ля акадэмічнага інтэрната спыніўся, зайшоў у гастроном, купіў бохан хлеба, трыста грамаў варанай каўбасы і літровы пакет кефіра — студэнцкі харчонабор мінулых часоў. З тэлефона-аўтамата пазваніў на службу і папрасіў Хорска аформіць яму пайц дзён адпачынку за ўласны кошт. Начальства ў мэтах эканоміі фонду зарплаты такое цяпер вітала. Хорскі хацеў падрабязнасцей, але Маркевіч сказаў: "Потым, сябра", — і павесіў слухаўку. Ніякага "хваста", здаецца, не было. На ўсякі выпадак пакрыўчыўся па вуліцах. Заехаў пад арку. Адсюль, не вылазячы з машыны, зручна назіраць за пад'ездам і вокнамі свайёй кватэры. Калі сцягне, можна пад'ехаць бліжэй.

4
Сцягнула раней, чым разлічваў — насунулася змрочная хмара і сыпанула ледзянымі крупамі. Давялося падбірацца амаль да свайго пад'езда, усё роўна ў такую завіруху пазнаць

АўТАР
— Табе што-небудзь патрэбна?
— Я ж сказаў: нічога, — у голасе сляпога адчувалася раздражненне.

Вярнуўся да сябе і паставіў грэцка чайнік. Адначасова, сочачы за плітой, слухаў зводку апошніх паведамленняў па радыё. Начальства агтвала за яшчэ цяжнейшае зліццё з Расіяй, абячаючы тады імклівы рост дабрабыту насельніцтва. Маркевіч быў не супраць інтэграцыі, лічычы, што так будзе прасцей атрымліваць энерганосібіты. Хаця тое, што рабілася ў вялікай усходняй суседкі, уражвала: уражваў размах цыннічнага казнакрадства, масавыя нявыплаты мізэрнага заробку многія месяцы, тэхналагічныя аварыі, замярзанне багацця на карысныя выкапні Прымор'я на Далёкім Усходзе. Неверагодна. А ці можа даць Расія грошай на пераабсталяванне прадпрыемстваў, калі сама бясконца просіць у заходніх краін? Каб раскрасці затым мільярды. Ды і самі новыя тэхналогіі, не кажучы пра грошы на іх, можна набыць толькі на Захадзе. Успомніў сказанае нека цесцем: "Нафтадолары прафукалі маскоўскія архараўцы, цяпер Саюзу капцы. Нічога не ўратаваць, нават каб новы Сталін з'явіўся. Не дай Бог, каб яшчэ вайной не скончылася. Тады Беларусь разнясуць ракетами ў першую чаргу".

Трэба неадкладна наведваць былога цесця. Хутчэй за ўсё той дажывае лічаныя дні. Скончылася эпоха, якую ён расхвальваў у сваіх лекцыях, а з ёю, бач, і жыццё гэтага таленавітага і зусім недурнога чалавека. Канешне, у свой час за дабрабыт ён прадаваў талент д'ябуль большавізму, а цяпер вольна канаў разам з камуністычнай імперыяй. Але апошнім часам нхта яго вельмі напахолаў. Сапраўды скрадзена фатаграфія дачкі, Веранікі? Што ў цесця яшчэ шукалі? А што шукаюць цяпер у яго самога? Супадзенне? Ці ўсё сказаў яму "цесць" у часе апошняй сустрэчы?

"Чаго я толькі туды ўблытаўся" — у каторы раз у раздражненні падумалася Маркевічу.

А пачаўшы больш дэталёва супастаўляць дзеі вакол "цесця", Браніслава Антонавіча, і цяпер яго самога, раптам прыйшоў да думкі, якая яму зусім не спадабалася...

...У сне з некім біўся, усё стараючыся разгледзець аблічча ворага. Так і не здолеў — той знік у натоўпе каля цырка.

...За ноч нічога не здарылася. Можа, яго ўсё ж пакінулі ў спакоі? Тым не меней, паснедаўшы, засунуў пад куртку малаток, узяў кейс і бадзёрым крокам выйшаў у ранішні холад двара, вітаючыся са знаёмымі суседзямі-аўтамаатарамі. Пабукаўшы па ваколліцах, дварамі вярнуўся пад знаёмую арку. Аказалася, тырчаць на скразняку — зусім не тое, што займацца назіраннем з кабіны аўтамабіля, няхай сабе і з няспраўным абагравальнікам. Праз гадзіну-паўтары адчуў, што мерзнуць

ногі. Да таго ж раз-пораз хто-небудзь праходзіў міма, здзіўлена зыркаючы на ягоную скручаную постаць. Цяпер вольна непадалёк поркаецца ў смеці алкаш з шызым, зарослым сівым шчачінем тварам. Ладна, сёння трэба пратрываць. А пакуль перабрацца ў які бліжэйшы пад'езд. А чаму б не ў свой? Можна рамантаваць паштовую скрынку, якую сапраўды трэба хоць крыху прывесці ў прыстойны выгляд пасля чарговага вандалізму чокнутых малалеткаў. Толькі прабрацца неўпрыкмет.

Што, здаецца, і ўдалося, калі да ягонага дома пад'ехаў аўтафургон і вакол увішна засноўдалі няголеныя хлопцы "каўказскай нацыянальнасці", які іх прывычаліся называць. Вольна па-сапраўднаму жыццяздольны народ, без усялякай неспрытнасці, а тым болей зайздросці падумалася Маркевічу. Ён змалку, дзякуючы цётцы, настаўніцы біялогіі, зрабіўся стыхійным дарвіністам. А хутчэй — мультызіянтам: выжываюць тыя, хто гэтага асабліва прагне.

3 паштовай скрынкай давялося павалендацца: малалеткі-дэгенераты, якія ў сям'і ленаваліся пачысціць ад бруду ўласныя красоўкі, з нейкай вар'яцкай стараннасцю ў цемры карабілі тыя ж паштовыя скрынкі і ўсё астатняе, што траплялася пад рукі.

Ён так захапіўся рамонтам, што некалькі разоў не заўважаў, хто ўваходзіў у ліфт. Не, лепей падняцца на свой паверх і пастаяць у тамбуры перад выходам на лесвіцу — слых у яго, дзякаваць Богу, добры, а цяпер і абвастрыўся. Маркевіч адчуў, што прагаладаўся. Трэба, відца, да вечара прыпыніць паляванне. Пайсці ў кватэру, зашчапіцца, зварыць кавы і, смакуючы яе, уключыць відэаплер з алжырскіх касетаў...

5
Ужо ўставіўшы ключ у замок, падумаў: варта было б вольна за кім паназіраць, за Ліндай, якая дала гэтую дзіўную парадку на тыдзень адлучыцца з Мінска. Паехаць у Кунцаўшчыну, спыніцца каля гандлёвага цэнтра — звычайна ці не ўсе жанчыны скіроўваюць спачатку туды, а потым ужо з пакулкамі тупаюць дадому... Ну вольна, ключ зноў заела. Але нека па-іншаму, чым раней... Нхта поркаўся адмычкай? У мазгах нібы званочак дзінкнуў: а раптам!... Толькі не спяшацца і ціха адчыніць дзверы...

Узў у правую руку малаток, левай асыярожна націснуў на клямку. Лепей за ўсё захапіць "госця" ў працэсе "працы". У выпадку агрэсіі — малатком па праплеччы. Любы падазроны рух ён рашуча сустрэне ўдарам малатка...

Дзверы падаюцца свабодна. Значыць, за імі нікога? Яшчэ крыху... Яго імкліва рванулі ўперад. Ён, забывшы ўсе свае нядаўнія намеры, чыста інстынктыўна ўзмахнуў малатком — і глухая кароткая лаянка прышэльца засведчыла, што гэта не спадабалася. Рэзкая падсечка збіла яго з ног, адрозніў у патыліцы жакнуў невыносны боль, па вачах разанула святло маланкі, а наступнай секундай ён ужо правальваўся ў цёмную прорву беспамытства...

...Знаёмае адчуванне: цёплыя кроплі капалі яму на твар. Салёныя. Расплюшчыўшы вочы, убачыў над сабой заклапочана-спалоханы дзівочы твар. Зоя! Яна тут адкуль? А тая вільготная хусцінка асыярожна дакраналася да ягонага віска і ціха плакала. Але ж самы моцны боль у патыліцы...

— Прывітанне, — мармытнуў ён і сеў, ужо шкадуючы, што гэта зрабіў. Аберуч схапіўшыся за галаву — так раптам забалела, ажно пацямнела ўвачу. — Ты адкуль узлялася?

Зоя па-дзіцячы ўсхліпнула і акунула хусцінку ў міску з вадой.

— Паслалі ў Белпраект, а калі вярталася, падумала — трэба зайці... Проста так. А ты тут вальешся ў прыхожай, кроў, кішні вывернутыя. Я так спалохалася, думала... Хто цябе? Хацела выклікаць міліцыю, "хуткую дапамогу", а провад абарваны.

— Нічога не трэба, — хрыпнуў Маркевіч. — Я сам вінаваты: паслізнуўся, як бачыш. Але нічога.

— Ага. — Зоя шмыгнула носам. — Такі гузачына на патыліцы і вісок рассечаны. Як гэта здарылася?

— Доўга тлумачыць, — Маркевіч зірнуў на гадзіннік. — Ого! Чатыры з чвэрткай. Вольна гэта, называецца, драмануў. Ну, нічога... Нічога... Зможа згатаваць кавы? — як мага спакайней звярнуўся ён да ўстрыжванай Зоі. — А я пакуль адрамантую провад і патэлефаную па дробязнай справе.

Зоя кінула і моўчкі пайшла на кухню.

Не адрозніўшы нумар тэлефона, які прадкывала Лінда, а варушыць мазгамі было балюча. Сатрасенне? Магчыма, калі валься без прытомнасці. Ну... Паспрабаваў успомніць па асыяцкай — што тады бачыў навокал, урэшце, як круціўся дыск тэлефоннага аўтамата... Стоп! Які дыск? Там былі кнопкі. А кнопкі лёгка успомніліся...

— Вольна я, — бадзёра прамовіў, пачуўшы ў слухаўцы завучанае "ало" Лінды. Ого! Як быццам чакала ягонага званка. — Даруй, што тэлефаную. Так вольна выйшла. Дакладней, нічога ў тваіх прыцеляў не атрымалася. Тое, што яны шукалі, знаходзіцца ў іншым месцы. Зразумела?

— Ты безнадзейны дурань, — замарожаным голасам азвалася Лінда. — Ведаць цябе не хачу...

У слухаўцы частыя гудкі адбою. Лінда, падобна, псіханула і, канешне, болей не адгукнецца, калі патэлефанаваш зноў. А ўвогуле і не трэба: ён паспеў сказаць тое, што задумаў, самую сутнасць. І амаль не сумняваўся — ягоныя словы дойдуч па прызначэнні, няхай сабе сама Лінда (у гэта яму хацелася верыць) да справы не мае дачынення. Зоя глядзела на яго з жахам.

Мадам Боншанс у авангардзе

ПРЭМ'ЕРЫ Ё НАЦЫЯНАЛЬНЫМ АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

“Мая песня”

50 гадоў таму на берагах зачараванай Дзясны, у горадзе Бранску, пачалася творчая дзейнасць жывапісца Станіслава Дзьяканова. Апошнія 26 гадоў ён жыве ў Гомелі. Менавіта тут вырас як зны майстар пэндзля, стаў сябрам Беларускага саюза мастакоў.

Станіслаў Дзмітрыевіч — мастак шырокага творчага дыяпазону. Ён стварае карціны, партрэты, пейзажы, нацюрморты, якія славяць нашу зямлю, людзей. На іх — і веліч прыроды, і ўзвышаныя пачуцці чалавека. У кожным творы Дзьяканова — імпульс жыцця, унутранае гарэне аўтара. Не раз ён паўтарае: “Ужо ў юныя гады ўдзельнічаў у прэстыжных выставах на расійскай зямлі. І вось прыхаў у Гомель, дзе мяне сустралі цудоўныя людзі. У гэтым горадзе адчуваю сябе шчаслівым чалавекам. У такой абстаноўцы хочацца тварыць і тварыць”.

Ён творыць. Энергічнасці ягонай трэба пазайздросціць. І жывапіс яго дынамічны, напоўнены “алмазнымі” каляровымі гранямі. Як і кожны сапраўдны мастак, С. Дзьякановаў пастаянна ўдзельнічае ў розных пленэрах, выязджае за горад. У выніку гэтых творчых пошукаў з’явіўся, напрыклад, пейзажны цыкл “Тураўшчына”, выкананы на вельмі высокім узроўні. Звыш 30 палотноў серыі — гэта роздум мастака пра гісторыю, сучасную палескую зямлю.

С. Дзьякановаў звяртаецца і да тэм мінулай вайны — карціны “Памяць”, “Балада пра маці”, “Беларускае святанне”. Апошняя з іх напісана ля Кургана Славы, што непадалёку ад нашай сталіцы. Ён стварыў нямала партрэтаў ветэранаў Вялікай Айчыннай. А побач з імі — працаўнікі мірнага часу.

І яшчэ адна дэталю. Да гэтага цудоўнага чалавека з адкрытай душой, таленавітага і вядомага жывапісца часта звяртаюцца за парадамі маладыя мастакі. Яны добра ведаюць, што заўсёды пачуюць зычлівыя словы майстра, яго карысныя заўвагі.

Станіславу Дзмітрыевічу — 70 гадоў. Мы зычым яму добрага здароўя, верым, што ён парадуе нас новымі цікавымі работамі. Дзьякановаў кажа: “Мае творы — гэта мая песня”. Няхай жа гэтая песня лунае над Беларуссю.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ,
мастацтвазнаўца

г. Гомель

Французскаму тэатру — 40

Сорак гадоў таму ў сценах Інстытута замежных моў адбылася значная падзея — студэнтамі і выкладчыкамі факультэта французскай мовы былі створаны самыя шчырыя на ёсць сапраўдны французскі тэатр. Ля вытокаў гэтай нялёгкай і адказнай справы стаяў Міхаіл Пятровіч Дзешавіцян. Дзякуючы гэтаму чалавеку былі зроблены першыя і самыя важныя крокі на шляху да поспеху і прызнання.

Шмат чаго адбылося ў жыцці калектыву за гэты час: неаднойчы мяняўся акцёрскі склад, у рэпертуары з’яўляліся новыя п’есы. Некалькі разоў тэатр узнагароджваўся разнастайнымі прэміямі аматарскіх тэатральных фестываляў, у тым ліку конкурсу студэнцкіх тэатраў СНД (Масква, 1993 г.). Выдатныя пастаноўкі па творах Мальера, Заля і іншых не менш знакамітых аўтараў пакарылі не толькі беларускую публіку, але і глядачоў з Бельгіі.

І вось сёлета французскі тэатр адзначае свой саракавы дзень нараджэння. З гэтай нагоды ў актавай зале лінгвістычнага ўніверсітэта адбыўся святочны гала-канцэрт з удзелам вядучых акцёраў трупы. Усе, хто прыйшоў павіншаваць юбіляраў, сталі сведкамі цікавага папуры, складзенага з урыўкаў самых лепшых пастановак тэатра. Апладысментамі і памятнымі прызамі былі ўзнагароджаны цяперашні рэжысёр тэатра Валеры Шынкароў, дэкан факультэта французскай мовы Валянцін Антонавіч Паўлоўскі (намінацыя “Усмешка тэатра”), першы рэжысёр Міхаіл Пятровіч Дзешавіцян, выпускнікі тэатра Аляксандр Пастухоў і Наталля Бабашынская (намінацыя “Пыл стагоддзя”), а таксама шмат іншых людзей, якія аддавалі частачку сябе любімай справе.

Кацярына МАРГОЛЬ

З прыходам у тэатр Віталія Баркоўскага галоўным рэжысёрам неверагодна пашырыўся рэпертуар (за мінулы год 12 прэм’ер!), але не толькі колькасна, — адбыліся кардынальна якасныя змены — тэатр абвясціў новую эстэтыку. “Саўковы” псіхалагізм, гістарычныя эпапей саступілі месца пластычнаму харакству... Мажліва, імклівае дзён, бясконцае плынь вярбальнай інфармацыі з тэле- і радыёкамунацый вымусілі стомлены розум сучасніка адшукаць новы спосаб вобразнага спазнання свету. Пачуцці, думкі, страсці, будзённасць знайшлі сваё ўвасабленне ў “малюнках”, створаных рухамі чалавечага цела. Чалавечая постаць загаварыла, заспявала, затанчыла, заенчыла, разняволілася і ўзнёслася да волынага палёта духу... Беларускае тэатр нібыта скінуў з сябе непатрэбны гнёт “саўковасці”, падманлівага ханжства і пачаў перажываць сапраўдны Рэнесанс — свята цела. Але ў Баркоўскага грэшнае, славітае страсцямі чалавечыя цела выглядае святым і недасягальным...

Апошняя прэм’ера “Мадам Боншанс” якраз цалкам прэзентуе глядачу новую эстэтыку Баркоўскага. (П’есу напісаў У. Драздоў, аўтар “Прамога вагона на Парыж з усімі перасадкамі”, па якім быў пастаўлены Баркоўскім культавы спектакль “Шагал, Шагал...”.) У пастаноўцы занята дзесяць акцёраў. Але гэткае колькасць не ўспрымаецца як вымушаная неабходнасць рэжысёра заняць працаў, як мага болей падначаленых. Шматслоўны драматургічны матэрыял, якім вельмі часта “грашаць” класічныя пастаноўкі нашых тэатраў, арганічна падмяняецца пластычнай, неутаймаванай масавасцю сцэн. Чорныя паўпразрыстыя балахоны хутэй агаляюць, чым хаваюць ад вачэй гнуткія целы акцёраў. (Што выклікае большую эратычнасць, чым, калі праз танюткі шыфон каетліва і бессаромна выглядае аголенае плячо ці ножка герайні...) Элегантная прастата касцюмаў, наўмысна створаная камернасць пастаноўкі, блазнаўскія маскі-гримасы, раптоўныя выбухі смеху і падзенні акцёраў змушаюць узгадаць мінскі тэатр беларускай драмы “Дзе-Я?” Міколы Трухана, памяці якога і прысвячаецца “Мадам Боншанс”.

Спектакль у пачуццёвай форме распаўвае пра нялёгкае лёс мастака ў натоўпе абывацеляў, і разам заяўляе ўсяму свету, што і нам ёсць кім ганарыцца... Дзеянне адбываецца ў Парыжы падчас першай сусветнай вайны. Беларускае мастак Суцін асвойвае багемнае жыццё сталіцы мастацтваў. Спектакль ламае стэрэатыпы ўспрымання еўрапейскай грамадскасцю непрыкметнага кучока зямлі — Беларусі. Родныя мясціны Суціна ўсе спрабуюць заціснуць у межы Расіі альбо Літвы. Але той упарт сцвярджае, што родам са Смільавіч... На просьбу Збароўскага намалюваць класічны зымі “рускі” пейзаж — белы асляпляльны снег, бліскае блакітнае неба — Суцін малюе

“шэрую гадзіну”: пахмурнае неба і пахільны замшэлы хаткі... Мадэльяні (С. Астравіч) малюе натуршчыц у стылі ню, а яго вучань са Смільавіч — селядцы... І, дзіўна, мадам Боншанс — мадам Удача — выбірае менавіта селядцы Суціна... Парыж выбірае шчымы тугу беларускага мястэчка: ў свой час карціны Суціна прадаліся даражэй за палотны самога Пікаса...

Ролю галоўнага героя выконвае акцёр Г. Гайдук, які надзвычай лёгка валодае сваім целам. Танючка невысокага постаці, сарамліва і нязграбная, учэпісты, неспакойны і адначасова лагодны позірк, — усё гэтае, мажыма, і стварае трапяткі вобраз творцы. Натуральным, вальжымым выглядае Мадэльяні С. Астравіч. Акцёру ўдалося раскрыць мастакоўскае «нутро», бясконцае пошукі сваёй таленавітасці, вечныя сумненні і адчай, ці знойдзе ён сябе ўвогуле...

Жаночыя вобразы не менш каларытныя. Спектакль па-сучаснаму не саромеецца разбэшчанасці сваіх герайні. Але за іх знешняй сексуальнасцю адчуваецца звычайная дзявочая цнатлівасць. Час выводзіць на першы план натуршчыцу Марго (А. Баркоўская), якая сквапна чапляецца за «штаны» і грошы, цудоўна ведаючы, чаго яна хоча і як гэтага дамагчыся... Цікава, што ў саюзе менавіта з такой жанчынай Суцін губляе сваё натхненне.

Аўтар касцюмаў і сцэнаграфіі Уладзімір Матросоў імкнецца да неабходнага мінімалізму ў дэталі адзення і дэкарацыях. З усіх дэкарацый — голая падлога ды цёмна-шэры фон. З усяе бутафорскай аздабы — прамавугольныя кавалкі арганічнага шкла. Але якое шматзначнае прачытанне яны маюць, колькі адценняў сэнсу надаюць кожнай сцэне! Спачатку яны складаюцца ў шкляны калідор — патаемны свет залюстараў, у якім глядач губляецца ў часе. Потым шкло — гэта шырма, з-за якой цікуюць разявакі, натоўп, яны, канешне, не

зраумеюць мастака Суціна. За шклянымі прамавугольнымі людзі спрабуюць схаваць сваю распушту. Грэх праз шкло, як праз прызму, набывае прыкрыя формы, і адначасова робіцца бессаромна-прыцягальным... Іншамоўныя палкія воклічы, нахталт, “I need you!”, “I love you!”, “Я кахаю цябе!”, “Je t’aime!” выклікаюць няёмкае пачуццё, нібыта ўсе мы ў зале наўмысна падглядаем за такой інтымнай справай...

Не мажыма абмінуць рэжысёрскія знаходкі ў пластыцы Балаяслава Сяўко і аўтараў танцаў Паўла Гарбунова і Дзіяны Юрчанкі. Хто б мог уявіць, што мова жэстаў і рухаў гаворыць значна больш, чым дэкламацыйныя прамовы. Паспрабуйце перадаць словамі атмасферу дысгармоніі, непараўмення, вымушанай адзіноты, эгаізму ў рэшце рэшт. Не сумняваюся, гэта выглядала б пакутліва і адцягнена. Сучасны глядач не жадае патэтыкі, ён прагне руху, відавочных змен у думках і пачуццях.

Навіной коласаўцаў стаў спектакль “Зямля” Віталія Баркоўскага. П’есу напісаў В. Востраў паводле Якуба Коласа. Гэты спектакль па сваім мастацкім і эстэтычным узроўні абяцае стаць візітнай карткай тэатра. Арыгінальнасць яго ў тым, што “Зямля” ўвогуле пазбаўлена аднабожага погляду на беларускі народ як на зняволеную грамаду ў этнаграфічных лапцях і бела-чырвоным нацыянальным адзенні. Тэматычна спектакль набліжаны да “Мадам Боншанс”, галоўны матыў — асэнсаванне няпростага лёсу Творцы, пошук вытокаў натхнення беларускага класіка. Стваральнікі спектакля не імкнуліся пераказаць сюжэт паэмы “Новая зямля”. Гэта проста творчы погляд сучасніка на асобу Якуба Коласа без скарыстання школьных стэрэатыпаў. І дзіўна, на сцэне Колас не выглядае непакінутым ідалам ці сімвалам нацыянальнай літаратуры. Ён зямны, не пазбаўлены чалавечых радасцяў, слабасцяў і страху. У спектаклі — тры выканаўцы ролі Песняра. Старэйшы Пясняр (Р. Шацко) успамінае самыя ярскія падзеі жыцця і творчасці. Сярэдні Пясняр (А. Качан) “пражывае” самыя хвалючыя моманты сталасці. Пясняр 3-ці (Г. Цвяткоў) — рамантычны вобраз пісьменніка ў дзяцінстве. Менавіта з дзіцячых забавак і захапленняў бярэ свой пачатак арганічнае ўвасабленне традыцыйнага нацыянальнага ладу жыцця, што пакінула незабыўны след у душы Коласа і адбілася на яго будучай творчасці. Вяселле, Вялікдзень, гуканне вясны, Купалле — стыхійна і з эпічным размахам асвойваюць сцэнічную прастору, узнёсла і, адначасова,

КІНО

Мужчына і жанчына: кахаць па-беларуску

На пачатку сакавіка на кінастудыі “Беларусьфільм” адбыліся дзве кінапрэм’еры. Афіцыйна журналістам было дазволена паглядзець чатыры серыі (кожная — па сорак сем хвілін) руска-беларускай “мыльнай оперы” “Сяброўка-восень”. Неафіцыйна ж (для акцёраў) прайшоў адзін з прэм’ерных паказаў нашумелай беларускай стужкі “Эскіз на маніторы” (“Госці”), якую пакуль прыныццопа не паказваюць шырокай аўдыторыі (як вядома, кіраўніцтва студыі судзіцца з-за карціны з рэжысёрам Р. Зголічам, які распаўсюджвае на відэакасетах свой варыянт зманцэраванага ім фільма). Але справа не ў гэтым. Фільмы, якія выпадкова дэманстраваліся адзін за адным на “Беларусьфільме”, мусілі распавесці пра свет жанчыны і мужчыны, аб іх перажываннях, спадзяваннях і марах...

“Сяброўка-восень” — гэта сумесны праект нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм”, студыі “Пазітыў TV” (Санкт-Пецярбург), а таксама тэлерэдыёвішчальнай арганізацыі Саюза Расіі і Беларусі. Прыемна адзначыць, што новая карціна зроблена па сцэнарыі беларускай журналісткі Юліі Ляшко (тэлеверсія сумесна з К. Голанд). Літаратурны сцэнарыі пад назвай “Дзіця, сястра мая...”

некалі быў адзначаны дыпламам на Рэспубліканскім конкурсе кінадраматургіі. На тэлеэкране атрымала ўвасабленне шчымыя гісторыя жыцця дзвюх сябровак (сцэнарыі напісаны па рэальных фактах). Маладыя жанчыны жывуць у розных гарадах: Жэня (І. Аляксеева) — у Мінску, Ася (Г. Астраханцава) — у Санкт-Пецярбургу. Прыгожыя, таленавітыя сяброўкі мараць пра

шчаслівае каханне. І як бывае ў жыцці (ці ў серыяле) адной дзяўчыне шанцуе — яна сустракае добрага, пшчотнага рыцара ў асобе доктара-педыятра. Другой жа, пасля серыі няўдалых раманаў, выпадае вайсці замуж за слабога, інфантальнага мамчынага сына, які ўсё жыццё бесклапотна “гусарыць”. Натуральна, што “Сяброўка-восень” зроблена па ўсіх канонах сучаснага тэлесерыяла, які складаецца з няпростых узаемаадносін паміж персанажамі. Шчасліва ў замужжы Жэня, на жаль, не можа мець дзяцей (сумыні адгалосак чарнобыльскай трагедыі). Яе ж сяброўка Ася, якая даўно і палка закаханая ў мужа Жэні, лёгка нараджае дзяўчынку ад нялюблага. Але Жэня невылучна захворвае і памірае, пакідаючы Асі сваё “жаночае шчасце” — добрага мужа.

Шчыра прызнаюся, што ніколі не гляджу “жаночых” серыялаў. Але фільмам “Сяброўка-восень” неўспадзеўкі захапілася:

журботна ў адзінім вялікім харэаграфічным відовішчы. Менавіта, відовішчы! Бо ў пастаноўцы Міколам Котавым беларускі абрадаў няма этнаграфічнай схематычнасці. У постмадэрністычнай сімвалічнасці іх прасочваецца няўлоўная душа народа, ягоны менталітэт.

Адпаведна стылістыцы Баркоўскага, статычная дэкламацыйнасць вершаванай мовы наступіла месца жвавай трапяткой пластыцы. Сцэнаграфія і касцюмы Уладзіміра Матросава зроблены з густам у стылі неабходнага мінімалізму. Доўгае рызжэ набывае вобразнасць толькі падчас руху і птушыных узмаху рук... Замест бутафорскага ўяўнага пейзажу — эпічная масавасць сцэны. Працу майстра па пластыцы Уладзіміра Коласава ў творчым саюзе з мастаком сцэны, аўтарам музыкі Аляксандрам Крыштафовічам можна сапраўды лічыць чудатворнай. Увесь эффект трымаецца на парывістых рухах, сумных тужлівых песнях скрыпкі, падкрэсленых канцэптуальнымі выбухамі беллага і чырвонага святла...

«Кацярына Іванаўна» — яшчэ адна прэм'ера на коласаўскай сцэне. Паставіў яе Рыхад Таліпаў, вядомы як рэжысёр-мадэрніст і «вольная птушка» без сваёй сцэны.

П'есу напісаў рускі класік Леанід Андрэеў ажно ў 1913 годзе (пераклаў Аляксей Дударэў). Але колькі б яе ні ставілі, п'еса не мела поспеху, яе лічылі па-за рэаліямі жыцця, «занадта псіхалагічнай», пазбаўленай усялякай сацыяльнай афарбоўкі. «Кацярына Іванаўна» выбіралася з шэрагу раз і назаўсёды акрэсленых характараў, і таму пужала сваёй «пачварнасцю граху». Мажліва, глядзець яе было няёмка, бо кожны пазнаваў сябе... Сам драматург пісаў пра «новую» драму для «новага тэатра»: «Учаснае жыццё ў яго найбольш драматычнае калізіях усё больш паглыбляецца ў жыццё ўшы, уцшыню і знешнюю нерухомаць інтэлектуальных хвалеванняў». Ці не актуальна гуцаць гэтыя словы ў сучасным кантэксце?

Сцэнаграфія спектакля вытрымана ў чырвона-бела-чорнай гаме, усё канцэптуальна прадумана да дробязей у дэталх. У першай дзеі ёсць яшчэ за што зачэпіцца позірку, звыкламу да рэальнага хатняга інтэр'ера: у цэнтры сцэны на фоне чырвонай сцяны стаіць вялікі стол з крэсламі, пачаснаму гулка і па-хатняму ўтульна стукае гадзіннік. Але з разгортваннем сямейнай драмы яго стук набывае злавеснае гучанне. З кожнай наступнай сцэнай пазнавальная хатняя атмасфера губляе сваю відавочную звыкласць. Падаючы атмасферу бацькоўскага дома Кацярыны Іванаўны, Таліпаў зрабіў сцэну асляпляльна белай. Белы колер б'е ў вочы: на фоне асляпляльна бліскачай сцяны стаяць белыя сталы і белыя крэслы на танючкіх ножках. Чуюцца птушыныя слевы. Пражэктары малююць дзівосныя белыя кветкі сімвалічнага саду. Над сцэнай ясна

адчуваецца паветра. Усе героі ў белым адзенні. І, здаецца, угэткай атмасферы пануе толькі чысціня думак і радасць адносін, як у далёкім дзяцінстве. Але гэта толькі здаецца... Белы асляпляльны колер пачварна разбаўляецца крывава-чырвоным колерам кубкаў. Тым самым падкрэсліваецца крывавае грэх — «рэальная» здрада і аборт Кацярыны. З нарастаннем эмацыйнага напалу рэчы мяняюць сваю форму на вычварныя абалонкі, на першы погляд, пазбаўленыя ўсялякага сэнсу: нахштальт каналы ў выглядзе ярка-чырвоных вуснаў ці даўжэзнага беллага носа на чырвонай сцяне... Мабыць, гэтка знешняя бязглуздыца, крыклівая безгустоўнасць абсталёваным падкрэслівае глыбокі ўнутраны канфлікт герані, яе разлад з сабой і з усім светам... Але якая безгустоўнасць? Не, сцэнаграфія ў таліпаўскім афармленні выглядае падкрэслена канцэптуальнай, максімальна элегантнай. Рэчы ўладарна захопліваюць глядацкі позірк, адцягваюць увагу ад нябачнай трагічнай разгубленасці няшчаснай герані. Яны нібыта іранізуюць над героямі, і нават над глядачом.

Спектакль — гэта гісторыя пра тое, як гіне жаночая душа, вымушаная ісці на кампрамісы з рэчаіснасцю. Галоўную геранію — Кацярыну (народная артыстка Беларусі Святлана Акружная) несправядліва абвінавачвае ў здрадзе муж — Георгій Сцібялёў (заслужаны артыст РБ Вячаслаў Грушоў), і нават спрабуе яе застрэліць. Абражаная, маральна разгубленая жанчына вырашае зрабіцца сапраўднай «грэшніцай», якой і хацеў бачыць яе свет... Здавалася б, дзе тая паленая кошка, за якую апошнім часам лямбляць чапляцца сучасныя антрэпрэнэры? Але драматургічны матэрыял вымагае глыбейшага разгляду чымсьці сямейнай «разборкі» са стрэламі і патэтычнымі праведнымі воклічамі «пакрыўджанага» мужа.

Гэтая шчымылівая, у нечым непрыязная споведзь чалавека, пачуцці якога растапталі толькі таму, што яны здаліся недарэчнымі сваёй дзіцячай чысцінёй і непасрэднасцю. Сам драматург, малюючы вобраз Кацярыны, свядома акрэсліў яе аблічча: высокая, прыгожая і неверагодна струнка, рухі яе нечаканыя, падобныя на ўзмахі птушыных крылаў. Рэжысёр жа чамусьці абраў на ролю невысокую, з мажой постацю Акружную, з вялікімі, нібыта застылымі ў бясконцым здзіўленні вачыма і вуснамі, наўмысна расцягнутымі ў «гумавай» усмешцы... Мажліва, гэтка знешнія прыкметы, на таліпаўскі погляд, як найлепей адпавядаюць вобразу герані. Але, на маю думку, у вобліку коласаўскай Кацярыны адчуваецца штучнасць яе перажыванняў. Мажліва, гэтка відавочна ненатуральнасць і была неабходна, бо толькі яна магла падкрэсліць няшчэрнасць фальшы ў чалавечых адносінах. А Рыхад Таліпаў і не імкнуўся раз і назаўсёды вырашыць характары герояў...

Кацярына РУСАЛЬСКАЯ

думаць. А «Эскіз на маніторы» якраз зроблены на аснове арыгінальнага драматургічнага матэрыялу. На экране ўзнікае цікавы персанаж з глыбокім унутраным светам. Сюжэт новай беларускай стужкі складаецца з імклівай фантазіі, «эскіза» Сачыніцеля (А. Малчанаў), які сутыкае сваіх герояў на вяселлі. Запрошаныя на застолле госці нават не падазраюць, што мелі нейкія стасункі паміж сабой. А звязвае іх між іншым неўладкаванасць у сямейным жыцці. Бо мэта Сачыніцеля — зразумець зменлівую прыроду каханья, стасункаў паміж мужчынам і жанчынай. Глядач робіцца сведкам няпростых мужчынскіх перажыванняў (здрада жонкі, імпатэнцыя, абьякавасць да ўласнай сям'і і г. д.) Шматлікія буйныя планы твараў, вачэй персанажаў даюць магчымасць прасачыць за тонкімі душэўнымі эмоцыямі людзей. Адметныя мужчынскія вобразы ствараюць беларускія акцёры А. Малчанаў, В. Рэдзька, І. Сігоў, В. Паўлюць, расійскі акцёр У. Галкін, які сыграў у гэтым фільме разам са сваёй жонкай, актрысай Д. Міхайлавай. (І ўсё ж трэба адзначыць, што стужка выглядае крыху зацягнутай, яна вымагае больш сціслага метражу.)

У фільме пануе асабліва містычная атмасфера, якая ўзнікае, калі Сачыніцель нешта выдумляе ў пахмурны вясеньскі дзень. Што сапраўды ўдалося стваральнікам фільма, дык гэта перадача таямнічых, няўлоўных імгненні стварэння іншай рэчаіснасці ў фантазіі творцы. Адзін з запамінальных кадраў «Эскіза на маніторы» — постаць Сачыніцеля, які сядзіць на стадыёне пад жалезным купалам, абцягнутым рызжэм. Адчуванне безабароннасці перад Жыццём, па якім ужо доўгі гады ідуць побач Мужчына і Жанчына, сапраўды ўзрушае...

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымках: кадры з кінафільмаў «Эскіз на маніторы», «Сяброўка-восень»
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

БАЛЕТ

Фанатызм? Не. Сапраўдная любоў

У кожнага з нас ёсць мара, якую мы абавязкова жадаем ажыццявіць. Была такая мара і ў Ігара Сядзько: выканаць партыю прынца Дзірэ ў спектаклі «Спячая прыгажуня». Марыў яшчэ ў вучнёўскія гады, у Беларускай дзяржаўнай харэаграфічным каледжы (тады ён яшчэ называўся вучылішчам). Запаветная партыя завабіла як чудаўнай харэаграфіяй М. Пеціпа, так і выдатнай музыкай П. Чайкоўскага.

У каледжы Ігар вылучаўся рэдкай працавітасцю. Можна сказаць, што ён сам сябе зрабіў — і гэта будзе слушна. Увесь вольны час ён бавіў у балетнай зале, адпрацоўваючы складаныя «па» класічнага экзерсісу або развучваючы сольныя варыяцыі з розных балетаў. І ў той жа балетнай зале, але ўжо за раялем па клавірах развучваў любімыя музычныя фрагменты спектакляў.

Агульная думка пра Ігара склалася ў час яго юнацтва: «Ігар — фанат балета». Ды насамрэч гэта быў не фанатызм — проста ён ужо тады паспраўдну любіў балет.

Да выпускнога курса яго настаўнікам быў А. Калядэнка, адзін з лепшых педагогаў вучылішча. Ігар развіў добрую гнуткасць, што надта рэдка сустракаецца сярод танцоўчыкаў. Прыродай яму дадзены былі таксама вялікі крок і высокі, лёгкі скачок. Гэтыя якасці прыкметна вылучалі яго з асяроддзя выканаўцаў-мужчын.

І вось ён увайшоў у труп Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі, якой кіруе зны харэограф Валянцін Елізар'еў. Пачаў тут свой шлях з маленькіх эпізодычных роляў у балетах «Кругабег» і «Шчаўкунчык». У наступных працах ярка праявіліся акцёрскія і тэхнічныя магчымасці І. Сядзько. У партыі прынца Лімона (спектакль для дзяцей «Чыпаліна») паказаў сябе як таленавіты дэміхарактарны танцоўшык. А ў «Сарацынскім танцы» (балет «Раймонда») раскрыўся і палкі тэмперамент Ігара.

На трэці год працы ў тэатры ён стаў салістам. А як жа мара — выканаць запаветную партыю? Яна па-ранейшаму не пакідала танцоўшыка, нават з цягам часу рабілася яшчэ больш адчувальнай, нібыта з кожным крокам — бліжэй. Паступова рэпертуар Ігара папоўніўся не толькі партыямі дэміхарактарнага плана, але і складанымі, драматычнымі паводле вобразнасці і тэхнікі, ролямі; Крас у «Спартаку», Уладзімір «Страсях» («Рагнедзе»), Зігфрыд ў «Лебядзіным возеры». Праца над гэтымі значнымі ролямі працягваецца і сёння. Ці здолее малады танцоўшык праявіць у іх свой вялікі патэнцыял, залежыць, канечне, толькі ад яго самога. Час пакажа.

Натрэніраванае цела Ігара з яго каўчукавай гнуткасцю прыдалася да выразнага пластычна і складанага тэхнічна вобраза Краса ў «Спартаку». Дакладнасць кожнага руху, жэсту раскрывала ўладарны і каварны вобраз. Гэтая роля стала важнай вяхой на творчым шляху І. Сядзько.

Унутраная ігравая стыхія прыроды Ігара ў вобразе Меркуцыю («Рамэо і Джульета») выплюхнулася, быццам струмень свежага паветра. Усмешкай, жартам, а таксама сваім

жыццёлюбствам ягоны герой зараджае залу. Завісальныя скачкі ў поўны шпагат падкрэсліваюць лёгкасць характару Меркуцыю, нават падчас апошняга смаротнага паядынку з Ціпальдам. Безумоўна, гэта партыя — яго.

Не абышлі Ігара ўвагай і маладыя беларускія балетмайстры — вучні В. Елізар'ева, выпускнікі харэаграфічнага аддзялення Беларускай акадэміі музыкі. Так, Р. Паклітару дакладна ўбачыў Ігар ў сваёй мініяцюры «Легенда пра флейту Пана», у неадназначным вобразе фантастычнай фальклорнай істоты. Пераканальна скарыстаўшы вострую лексіку сучаснай харэаграфіі ў балете «Макбет», пастаўленым Н. Фурман, з павышанай экспрэсіяй Ігар увасобіў «кроплю крыві».

Але галоўнае — пасля шасці гадоў упартай працы Ігар нарэшце ажыццявіў сваю мара, выйшаўшы на сцэну ў вобразе прынца Дзірэ! Атрымаўшы партыю, пра якую марыў, мабыць, зноў: каб давесці яе да ўзроўню лепшых выканаўцаў, да класічных узораў. Верыцца, што пры працаздольнасці Ігара спраўдзіцца і гэта.

Паволі, але дакладна, ад вобраза да вобраза, з маладога перспектыўнага выканаўцы Ігар ператвараецца ў сталага прафесіянала. Важна, што ён не стаіць на месцы, а рухаецца наперад, якіх бы намаганняў гэта яму не каштавала. Творчы поспех Ігара быў, як вядома, адзначаны прэстыжнай штогадовай балетнай прэміяй «Філіп Морыс — Дэбют». А калі ў тэатры ёсць такія артысты, то ў будучыню наш балет можа глядзець смела.

Сцяпан БУРАЎКОЎ

На здымках: у вобразе Краса («Спартак»); Кашчэй Бессмяротны («Жар-птушка»).

Фота з архіва «ЛіМа»

“Анэльскі сімпазіум”

Кніга паэзіі Грышы Цясецкага, яшчэ зусім юнага (сёлета яму споўнілася 16), але адоранага пачаткоўца, “Ангельскі Сімпазіум” з’яўляецца несумненнай удачай новай хвалі маладой нацыянальнай літаратуры. Імёны юных паэтаў — Валерыі Куставай, Вікі Трэнас, Вікторыі Куфціной, Алесі Серады, а цяпер і Грыгорыя Цясецкага, ужо на слыху ў сталічнага літаратурнага асяроддзя. Ягоная кніга ў вялікай ступені перадае стылёва-пошукавую манеру, у якой сёння працуюць пачаткоўцы. Гэта, з аднаго боку, выкарыстанне традыцый акадэмічнага пісьменства, заснаванага ўпершарадз на школе сімвалістычнай паэзіі.

З другога боку, Г. Цясецкаму, як і большасці юных творцаў, характэрна празмернае захапленне манерай аўтаматычнага пісьма і неабдуманая скарыстанне вопыту постмадэрнісцкіх тэхналогій. Таму пра высокі ўзровень імпрэсій, змешчаных у кнізе і напісаных у падобнай манеры, гаварыць, на жаль, пакуль не даводзіцца. Але, як кажуць, і Вільня не адразу будавалася. Асноўную задачу, якую абумовіў зборнік, што выйшаў у выдавецтве “Тэхнапрэнт”, — заявіць новага, адоранага творцу, — аўтар у кнізе выканаў.

Дж. Дз.

Шклянны цуд

У Навасадскай сярэдняй школе адбылася персанальная выстава Аркадзя Новіка. Для мастака, які ў свой час выстаўляўся 17 разоў у Ленінградзе, двойчы — у Маскве, Мінску і шмат разоў у Барысаве, мастацтвазнаўца Таццяна Брацянкова. Дзеці чыталі вершы. Сам Аркадзь Патапавіч адказаў на пытанні наведвальнікаў. Сялянскі хлопец з Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці ў свой час закончыў Ленінградскія мастацка-прамысловую акадэмію.

Пачаў працаваць у жанры прыкладнага мастацтва, вырабляць з каляровага шкла фігуркі жывёлін, птушак, цэлыя кампазіцыі, прысвечаныя прыродзе роднага краю. Яны зіхацяць усімі колерамі вясёлкі, выклікаюць замілаванне, наводзяць на глыбокі роздум.

Сцяпан БУКАЦІЧ
г. Барысаў

“Куток лірыкі” ў “Беларускім часе”

Па прапанове чытачоў газета “Беларускі час” увяла ў гэтым годзе на сваіх старонках “Куток лірыкі”. У ім ужо змешчаны вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Пятруся Броўкі, Анатоля Вялюгіна, Еўдакіі Лось, Аляксея Пысіна, Сцяпана Гаўрусёва, Кастуся Кірэенкі, Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Пушчы, Сяргея Грахоўскага. Вядзе рубрыку Генадзь Бураўкін.

ПАЭЗІЯ

Уладзімір
НЯКЛЯЕЎ

Айчына. А чаму?..

Глядзіш услед пытанню,
Як ластаўчынаму
Палёту, шчабятанню...

Уцёкі

“Я ўцёк з Радзімы...”
Адам МІЦКЕВІЧ

Прасцяг нябёс зацьмілі крумкачы,
І страшна стала — хоць ты ў ноч крычы,
І ён з Літвы надумаўся ўцячы,
І выбіраў краіну межавую,
А ўцёк ён — мову выбраўшы чужую.

За выбарам адным паўстаў другі:
Жытло чужое, не свае даўгі,
І ўрэшце — на чужой зямлі магіла...
Хіба яго Радзіма не любіла,
Ён быў не круўны ёй, не дарагі?..

Дык за свае ці продкавы грахі,
Альбо па нечай патаемнай змове
З Радзімай развялі яго шляхі
У неадольным — у радзінным слове?

І да якой мужыцкае страхі
Яму вяртацца на памежнай мове
З малітваю: “Літві! Ойчызна мая...”

Мікола МЯТЛІЦКІ

Санеты Чарнобыля

1
Сцяжны лёсу пазаплёл палын,
Бальшак Жыцця жарства
наўсцяж укрыла.
І восенню пустэльна паныла
Шугае ў небе жураўліны клін.

І толькі мой балесны прыпамін
Імкне на ўлонне шчасця лёгкакрыла —
Там памяць дні калішнія ўзвіхрыла,
Пунсова рдзее гронамі калін.

Мне зноўку час адкрыўся беззваротны —
І адступіўся травастой смяротны,
Вяскоўцы звычайна крочылі сцягой.

Быў іхні дзень. Быў іхні рух мне бачны.
Жыцця галасам упіваўся Бабчын.
І не было рэальнасці другой.

2
Ступаю ў лес — падсушаным сіўцом
Хрусьціць дарога спудна і сіроча.
Хваін сцяна, як тая патароча,
Гарбаціцца за бліжнім азярцом.

П’янка

У пакоі, замгленым ад дыму,
Непрытомным амаль ад віна,
Трое
поўныя шклянкі падымуць
І налітае вып’юць да дна.

Утаропяцца ў сцены. Запаліць.
Вочы ў вочы няўтульна зірнуць.
Ні за што не зачэпіцца памяць —
І яны наліваюць і п’юць.

Трое — з Менска, з Бярэся, з Гародні —
Ледзьве знаюць адзін аднаго,
Дык з чаго яны п’юць так гаротна?
Проста так.
Проста п’юць.
Ні з чаго.

Бо пакуль на абшарах Айчыны,
Што ўсё толькі збіраецца быць,
Аніводнай не знойдзеш прычыны,
Каб не піць.

Успамін пра Беларусь над магілай Марынгейма

Геній Купалы і Коласа геній,
Дзякуй, што даў нам... Але заклінаю:
Госпадзі! Сіла твая незямная!
Дай ты нам хоць аднаго Марынгейма!..
Хай у чатыры бакі пастраліе.

Вялікдзень. Сонечна. Званы.
Хрыстос вясрос. Чакаюць дзіва.

Антыхрысты прыйшлі з вайны;
Без дай чаго рабіць, яны
Хрыстосуцца сарамліва.

Пацалавала ў чало
І засмялася...
Гэта амаль што было
Тым, чым здавалася.

Што, як са срэбрам эмаль,
Музыка з голасам,
Злітна зраслося амаль —
І раскалолася.

Што заблукала, як боль
Сэрца паблізу,
Не паўтарыўшыся больш
Нават прыблізна.

Цячэ рака Жыцця. Яе плыўцом
Душа пачуць сябе ніяк не хоча,
Бо ветру ўзвей пагрозліва шапоча,
Нібыта Божы свет — перад канцом.

І шнырыць смерць па выселеных хатах.
Насенне зла схавана ў чорных спратах,
Чакае зноў сусветнага саява.

Рыпіць напята лёсу калымага.
Глядзіць сляпое вока саркафага
Удалеч з-пад графітнага брыва.

3
Клады кусты акацыі апялялі,
Крыжы збуцвелі, мытыя дажджамі.
Маланкі, паласуючы крыжамі,
Жагнаюць шыры мёртвае зямлі.

Нямья зоркі, нібы вугалі,
Раздзьмутыя сусветнымі вятрамі,
Падкажуць: ты — удзельнік
вечнай драмы

З дакладнай назваю “Жылі-былі...”

Спадае неба ядзернай шугой,
Даводзячы: няма зямлі другой,
Жыць гэтай у душы тваёй да скону.

Ступаючы зыбучаю жарствой,
Ты ў згоды знак ківаеш галавой,
Дыханнем грэш выстылую зону.

4
Амшэлыя дрыгвянішчы балот
Пачылі ў часе. Сцішаныя клеткі,
Каналамі пасечаныя, сведкі
Тых дзён, калі рыкасты свой паход

Вяло на бросню камарыных вод
Апусташэнне. Дуб, астатнік рэдкі,
Шацёр ускіне ўдалечы. Дым едкі
Паўзе з лаўжоў падальш за ржавы дрот.

Сканала гала. Ядзерным засевам
Над кветкай кожнай і над кожным дрэвам
Прайшоў жажотна-помны красавік.

5
Глядзяцца ў неба адзічэлых клетак
Тутэй расстайнай вочы жоўтых кветак —
Абула смерць венерын чаравік.

Лісіны груд сінее сон-травой,
Не калыхнецца радасным галасам

У сваім народзе
ты жывеш,
У чужым народзе
пражываеш,
Як ідзеш сабе самому ўсцез
І хады сваёй не адчуваеш...

Самалёт

Першы раз за ўсё жыццё
Новы год
у адзіноце —
І такое пачуццё,
Як адзін
у самалёце.

Што ж, і так яно бывае...
І нябёсаў пасярод
З пляшкі корак выбіваю:
— З Новым годам, самалёт!

Яшчэ нічога не было
І ўсё ўжо сталася —
Дрыготка,
Як па вадзе азяблай лодка,
Завеславала, паплыло...

Такое сталася са мной,
Што невыносна, немагчыма!..
Адна Айчына за плячыма —
І анікога за спіной.

Знаю: любая дарога вядзе ў бездарожжа.
Ды прамянаю агні і паўстанкаў,
і станцый...
Толькі таму, хто нідзе заставацца
не можа,

Лёс дазваляе
аднойчы
дзе-небудзь
застацца.

Усё, што ўбірае пагляд,
Напрамку не мае:
Сад-Верасень... Дым-Лістапад...
І дым застаецца, і сад —
Пагляд прападае.

Знікае.
Душу ледзяніць
Над дымам, над садам...
І вецер сустрэчна глядзіць
Тым самым паглядам.

Абсяг вясновы. Змораная часам,
Глухая ціш агусла ў шатах хвой.

І толькі неба барвай агнявой
Заход пазначыць. Зоркавым папасам
Пакрочыць месяц —
сплошным грывасам
Не будзе ліку над зямлёй сівой.

Жахнуцца ўладзе смерці. Тут яна
Крыніцы ператруціла да дна
І, ўсцешная, касу нясе высокая.

І толькі гляне ранаг агнявы:
Засіненнае вочка сон-травы
Зірне няўцям — вясны жывое вока.

6
Бруіцца Прыпяць у жвірах праменных,
Між ніцых лоз жывы крышталь святла.
Забуты ўзмах рыбацкага вясла.
Самоціцца чырвоны бакен лены.

Вірухай смерці носяцца рэнтгены,
Бяда гняздо на шмат вякоў звіла,
І водны плёс — сама пуціна зла,
Якой Харон плыве праз час нятленны.

Ён гоніць човен сінім шляхам водным
Пад неба абьякавым, халодным,
Ускінуўшы сіваю галаву,

Здаён заняты промыслам выгодным,
А я, душу суцішыўшы, заву
Абсягі пекла й сёння краем родным.

7
Зямля мая забылася пра жыта.
Не пружыстая хваля збажыны
Гадзінай шараю калыша сны —
У палын-гарчак туга яе павіта.

Вядзе Зямлю высокая арбіта.
У рострубце касмічнай гаманы
Хто ўчуе нас? У сусвецце мы — адны.
Учынілі змоўчна зло і — шыта-крыта.

Глядзіць мірганнем зор сусвет халодны,
Бы ведае: наступіць час бясплодны
І згіне жыццядайная Зямля,

На промнях радыяцыі бязвінна
Згібе, як самотная жанчына,
Што нарадзіць не здатна немаўля.

Пра бацьку без выдумкі

Дзевяць літар

Пры ўездзе ў нашу вёску, у нейкай сотні метраў ад чыгуначнага пераезду, над асфальтавым шляхам навісаюць нацягнутыя на металічныя слупкі, што зроблены ў выглядзе стылізаваных жытнёвых каласкоў, дзевяць выпілених драўляных літар, якія складаюць слова ПАТАПАЎКА.

Некалі, праводзячы мяне з дому да цягніка на Мінск, бацька кінуў:

— Мая работа, — і не без гонару дадаў: — Па тры рублі за кожную заплацілі...

На той час, калі ён атрымліваў у саўгаснай сталярцы 60 рублёў, а бохан хлеба каштаваў 14 капеек, гэта і сапраўды былі немалыя грошы. Хаця наўрад ці імі вымяраецца бацькаў гонар!

“Малайчына, сыноч!”

Калі бацька вучыўся ў школе, то нярэдка здаралася так: пойдзе раніцай з дому, а на ўроках няма. То ж, казаў мне неяк, рэзаліся ў карты ў хаце, што па суседстве са школай. А вось з заняткаў вяртаўся з усімі разам.

Аднойчы настаўніца напісала запіску ягонай маці: чаму сын не наведвае школу? Аднакласнік, якому тая даручыла яе занесці, махаючы пасланнем настаўніцы перад бацькавым носам, пахваліўся: ох, уляціць, маўляў, табе, сябрук, ад маці на арэхі. Бацька прыціснуў пасланца і адабраў запіску.

Дом, дэманструючы яўнае раўнадушша, падаў яе маці:

— Во, настаўніца перадала.

Бабуля Марфа была непісьменнай, таму папрасіла, каб сын сам і прачытаў, што там напісана.

“Паважаная Марфа Яўсеёўна! — ледзьве не заплюшчыўшы вочы, пачаў выдумляць бацька. — Вялікі дзякуй за выхаванне сына...” І далей у гэткім жа духу.

— Малайчына, сыноч! — пахваліла бабуля майго бацьку. — Так і далей вучыся.

І бацька вучыўся. Як і дагэтуль.

Чыя?

У вёсцы рэдка людзей па прозвішчах называюць. Больш — па мянушках ды па імёнах бацькоў ці дзядоў: Васілёвы, Кірылавы, Цімохавы. Нас гэтаксама клікалі найнакш як Абрамчыкавы, бо і бацьку звалі Коля Абрамчык — у гонар ягонага бацькі, а нашага дзеда Абрама.

Калі, здаралася, маці пачынала пра некага расказваць, згадваючы прозвішча, бацька

завычай перабіваў яе:

— Ты мне не кажы прозвішча, скажы лепш, чыя гэта.

Як конь

“Наш бацька жадны на работу, — казалі заўсёды маці. — Як той конь, жылы напінае”.

І папраўдзе: колькі і памятаю, дык і сена на трактар бацька клаў столькі, што аж электраправод на вуліцы чапляла, і дроў на воз грузіў — ледзьве конь цягнуў. А дзе якая яміна, то яшчэ і самому ў драбіны добра-такі ўпірацца трэба было.

Ён, прынамсі, і сам часам прызнаваўся, прыехаўшы з лесу: “Ото наклаў сёння вазок. Сам і дровы вёз, і калёсы з канём цягнуў”.

Не засмучаўся, а такім чынам хваліўся, мабыць, бо ў наступны раз усё паўтаралася нанову, а то яшчэ і з большай “жаднасцю”.

Тры дні — тры літры

Бацька і Восіп працуюць у саўгаснай сталярцы.

Калі даюць сенакосны надзел, то Восіпу ў помач выпраўляюцца два дарослыя сыны, а бацька (тады мы з братам былі малымі) шоргае касой адзін. Праўда, зазвычай спраўляецца за дзень. Яшчэ і абед, які маці сабрала (варанья яйкі, сала, гуркі-памідоры ды колькі цыбулін), прывязе некранутым дахаты. Бывае, тая запытае, чаго не з’еў, а бацька ў адказ:

— Ай, узяў быў разгон, то пра валітку тваю ўспомніў хіба як пару пракосаў засталася. Што расседжацца, вырашыў. Лепей хутчэй закончы, а дома ўжо чаго гарачага пасёрбаю...

А вось Восіп — наадварот. Прынамсі, такі ж самы надзел ён і два сыны косяць тры дні.

— А як не касіць, — тлумачыць бацька, — калі ім па літру самагонкі да абеду дае Восіпава Ганна. — А тры дні — гэта ўсё ж не адзін літр, а тры. Яны, зрэшты, і пяць дзён касілі б, ды перад людзьмі ўжо сорамна...

Перакошаная брамка

Бацька зрабіў суседу брамку. Але той пад такім нахілам укапаў слупы, што навешаная на іх брамка выглядала перакошанай.

Бацька, убачыўшы гэта, перастаў нават на працу хадзіць паўз суседаву хату — дабрацца да сваёй сталяркі мог і праз другі канец вуліцы.

І ўсё ж аднойчы не вытрымаў:

— Пайду, скажу ўрэшт, хай перавесіць. А то, крый Божа, падумаюць, што гэта я такую перакошаную брамку зрабіў.

І пайшоў. І разам перакапалі тыя слупы. І брамку на іх навесілі як трэба.

...Цяпер бацька зноў ходзіць на працу звычайным шляхам.

Лісты-шыфроўкі

Мой бацька — няхай даруе, што абвясчаю ўсім, — непісьменны неадукаваны. Ва ўсіх дакументах пішацца, што адукацыю мае пачатковую, хаця, як сам прызнаецца, не ведае, ці то чатыры класы закончыў, ці то чатыры гады ў адзін хадзіў.

Калі служыў (а гэта было на Курьлях і Чукотцы на пачатку пяцідзясятых), то ў лістах, якія слаў маці, тады яшчэ нежонцы, выводзіў адны зьмяня, нахштальт Нтшк (Наташка, значыць).

Цяпер, жартуючы, кажа, што служыў, маўляў, на сакрэтных аб’ектах і гэткім чынам шыфраваў важныя звесткі, каб не выдаць дзяржаўную тайну.

Унукі, зрэшты, вераць.

“Па прамой не трэба”

Бацькі закалолі свінчо. Мне па свежаніну прыехаць не выпала, і яны рашылі даставіць “маё” сцягно ў Мінск самі.

Прыехалі не папярэдзіўшы. Ад мяне ж ведалі, што дабрацца на “Захад” можна 44-ым тралейбусам або на метро да станцыі “Пушкінская”.

Паехалі на метро. Але на “Кастрычніцкай” не пераселі на другую лінію, а калі спыталі, была ўжо “Плошча Якуба Коласа”. Замест таго каб вярнуцца назад, выйшлі наверх.

— Ай, паедзем на таксі, — прапанаваў бацька. — Так надзейней будзе.

— Куды вам? — пацікавіўся таксіст.

— На вакзал, а потым па лініі 44-га тралейбуса на “Захад”, — патлумачыў бацька.

— Навошта тады на вакзал, калі мы можам і адсюль папрамой паехаць? — незразумеў таксіст.

— Не трэба нам па прамой, — не пагадзіўся бацька. — Па прамой мы ўжо са старой праехалі на метро. А ад вакзала я ведаю, куды ехаць, — і як бы супакой: — Так што не хвалюйцеся, пакажу.

У адзін і ў наступны

Бацька ніколі не ведаў, у якім класе мы вучыліся. Пазней маці раскавала нам, ужо дарослым:

— То ж запыталі неяк мужчыны ў сталярцы: “Коля, у які гэта клас твае

ходзяць?” Бацька, ведаючы, што паміж мной і сястрой розніцы год, падумаў і кажа: “Значыць, так. Большы, Толік, — у адзін, а меншая, Галя, — у наступны”.

А што: праўду сказаў. Падумаеш, дакладнай лічбы не назваў...

“Падкіньце...”

Бацька не мог цяпець, калі нешта рабілі горш, чым ён. Мы, абодва сыны, па сутнасці з-за гэтай высока ўзнятай бацькам планкі так нічому і не навучыліся. Касіць пачнем — чубкі на сенажаці пакінем, а бацька незадаволены: маўляў, лепш сам скашу, чым за вамі дакошваць. І гэтак ва ўсім.

Маці, было, прычыла: “Ды яны так, Коля, ніколі не навучацца. Бо хіба ж хто ўгоніцца за табой?”

Быць настаўнікам бацька яўна не хацеў.

Нават цяпер ужо, калі капаем бульбу, і я ці зяць (між іншым, мацань не раўна мне) спрабуем аднесці які мех з “сотак” у падполле, бацька зазвычай перахоплівае нас:

— Калі ўжо так хочацца дапамагчы, то падкіньце на плячо.

І носіць. У свае семдзесят. Ці зможам у такія гады (калі яшчэ дажывём, вядома) гэтак жвава завіхацца мы?

На здымку: разам з бацькам.

Камсамольская пуцёўка

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5)

Толькі не трэба складаць нам байкі пра паход у лагер, пра тое, што хлеб і рыбу Васілю даў афіцэр, — груба лаячыся, падступіліся да іх яны.

— І грошы даў афіцэр! — запэўніў Васіль.

— Афіцэр, кажаш? — рушыў да яго былы вязень-законнік, — Я зараз пакажу табе афіцэра! — Ён схпіў Васіля за каўнер і пацягнуў яго да ложка. — А ці не адсюль ты іх выцягнуў? — тыцнуў Васіля тварам у матрац.

— Як гэта — адсюль? Мне іх даў афіцэр! — кляўся хлопц.

— Бач, дабрачок знайшоўся! Хлебам і рыбай з намі падзяліўся, а грошы схаваў! — не супакойваўся Васілю кат і для большага эфекту лупянуў Васілю па твары, а той аддзячыў тым самым.

Ужо пасля бойкі хлопцы даведзіліся, што ў аднаго з жыхароў палаткі прапалі грошы. Ну і суседзі разважылі, што гэта справа Васілёвых рук. Так падумаць яны мелі важную падставу — усё ведалі, што ні ў Васіля, ні ў яго сяброў грошай не было, а яны ў суботу расшчодрыліся на хлеб і воблу, у нядзелю хтосьці бачыў, які яны гулялі... Толькі праз пэўны час высветлілася, што злодзей — якраз былы вязень-законнік.

Неўзабаве хлопцы аказаліся сведкамі жудаснага здарэння: салдат-канваір застрэліў вязня. Калі калона вярталася з працы, надаралася, што да яе выходзілі сваякі, блізкія зняволеных, і ідучы побач, вялі размову. Так было і гэтым разам. Жанчына з дзіцем, якая сустрэла свайго мужа, ішла побач з ім. Казалі, што яна хацела даць яму гасцінец, але салдат-канваір

адштурхнуў яе ад калоны, ды так моцна, што жанчына ўпала разам з дзіцем. Зэк не стрымаўся і плюнуў салдату ў твар. Апошні тут жа стрэліў.

Падзея гэта ўсхвалявала Васіля, змяніла яго ранейшыя ўяўленні пра жыццё і яго каштоўнасці. Нешта цяжкае налягло на яго душу. Усё часцей ён пачаў падумаць пра ад’езд на радзіму. Але ж як гэта зрабіць? З працы не звальняюць. Кажуць — калі ты прыехаў па камсамольскай пуцёўцы, дык павінен не менш года адпрацаваць. А паехаць без звальнення — значыць уцячы. А таму і не атрымаць грашовы разлік і працоўную кніжку. Тыя, хто заставаліся, казалі, што іх пераводзяць на другія будоўлі. А некаторыя выходзілі на волю па амністыі.

А тым часам з’явілася надзея, што неўзабаве вернецца дамоў бацька. Мінула сем гадоў, як Васіль не бачыў яго, але, здавалася, што яшчэ ўчора ён з бацькам хадзіў у поле, лес, на сенакос. Успаміналася, як аднойчы, калі пераходзілі раку, бацька нёс яго на левай руцэ, бо правая была нерухомай пасля раны, атрыманай на вайне. Паслізнуўся і выпусціў сына з рук, спалохаўся, а потым клаваў яго і супакойваў. Шмат іншых успамінаў мроілася ў Васілёвай галаве, і ўсё падзеі, здавалася, адбываліся ў сне, у светлыя сонечныя дні. З вяртаннем бацькі, марылася Васілю, усё гэта вернецца зноў.

Часцей і часцей яго ахоплівала невыноснае жаданне пакінуць усё і як мага хутчэй паехаць назад, дадому. Колькасць яго сяброў сярод вязняў з кожным днём меншала. Каго амністыравалі, каго пераводзілі на іншыя будоўлі. “Хутка ўсіх

вязняў перавядуць на новыя ўдарныя камсамольскія будоўлі. Так робіцца заўсёды, — сцвярджалі Васілёвы суразмоўцы, — іх пачынаюць узводзіць зняволеныя, а завяршаюць камсамольцы. Панаваюць камсамольцаў, а потым абвясцяць, што яны сваёй гераічнай працай датэрмінова здалі важны аб’ект, патрэбны краіне”.

І на самай справе хлопцы пачалі заўважаць, што знікаюць цэлыя лагеры вязняў. Было так, што вечарам, ідучы з працы, яны праходзяць каля лагера, а назаўтра раніцай, ідучы на працу, нічога на тым месцы не бачылі.

Усё цяжэй і цяжэй становілася Васілю на будоўлі. Тым больш, што двое яго сяброў перавяліся ў другое аўтаўпраўленне, адзін з’ехаў назад да сваёй сям’і, што і падштурнула Васіля вярнуцца дахаты. Да таго ж ён атрымаў пісьмо ад маці, у якім яна прасіла хутчэй прыехаць. “Ува ўсіх дзеці як дзеці, жывуць дома, дапамагаюць па гаспадарцы, а мае паўцякалі ў свет, нечага шукаюць”, — крыўдзілася яна.

Васіль пачаў абдумваць план свайго ад’езду. Каб звольніцца, ён вырашыў рабіць так, як і сябры, што перавяліся ў другую аўтакалону, а па атрымманні разліку і працоўнай кніжкі — з’ехалі. Напісаў заяву з просьбай перавесці яго на працу ў пятае аўтаўпраўленне. Сваё жаданне ён тлумачыў тым, што пайшоў вучыцца на шафёра дызельных аўтамабіляў, а пятае аўтаўпраўленне было ўкамплектавана менавіта такой маркай машын.

Кіраўніцтва пайшло насустрач і выдала загад аб пераводзе. Васіль атрымаў разлік, працоўную кніжку і палічыў сябе вольным.

Ды яшчэ павінен быў наведаць камітэт камсамола будоўлі, зняцца з уліку. Але ж хто яго здыме? Проста пераставяць картку ў пятае ўпраўленне. Дык які сэнс туды ісці? Так, не зняўшыся з камсамольскага ўліку, на другі дзень раніцай пакінуў будоўлю. Прасцей кажучы — уцёк. Адчуваў сябе крыху няёмка, не па-камсамольску. “Але ж не я першы, не я апошні”, — супакойваў сам сябе. Васіль сам чуў, як гаварылася на адным з камсамольскіх сходаў пра дванаццаць тысяч вяртанцаў з трыццаці васьмі, што прыехалі.

Не мінула і трох месяцаў, як паехаў Васіль на ўдарную камсамольскую будоўлю, і вось вяртаўся дахаты.

З вялікім хваляваннем падыходзіў да сваёй хаты. Чутка, што Васіль прыехаў, хутка разнеслася сярод вясцоўцаў і стала тэмай усеагульнага абмеркавання. Хто бачыў Васілёва вяртанне, казаў: “Відаць, добра зарабіў на той будоўлі, прыехаў, як міністр — у белых штанах”.

— Ды не зайздросце вы, — адказвала яго маці аднавяскоўцам, — нічога ён не зарабіў, прыехаў гол, як сакол.

Потым Васіля са здэкам пыталі: “Ну як, братка, твае заробкі?” У адказ ён то маўчаў, то з гонарам абвясчаў: “Затое свет пабачыў, чаго вы не бачылі і не убачыце”.

Часта і падоўгу яны з захапленнем слухалі яго расповеды аднагодкі. І ўсё выходзіла ў Васіля так цікава, што некаторыя з сяброў заахоціліся куды-небудзь таксама з’ездзіць, на што іх маці казалі: “Едзьце, едзьце, паблытайцеся па свеце, вернецца, як Васіль — старцам у белых сподніках”.

Пісьмо
з-за кратаў

У культурным жыцці беларускай сталіцы адбылася яшчэ адна цікавая падзея. Выстава жывапісных і графічных палатнаў, створаная былымі вязнямі нямецкіх канцлагераў, адчынілася ў Мінскім Міжнародным адукацыйным цэнтры (ІВВ). Творы вядомых мастакоў Чэхіі і Нямеччыны, тых, што зведзілі жахі Дахау і Флосенбюрга (Ф. Міхля, О. Матушка, Р. Грунэ, Х. Вальяйтнэра, М. Смуся і К. Стойкі), склалі тэматычную экспазіцыю пад назвай "Успаміны". Куратарам і аўтарам праекта з'яўляецца Ханс Сіман-Пеланда, які ласкава згадзіўся на прапанову Інстытута Гётэ правесці выставу ў нашай краіне. Упершыню ёсць магчымасць убачыць тва творы, якія былі намалюваны непасрэдна ў лагэрных бараках. У час адкрыцця выставы выступіў Народны мастак СССР Міхаіл Савіцкі. Карціны выставы выкананы ў розных мастацкіх стылях, аднак усе яны сцвярджаюць, што мастацтва жыло і стваралася нават за кратамі. Нягледзячы нават на тое, што мастакі-вязні былі вымушаны выконваць загады СС — пісаць карціны для падарункаў. "Успаміны" будуць знаходзіцца ў Беларусі да канца красавіка, а потым адправяцца ў далейшую вандроўку па краінах свету.

Вольга КЛЯШЧУК

Фея — у Прыбалтыку,
парасяткі — у Брэст

Па даўняй дамоўленасці, у красавіку адбыліся абменныя гастролі паміж Брэсцкім і Калінінградскім тэатрамі лялек. Нашыя артысты прывезлі ў Прыбалтыйскі рэгіён адразу два спектаклі. "Маленькая фея" паводле Б. Рабадана (рэжысёр З. Нуянзін, мастак М. Данько) створана адмыслова для маленькіх дзяцей, якія заўсёды шчыра перажываюць за герояў: Маленькую Фею, Гарана, Бабку Сароку... "Балада пра белую вішню" паводле С. Клімковіч нагадвае рыцарскую легенду і болей пасуе да дарослай аўдыторыі. (Дарэчы, "Балада..." у Калінінградзе глядзелі прадстаўнікі беларускай дыяспары, якая шырока пражывае ў гэтым рэгіёне.) А госці з Прыбалтыкі паказалі ў Брэсце адну са сваіх апошніх работ — спектакль "Тры парасяткі", створаны па п'есе ўкраінскага драматурга А. Кузьміна. Стылістычна пастаўка вельмі блізкая да дзіцячай гульні. На вачах у маленькіх глядачоў дзеецца чуд ажыўлення тэатральнай лялькі. А робяць гэта Тры Сястры, якім (па задуме рэжысёра З. Самгіна) сярод святочных падарункаў Нехта падклаў "свінню" ў выглядзе Трох Лялек Парасят...
І. Х.

Веснавыя цуды
ад Дзюймавачкі

Добрай і па-сапраўднаму веснавой казакі парадаваў дзятву Брэсцкі тэатр лялек — тут адбылася прэм'ера спектакля "Дзюймавачка" паводле Г. К. Андэрсена. Гісторыя пра маленькую дзятку, якая па волі лёсу трапляе ў самыя неверагодныя абставіны, вядома ўсім нам з дзяцінства. Але па-свойму міла і арыгінальна распавялі яе глядачу стваральнікі спектакля: рэжысёр-пастаўшчык заслужаны артыст Расія, мастацкі кіраўнік Мыцішчанскага тэатра лялек "Вогніва" Станіслаў Жалезкін, мастак з Яраслаўскага тэатра лялек Алена Бераснева, брэсцкі кампазітар Анатоль Багданаў і, вядома, артысты БТЛ: Ігар Верста і Руслана Сакалова (дапамога — Іван Герасевіч і Святлана Шутак). Пра поспех спектакля гаворыць і такі факт. На ўсе прэм'ерныя паказы білеты былі раскуплены ўжо загадзя.
І. Х.

ЗГАДКІ

Па нейкай патрэбе дастаў з-за шкла кніжнай паліцы фотаальбом "Пімен Панчанка". Выдадзены ён у 1987 годзе. Прачулае слова пра Пімена Емяльянавіча — "паэта, грамадзяніна і чалавека, адзіную ў сваіх трох абліччах непаўторную асобу" напісаў выдатны майстар Міхась Стральцоў. Затрымаўся на аўтаграфе паэта: "Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу на добрую памяць у год майго нараджэння. Мажліва, калі-небудзь паартасце мае жыццё... Ад усяго душы — Пімен Панчанка. 11/Х-87г."

Іна самай справе зажадалася перагарнуць некаторыя старонкі жыцця Пімена Емяльянавіча, усломніць ягоную прыязнасць, шчырасць, захопленасць, нашыя даволі частыя сустрэчы — па справах, а часам і проста так. Тым больш, што ў мяне заставалася сее-тое, звязанае з творчасцю і асобай П. Панчанкі.

Так сталася, што пасля працы ў БелТА, у ЦК ЛКСМБ і газеце "Чырвоная змена" я ў 1980 годзе апынуўся ў сектары мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ. Пасля была пасада дырэктара выдавецтва "Мастацкая літаратура", праца ў Дзяржкамдруку Беларусі, міністэрствах інфармацыі, культуры і друку. За гэтыя гады меў ішчасліваю магчымасць сустрэцца з многімі дзеячамі беларускай культуры, бываць на пленумах і з'ездах пісьменнікаў не толькі Беларусі, а і СССР, бачыць і кантактаваць з многімі вядомымі літаратарамі былога Савецкага Саюза. Без залішняй сіціласці і зусім без перабольшвання магу сцвярджаць, што гэта была выдатная жыццёвая школа і магчымасць глыбейшага спазнання шматлікага літаратурнага працэсу.

Але найперш, вядома, было цеснае і карыснае для мяне супрацоўніцтва з Саюзам пісьменнікаў Беларусі. І як бы хто сёння ні ганіў і ні крытыкаваў агулам дзейнасць партыйных органаў, адмаўляючы ўсё і ўсіх, нельга ісці супраць фактаў. Так, было рознае. Але дзе вы наогул бачылі бясцарныя ўзаемадачыненні творцаў і ўлады? Аддзел культуры ЦК КПБ, у якім, дарэчы, у розны час працавалі многія выдатныя майстры слова і здатныя арганізатары, меў свой вольны супрацоўніцтва з творчымі саюзамі. Хоць дзеля справядлівасці варта адзначыць,

што ў гэтых стасунках, як і ў жыцці наогул, хапала непаразуменняў. Але тое ўжо часта залежала ад пэўных людзей, што былі пры пасадах з абодвух бакоў. Ды, што бязгрэшны, той кіне камень у бок іншага. Тым больш, што сёння час не раскідваць камяні, а збіраць іх, на мінулым вопыце будаваць новыя ўзаемаадносінны творцаў і ўлады. Бо адзін без другога ніводзін з гэтых бакоў не існаваў і існаваць не здолее. А прыняццёваць пры гэтым зусім не адмаўляе разумных кампрамісаў і магчымасці пошуку шляхоў да паразумення і супольнай працы на карысць усяго грамадства.

Мне здаецца, гэта добра разумеў і Пімен Панчанка, не саромеючыся выказвацца пра тое публічна, у сваіх творах, нават у дзённіках і запісах, якія былі надрукаваны ў "Полымі".

Мае стасункі з Піменам Емяльянавічам мелі розныя аспекты, але з самага пачатку яны былі пазначаны добразычлівацю і прыязнасцю з боку паэта. Выпадалі частыя і шчырыя гаворкі, што датычылі пісьменніцкіх і выдавецкіх спраў, партыйнай працы. Пімен Емяльянавіч у той час не меў ніякай сталай пасады, цалкам аддаваўся творчасці. Таму нашы сустрэчы адбываліся і на ягонай пуліхайскай кватэры, дзе гасцінная Зоя Кірылаўна, іхняя дачка Тацяна, мая былая філфакаўская аднакурсніца, часам аздаблялі занадта прафесійныя гаворкі і дыскусіі вядомым народным чынам за шчодрым сталом. Моцельныя гэтых адносін і падагравалася акрамя ўсяго нашай з Таняй і маёй жонкай спільнай вучобаў, а таксама тым, што самая любімая ўнучка Панчанкаў Ксеня і наш першынец Сяргей вучыліся ў адным класе.

Пра тое Пімен Емяльянавіч згадваў і часта, і з нейкай асаблівай цеплынёй. Адчувалася, што да дзяцей, да ўнучкаў у яго былі асаблівыя пачуцці. Згадваў і гаворках, у шматлікіх віншавальных паштоўках, якія з суседняга з маім дома на Пуліхава ішлі рэгулярна з нагоды кожнага свята і заўсёды мелі не абавязкова-аказзены характар, а былі шчырыя, часта пазмысленыя. Згадваў і ў аўтаграфіях на кнігах, якія падпісваў ахвотна і адразу ж пасля выхаду ў свет.

Анатоль БУТЭВІЧ

"І час імкліва незваротны
мастак ізноў вяртае нам..."

АЎТОГРАФЫ

Немалы стосік надпісаных кніг Пімена Панчанкі з ягонымі трохі няроўнымі радкамі ляжыць перада мной. І кожная — выпірхнула з ягоных рук, памятае іхняе цяпло, атулена ягонай ласкай і талентам. У кожнай — абавязкова выпраўлены недаглядзі, абмылкі друку. Як дбайны бацька, ён не мог выпусціць у свет сваіх дзетак непрычасанымі, расчуранымі, няхай сабе нават з драбніткамі плямкамі, якія здараліся па віне выдаўцоў, а не па ягонай. І ў кожным надпісе — нешта адметнае, з добрым настроем падмечаная характэрнасць нашых стасункаў. Не магу прывесці ўсе дарчыя надпісы, але некаторыя ўсё-ткі хачу ажывіць, бо ў іх найперш — характар і самабытнасць аўтара, для якога не было дробязяў ні ў творчасці, ні ў адносінах з людзьмі, ні нават у тым, каму, калі і што пажадаць.

Вось кніга паэзіі ў перакладзе на рускую мову "Белые яблони". Выйшла ў 1986 годзе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". На той час мне пашчасціла быць там дырэктарам. Я так улёг у выдавецкую працу, каб дасканала вывучыць справу, не адставаць ад папярэднікаў (а рэй пераняў ад самога Міхала Дубянецкага), што праседжаў там дні і ночы, не ведаў, як казаў мой дзед, ні свят, ні каляд, ні выхадных, ні прахадных. Добра спрыялі гэтаму супрацоўнікі выдавецтва, раілі, дапамагалі, вучылі. Сее-тое атрымлівалася, але яшчэ больш было спадзяванняў на новыя цікавыя выдавецкія праекты. Наўрад ці чуў пра тое Пімен Емяльянавіч. Відачы, проста прадчуваў, бо ў сваім дарчым надпісе папярэджаў: "Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу, каб не забываў за выдавецкімі справамі, як цвітуць яблыні і пяюць жаўранкі. 14/ХІ — 86 г. Пімен Панчанка."

Працяг гэтай тэмы быў у шмат якіх аўтаграфіях. Вось шчымыя, на даверлівай ноце напісаная кніжачка "І вера, і вернасць, і вечнасць". Год выдання — 1986. А на ёй: "Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу з удзячнасцю за выданне гэтай кніжкі. Дай бог Вам здароўя, поспехаў і радасці! І Вашай сям'і! Ад усяго сэрца — Пімен Панчанка. 16.І.87 г."

Акрамя ўсяго мая праца ў выдавецтве давала ішчасліваю магчымасць быць першагэтакім пісьменніцкім творцаў. Для мяне гэта была сапраўды непаўторная і рэдкая, ні з чым не параўнальная асацола. З асаблівым хваляваннем — і гэта святая праўда — браў у рукі новыя творы Пімена Емяльянавіча. Я наогул з душэўнай узрушанасцю трымаў у руках кожную выдадзеную ў "Мастацкай літаратуры" кніжку, адчуваючы і сваю малюсечку далучанасць да гэтай знакавай для пісьменніка падзеі. Бачыў, як радуецца аўтар свайму жаданаму дзіцятку — кнізе, і мне становілася цяплей і ўтульней і даволі мулім выдавецкім крэсла, хацелася не затрымаваць гэты народзіны. Ды рознае бывала ў гэтым старанні.

Аднак да таленавітых кніг у нашым высокакваліфікаваным і чуйным да сапраўднай літаратуры калектыве былі пашанотныя адносінны. Там працавалі сапраўды апантанія людзі, выдатныя паэты і празаікі, дасведчанія літаратуразнаўцы, дасканалыя знаўцы свайёй справы. Таму хутка было знойдзена паразуменне, каб самыя выдатныя рукапісы выдаваць без чаргі — па зялёнай вуліцы. Усё таленавітае стараліся не марынаваць у выдавецкіх сталах. Падаецца, што і пісьменнікі разумелі гэта і годна ацэньвалі рэдактарскія

высілкі нашых супрацоўнікаў. Але гэта тэма асобнай размовы. Сёння ж — пра Пімена Панчанку.

Яшчэ адна ягоная кніга. Прыгожа аздабленая, дбайна складзеная, з сімвалічнай назвай "Прылучэнне". У гэты зборнік, як сказана ў анатацыі, лаўрэат Дзяржаўных прэміі СССР і БССР, Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, народны паэт Беларусі ўключыў свае лепшыя творы, аб'яднаныя адной думкай — чалавек перышоў у гэтае жыццё, каб пражыць яго сумленна і зрабіць яго лепшым. А на ёй — дарчы надпіс: "Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу. Гэта кніга выйшла, калі Вы былі яшчэ дырэктарам "М.Л." Жадаю Вам, чалавек, які добразычліва ставіцца да пісьменнікаў і разумее літаратуру, самага светлага! Жадаю Вам добрага здароўя, поспехаў, удач і радасці! З павагай і ад сэрца — Пімен Панчанка. 11 лістапада 87 г. г. Мінск."

Тут патрэбна пэўнае тлумачэнне. Мой дырэктарскі час у "Мастацкай літаратуры" быў не надта працяглы. Прышоў у выдавецтва ў красавіку 1986 года з пасады інструктара сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ. А ўжо ў студзені наступнага года мусіў зноў вярнуцца ў аддзел культуры, на гэты раз загадчыкам сектара. Ішла бурная і сумбурная гарбачоўская перабудова, у людзей, і найперш у творчых, з'явіліся надзея і спадзеў на нешта новае, вынікавае, рэальна жыццёвае і спрыяльнае. Па-іншаму пачыналі будаваць свае адносінны з творчымі саюзамі і партыйнымі камітэтамі. Гэта датычыць перш за ўсё ЦК КПБ і тых райкамаў, якія непасрэдна "курывавалі", як казалі тады, творчыя саюзы, сферу культуры. З цяжкасцю, са значнымі высілкамі, а часам і з такімі ж выдаткамі, прадзіралася праз усё рагаты абнаўленне, пэўна разняволенасць думак, меркаванняў, выказванняў — як у творчых калектывах, так і ў партыйных камітэтах. Гэта сёння падобнае не выклікае здзіўлення. А ў той час кожнае слова, кожны ўчынак, кожнае дзеянне творчых саюзаў і неабякавых да лёсу краіны і мастацтва людзей як не рэнтгенам прасвечвалася з абодвух бакоў. Ды ўсё больш пашыраўся разумны дыялог. Два бакі, якія раней былі звязаны непарушнай повязкаю: загад — падпарадкаванне, выкананне, пачыналі разумець, што безварыянтнасць гэткай канструкцыі можа прывесці да абвалу, да вострага непаразумення. Ды гэтага не хацелі найперш мо тых партыйных камітэтаў і іхнія работнікі, хто непасрэдна працаваў з творчай інтэлігенцыяй. Таму ішоў актыўны, настойлівы і балючы пошук шляхоў да паразумення, да большай цяпрымасці, да высвятлення ісціны шляхам дыскусіі і дыялогу. Вось чаму дыскусій, часам да выбухавасці вострых, часта некарэктных, было аж занадта. Здаралася нават разгубленасць ад няздатнасці адэкватна рэагаваць на зменлівую сітуацыю.

Напор у тым адкрытым кране часам быў такі моцны, што паяўлялася апаска, каб не парвала трубы, па якіх бурліў гэты вірлівы струмень, або каб страхавіты прыліпкі прыпынуць "не пушчаць" не запаялі, не заварылі той кран зусім. Разам з заклікам да разумнасці хапала і эмацыйных выбухаў, і жорсткіх вокрыкаў у адрас абодвух бакоў. Ды ўсё-ткі над усім гэтым брала верх разважнасць і імкненне да паразумення.

Адным словам, з дзевятага паверхна выдавецкага дома на праспекце імя Машэрава (дарэчы, гэтаму неардынарнаму і папулярнаму ў СССР дзеячу беларускай гісторыі нават сіціплю дошку-ўганараванне з нагоды назвы

вуліцы доўга не хацелі прымацоўваць), я перайшоў на чацвёрты паверх новага крыла па вуліцы Чырвонаармейскай будынка ЦК КПБ. Пра тое акурат згадка ў дарчым надпісе Пімена Емяльянавіча на кнізе "Прылучэнне". Аднак і пасля гэтага нашы адносінны не змяніліся. Шчырасць і прыязнасць, пасаяныя народным паэтам, каласіліся і далей.

Была, як я казаў, у нашых дачыненнях і дзіцячая тэма. У надпісе на паэтычным зборніку "Дзе начуе жаўранак" Пімен Емяльянавіч зазначаў: "Ваш сын Сярожа і мая ўнучка Ксеня вучацца ў адным класе. Няхай іх жыццё будзе шчаслівым, без вайны." І як працяг гэтага — аўтаграф на кнізе вершаў "Горкі жолуд": "Дарагому Анатолю Іванавічу Бутэвічу з пажаданнем, каб добра жылося, здароўе вялося і радасць часцей свяцілася на тварах Вашых дзяцей."

Перачытваю ўсё гэта, і нібыта нанова бачу прасветлены твар паэта, чую ягоны хрыплавата паспешлівы голас...

На ягоды жыцця не жалюцца.
Не было б перамог без нягод.
Нараджаецца, нараджаецца
Кожны месяц і кожны год.

ВІНШАВАННІ

Шмат віншавальных паштовак захавалася ў мяне ад Пімена Емяльянавіча. Хоць і не ўсе. Больш за два дзсяткі. І таксама — не традыцыйныя, не трафарэтныя, а шчырыя, спагадлівыя, прыязныя. Часта звячэйныя паштоўкі нагадваюць сапраўдныя лісты — з развагамі, з выказаннем сваіх поглядаў. І заўсёды Пімен Емяльянавіч пісаў сам, сваёй рукою, нават калі быў ужо цяжка хворы.

Вось адна з паштовак, з таго ж, мо найбольш актыўнага для нашых сустрэч і гаворак, 1986 года. "Дарогі Анатоль Іванавіч! Ад усяго сэрца віншую Вас, Вашу мілую жонку і Вашых дзяцей з Новым 1987 годам! Жадаю Вам усім добрага здароўя, ішчасця, поспехаў і радасці, вялікай і малой. Бо ў нашым імклівым, добрым, але стрэсавым жыцці — не вельмі многа радасці, а болей турбот, працы, трывог і незадаволенасці. Але я на схіле свайго веку — аптыміст. Вельмі высока цаню Ваш чалавечны ўчынак (шкадую, што не зайшоў). Шчыра дзякую за Вашу дапамогу ў выхадзе майго зборніка вершаў "І вера, і вернасць, і вечнасць". Гэта, здаецца, мой апошні зборнік новых вершаў. А далей паглядзім..."

Хацелася б, каб Вы былі там, дзе былі. Але і гэта партыйнае павышэнне, спадзяюся, будзе на карысць беларускай савецкай літаратуры.
З павагай — Пімен Панчанка.
25/12-86 г.

Навагодні паклон ад З.К."
Вось такое віншаванне. Чым не сапраўдны ліст. Але сее-тое ў ім варта палумачыць. Датычна выразу "чалавечны ўчынак". Як я ўжо згадваў, маё дырэктарства ў першым выдавецтве рэспублікі было не надта працяглым. Аднак, паўтарусь, гэта быў мо найбольш плённы час маёй працоўнай дзейнасці. Збылося тое, што з самага дзяцінства, з часу першага трымання ў руках кнігі, цікавіла і хвалявала: спазнаць, як нараджаецца гэткае чуда. Ды і тая даўняя цяга да кнігі, якой мы не маглі ў дастатку здаволіць падчас хутарскога і нават вясковага жыцця, спраўджвалася ў поўнай меры. А "Мастацкая літаратура" была ці не лідэрам выдавецкай справы. Выдавалі тады — каля 150 назваў у год. Як я радаваўся кожнай кнізе! Выпусціш

томік прозы ці паэзіі, кнігу крытыкі — і як бы дамок збудуеш. Паставіш на паліцу — і любасць бярэ ад плёну працы тваіх папелічак. Не трэба ні пустых спрэчак, ні марнай балбатні. Адна кніга, зробленая нераўнадушным пісьменніцкім сэрцам і ўвасоблена ў рэальнасць майстрамі-выдаўцамі, магла зрабіць значна больш, чым самыя квяцістыя і развесістыя размовы.

Але час падрыхтаваў мне новы накірунак. У той час загадкама аддзела культуры ЦК КПБ працаваў І.А.Антановіч, а загадкама сектара мастацкай літаратуры — Сяргей Законнікаў. І вось Сяргею Іванавічу выпала магчымасць змяніць профіль працы — вызвалілася пасада галоўнага рэдактара часопіса "Полымя". Гэта яму бліжэй і больш па душы. Але без самага высокага на той час органа ўлады — бюро ЦК КПБ ніводнае кадравыя пытанне не вырашалася. Так было і з пасадай галоўнага рэдактара "Полымя", якая ўваходзіла ў наменклатуру бюро ЦК. Наколькі я ведаю, кандыдатаў на галоўны літаратурны часопіс знайшоўся шмат. Хто вылучаўся сам, каго пратэжыравала кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў. Было нямаля хадакоў у цэкоўскі будынак як з падтрымкай адных, так і з бэшчаннем іншых. З майго дасведчання, Сяргея Законнікава падтрымлівалі тадышнія першы сакратар ЦК М.М.Слюнькоў і сакратар па ідэалогіі В.А.Пачэчнікаў.

Але, каб адпусціць Сяргея Іванавіча з цэкоўскай пасады, патрабавалася замена. Вось тады Іван Іванавіч Антановіч пачаў агітаваць мяне. Не раз ці то сур'ёзна, ці то жартам ён казаў: калі не будзе Сяргею замены, не адпусцім яго з ЦК. Хочаш паспрыць яму, ідзі сам на сектар мастацкай літаратуры. Падобнага кшталту гаворкі выпадалі неаднаразова. Не паспрыць Сяргею Іванавічу я не мог. Бо гэта і ён некалі спрычыніўся да майго пераходу на працу ў ЦК, быў настаўнікам, дапамагаў засвойваць, як аказалася, няпростую навуку ўнутры-апаратных зносін і яшчэ больш складанага і тонкага, сапраўды дыпламатычнага і ўзаемаўплывовага стасунку вышэйшага партыйнага органа з пісьменніцкай арганізацыяй, нюансы і перыпетыі жыцця самога Саюза пісьменнікаў, яго друкаваных органаў, выдавецтва.

Так ці інакш, а пярэдаднем Новага 1987 года я развітаўся з пріянным да мяне калектывам "Мастацкай літаратуры". Тыя, хто ўведваў пра гэты мой крок, хто шкадаваў, хто адгаворваў, а хто нават браўся пазваніць Івану Іванавічу. Але ўсе свае рэзэрвы я прымаў самастойна і канчаткова. Так у другі раз вярнуўся ў ЦК КПБ — загадкама сектара мастацкай літаратуры. Праўда, час пакаціўся тады як з гары. Перабудова змяніла і структуру ЦК, знік аддзел культуры. Відаць, ва ўсе часы стараліся эканоміць на культуры, якая ў практычным сэнсе застаецца заўсёднай падчаркай, а на прэстыжных і прэзентацыйных мерапрыемствах выступае першай асобай.

Не ведаю, як даведаўся пра гэта Пімен Емяльянавіч, але і ён быў на баку тых, хто суняваўся ў мэтазгоднасці вяртання ў ЦК, нямаю сабе і на вышэйшую пасаду. Вось адкуль у віншавальнай паштоўцы словы пра высокую ацэнку "чалавечнага ўчынка". Пра гэта мелі мы і вочную гаворку. Пімен Емяльянавіч трохі "памякчэў" да майго выбару, зазначыў, што і там патрэбны дасведчаныя людзі і браўся ахвотна разважаць, як найлепшым чынам будаваць партыйную працу, каб не нашкодзіць найперш сапраўдным творцам, пісьменнікам па прызначэнні.

Чацвёртага Іванавіча Пімена Емяльянавіча вызначаюць не толькі прывязнасцю і шчырацю, але і жартавальнасцю. Як, напрыклад, вось гэтак, атрыманае напярэдадні 9 мая 1987 года: "Сардэчна віншую ўсю сям'ю Бутэвічаў у Дзень Перамогі. Няхай у гэты Дзень Толя не насыпле ў чай солі, Таіса не разаб'е ніводнай місы, Вера не папросіць больш дзесяці цукерак, Сярожка падурэе толькі трошкі, А Надзея не захварэе."

Здароўя і радасці Вам!
Відаць, мая праца ў ЦК КПБ накладвала пэўны адбітак і на характар віншаванняў. Пімен Емяльянавіч часам, відаць, міжвольна, падкрэсліваў пэўныя штырыкі.

"Дарагі Анатоле Іванавіч! Сардэчна віншую Вас з Новым 1989 годам, з 70-годдзем КПБ і БССР!

А таксама з Калядамі!
Жадаю Вам, Тасі, Вашым дзецям здароўя, шчасця, поспехаў і радасці! Навагодні паклон ад Зоі К., Тані і Ксюшы.

Ваш Пімен Панчанка."
Уважлівасць Пімена Емяльянавіча падмацоўвалася добрай памяццю. Ён заўсёды і пры сустрэчах, і часта ў тэлефонных размовах нагадваў пра дні нараджэння маіх сямейнікаў, пра іншыя памятыя падзеі. Памятаю, як быў здзіўлены, калі ў дзень майго 40-годдзя, 15 чэрвеня 1988 года, атрымаў ад Пімена Емяльянавіча не толькі шчырае віншаванне, але і з халоднымі кропелькамі запацелую бутэльку шампанскага.

"Дарагі Анатоле Іванавіч!
Сардэчна, ад усяе душы віншую Вас з Днём нараджэння! З слаўным сарагогоддзем! Сорак зімаў і летаў — яшчэ не мужнасці век. Усё яшчэ наперадзе.

Але жыццё цяпер такое складанае, што не ведаеш, дзе пачатак, дзе сярэдзіна, дзе канец...

Мне прыемна Вас вітаць і таму, што я пераканаўся нядаўна, што Вы ў нашым жыцці

не выпадковы чалавек, а сапраўдны камуніст, разумны і чуйны партыйны працаўнік. У чым я пераканаўся, калі мяне жыццёвымі выпадкамі балюча апракніў на зямлю...

Жадаю Вам (і Зоя Кірылаўна, і Таня, і Ксюша) хутэй паправіцца і далей быць толькі пры добрым здароўі, заўсёды адчуваць радасць, добрыя поспехі і ўданы!

Паклон Таісе Мікалаеўне і дзецям: Сяргею, Надзеі і Веры!

Зычу Вам усім шчасця!
Ваш Пімен Панчанка.
15/VI-88 г."

Выпадак, пра які згадвае Пімен Емяльянавіч, звязаны з яго хваробай. Хоць і даймалі яны апошнімі гадамі моцна, Пімен Емяльянавіч не любіў скардзіцца, нічога не прасіў. Аднак спрыянне аддзела культуры ЦК дапамагла вырашаць і пытанні лячэння. Натуральна, што лепш за жонку ніхто не ведаў не толькі асаблівасцей мужавага характару, а і ягоных хвароб, звычак, адносін да лячэння. Таму Зоя Кірылаўна хацела быць побач і ў бальніцы. Але гэта парушала рэжым, і атрымаць дазвол было няпроста, нават у тадышні "Ленкамсіі". На падмогу прыходзілі супрацоўнікі ЦК КПБ, пытанне вырашалася станоўча. Пра адзін такі выпадак і згадвае Пімен Емяльянавіч.

Як я адзначаў, у Пімена Емяльянавіча заўсёды былі асаблівыя адносіны да маіх дзяцей. Ды і наогул у сваіх творах П. Панчанка часта закранаў балючую тэму страты духоўнасці ў моладзі, павягі да працы і да людзей, кляпаціўся пра адвечную праблему бацькоў і дзяцей. Есць вершы і пра сваіх унукаў, пра любімую Ксеню-Ксюшу, равесніцу майго старэйшага з траіх дзяцей сына Сяргея. А Пімен Емяльянавіч помніў пра ўсіх, кожнаму меў сваё слоўца.

"Дарагі Анатоле Іванавіч! Сардэчна віншую Вас, Вашых слаўных дзяцей з 71-й гадавінай Кастрычніка! Жадаю Вам усім добрага здароўя, шчасця і радасці! Асобнае прывітанне Верачці!"

Ваш Пімен Панчанка."
Падобнага ўвага да дзяцей была і ў 72-ю, 73-ю гадавіну Кастрычніка, і ў іншыя святы. "Няхай мінуцца цяжкія дні нашага жыцця. Няхай прыдзе да ўсіх нас добрае здароўе, радасць працы і ясельны смех нашых дзяцей!"

"Дарагі Анатоле Іванавіч! Ад усяго сэрца віншую Вас, мілую Таісу і Вашых слаўных дзяцей з Новым 1991 годам!

Няхай Новы год (мінулы год прынёс Вам міністрскі партфель) даруе Вам здароўе, поспехі, удачу, шчасце і радасць! Ваш Пімен Панчанка, а таксама З.К., Таня, Андрэй, Ксеня."

"Дарагі Анатоле Іванавіч! Сардэчна віншую Вас і Вашу сям'ю з Новым 1993 годам, з Калядамі!

Мы любім Вашу слаўную сям'ю і жадаем Вам усім добрага здароўя, шчасця і радасці! Няхай 93 год не будзе горшым за мінулы! Шчасця Вам!"

У гэты час у нас было мо найбольш сустрэч. Я часціком зазіраў на вабы агенчык Панчанкаў. Пімен Емяльянавіч у сваім пакоі-кабінеце любіў згадаць мінулае. У тым ліку ваеннае і пасляваеннае мінскае жыццё, свае стасункі з тагачаснымі літаратарамі. Як ні дзіўна, ён амаль ніколі не скардзіўся, не праклінаў цяжкасці (чаго іх ганіць — усё ж мінулае). Гэта ж было ягонае рэальнае жыццё: з творчымі поспехамі, удачамі, прызнаннем, сябрамі, каханнем, дзецьмі, унукамі, папоўненае размаітымі грамадскімі справамі дзеля карысці роднага краю. Дык навошта ж яго выракацца? Іншым яго ўжо не стане. Каб і хацеў, не перапіншаў. Ці не таму пазт імкнуўся бачыць найперш добрае, радаснае, прыемнае, не любіў засяроджвацца на брыдкім, прыкрым, хоць рашуча не прымаў яго і суроа асуджаў. І ў выступленнях, і ў творчасці. Не, добранькім і ўсёдавальным ён не быў. Умеў адстойваць праўду, ісціну, справядлівасць.

**Я не магу судзіць нікога,
Дарую многае братам,
Бо сам не быў любімцам бога,
Я — пасівельнік сірата,** —
зазначаў пазт у адным з вершаў, заклікаючы да разумення галоўнага, сутнаскага.

Тое ж ён адзначаў і ў згаданым альбоме "Пімен Панчанка", яшчэ ў 1987 годзе: "У наш час сорамна займацца вершаванымі забаўкамі, засядацельскай мітуснёй, калупацца ў мішуры прывіднай славы і дробязных крыўдаў. Для мяне самае важнае ў паэзіі — праўда жыцця, праўда пацучыў маіх сучаснікаў, чалавечнасць... Вайна навучыла маё пакаленне ненавідзець і любіць не абстрактна". Трэба быць бачыць, з якой прасветленасцю расказваў П. Панчанка пра сустрэчы з простымі людзьмі, з настаўнікамі. Ён шчыра бедаваў за іхні лёс, спасылаўся на шматлікія пісьмы, якія атрымліваў, паказваў іх, некаторыя чытаў. Асабліва радаваўся лістам дзяцей, студэнтаў, бо верыў у іх, у іхнюю больш спагадлівую будучыню. Пабачыўшы стос пісьмаў, якія ледзь не штодня атрымліваў Пімен Панчанка, я яшчэ шчырае віншаванне, але і з халоднымі кропелькамі запацелую бутэльку шампанскага.

"Дарагі Анатоле Іванавіч!
Сардэчна, ад усяе душы віншую Вас з Днём нараджэння! З слаўным сарагогоддзем! Сорак зімаў і летаў — яшчэ не мужнасці век. Усё яшчэ наперадзе.

і нават тагачасны прэм'ер В. Кебіч быў моцна здзіўлены гэтым становішчам, калі на свае вочы ўбачыў кватэру і жыццё Пімена Панчанкі, то мы аднолькава адчувалі няёмкасць, і я стараўся ўсе справы ўладзіць з Зояй Кірылаўнай, хоць пунктуальна бухгалтэрыя строга патрабавала, каб у "расходных ордэрах" распісваўся сам Пімен Емяльянавіч. Ды што іншае маглі мы прыдумаць, каб дапамагчы хоць неяк нашым слаўным і вядомым літаратарам, якія раптам апынуліся ў гэткім бяготным становішчы.

А кляпатлівы і пріяжны Пімен Емяльянавіч пісаў:

"Дарагі Анатоле Іванавіч!
Сардэчна віншую Вас і Вашу сям'ю з Новым 1994 годам! Зычым Вам усім добрага здароўя, поспехаў і шчасця!
Ваш Пімен Панчанка, Зоя, Ксюша і Панчаняты.
28/XII-93 г."

Вось згадваю ўсё гэта цяпер, праз шмат ужо гадоў, і нібыта размаўляю з мудрым і неабыйкавым суб'ядэнікам. І зноў дабрэе душа, і спеліцца надзея, што кожны, хто возьме ў рукі томік народнага паэта Беларусі, якія, на жаль, даўно ўжо не трапляюць у выдавецкія планы, адчуе сэрцабіццё гэтага выдатнага творцы і шчырага суразмоўцы, і яму перадацца часцінка ягонай дабырыні, шчырасці, спагадлівасці і зычлівасці. І сэрцам адчуе — не можа не адчуць: хто ён такі, з "якіх беларусаў", зразумее, што такое "і вера, і вернасць, і вечнасць..."

І ВЕРШЫ БЫЛІ ЯК ДЗЕЦІ

Напэўна, кожны літаратар так ці інакш на сваім лёсе спазнаў, што такое Галоўліт, або як проста і звыкла называлі яго — цензура. Хоцькі-няхоцькі, а з ёй мусілі лічыцца ўсе, хто меў адносіны да друкаванага слова. Асаблівы клопат спазнавалі тыя, каго Галоўліт зачалі сваёй увагай. Іх прымушвалі прыслухоўвацца да пільных аберагальнікаў палітычнай цензуры тагачаснага ладу. Бо іначай кніжка альбо публікацыя ніколі не ўбачыць свету. Іспрачача практычна не было з кім. Бо той "заканспіраваны" Галоўліт амаль ніколі сам з аўтарам не працаваў, ён толькі "сігналізаваў". Але паспрабуй той "сігнал" праігнараваць. Такое не ўдалася нават супрацоўнікам ЦК КПБ. Я гэта добра ведаю, бо ў свой час шмат падобных "сігналаў" давалася развязаць і С.І. Законнікаву, і І.І. Антановічу, і нават сакратару ЦК КПБ А.Т. Кузьміну, які надзвычай добра разумее творцаў і ў сілу сваіх магчымасцяў спрыяў ім. Мо пераняў гэтую звычку яшчэ ў Пятра Міронавіча Машэрава, які ніколі не турбаваў ні пісьменніцкіх, ні іншых мастацкіх і творчых праблем.

Як гэта рабілася? Спачатку былі спробы ніжэйшых па пасадзе службоўцаў з часопісаў, выдавецтваў, нават супрацоўнікаў ЦК пераканаць, што нічога крамольнага ў тым, што насцярожыла галоўлітаўскага "чытача", няма, што ў Расіі ў гэты час перабудовы і — такое дзеецца. "Але ж то ў Расіі!" — парывалі галоўлітаўцы. Далей ішлі спасылкі абаронцаў на правы аўтара, на яго знакамітасць, папулярнасць і г.д. Не надта дапамагала.

Трэба прызнаць, што вельмі часта мы ўсё-ткі знаходзілі паразумне з памякчэлымі ў перабудовачныя гады супрацоўнікамі беларускага Галоўліта. І тады разумны кампраміс выводзіў з тупиковай сітуацыі. Аўтары пра падобныя канфлікты, калі яны вырашаліся без іхняга ўдзелу, лічылі за лепшае прамаўчаць. А творы бачылі свет пры ўмове: "На вашу адказнасць" (супрацоўніку ЦК). Праўда, гэтая "адказнасць" ніколі не наступала.

Калі кампрамісу не знаходзілі, тады нам даводзілася "працаваць" з аўтарам, які не павінен быў нават ведаць, адкуль ногі растуць, — згадваў Галоўліт нельга было ні пры якой умове. Аднак варта было заікнуцца хоць пра нейкія праўкі, як усё ўсім было зразумела. Па-рознаму заканчвалася наша "праца" з аўтарам. Бывала, ён катэгарычна адмаўляўся нешта правіць (зрабіць гэта за яго, без яго ведама не мог ніхто). Тады Галоўліт ужываў свой апошні аргумент: вы як хочаце, а мы будзем дакладваць Галоўліту СССР. Далейшая ж дарога была вядома: Галоўліт СССР "інфармаваў" ЦК КПСС, а адтуль сігнал трапляў да кіраўніцтва ЦК КПБ. Вынік можна прадбачыць. Таму гэтай дарогай не хацелі асабліва карыстацца і самі беларускія галоўлітаўцы. Ды і нам, ніжэйшым за высокае начальства супрацоўнікам ЦК, гэтага не хацелася. Мяркую, што ўсё-ткі ў той перабудовачны час мы ў Беларусі не наламалі дроў — і дзяржаўныя сакрэты не выкрылі, і лінію партыі не скрывілі, і аўтараў без даў прычыны не надта дражнілі. Хоць, бясспрэчна, канфліктаў, часам вельмі вострых, хапала. Шмат хто з пісьменнікаў быў беспасдаўна пакрыўджаны.

Але гэта сітуацыя наогул. У кожным жа канкрэтным выпадку сутыкаліся канкрэтыя людзі, закраналіся канкрэтыя творы. Быў такі выпадак і ў час майго дырэктарства ў "Мастацкай літаратуры".

У Пімена Панчанкі павінен быў выйсці паэтычны зборнік "І вера, і вернасць, і вечнасць". 14 лістапада 1986 года ён быў падпісаны да друку. Выдаўцы і аўтары ведаюць, што гэта самы прыёмны момант, бо ўсе цяжкасці, лічы, мінуліся, усе перашкоды пераадолены. Застаецца наладзіць друкарскую машыну — і кніга ў кішэні ўчытача. Аднак — не, стоп, машына.

Супрацоўнікі беларускага Галоўліта

заўважылі нешта "не тое" ў вершы Пімена Емяльянавіча "Чым жа мы апраўдаемся?" І прапанавалі выдавецтву зняць яго з кнігі. Было гэта 16 лістапада. Як водзіцца, папярэдзілі рэдактара зборніка. А што рабіць таму? І пайшло тое папярэджанне па службовай выдавецкай лесвіцы ўгару. Аднак і мае перамовы з Галоўлітам, і мая спроба ўзяць адказнасць на сябе не далі жаданага выніку. Удалося толькі дасягнуць кампрамісу: верш можна пакінуць, але зняць тры страфы або, у крайнім выпадку, паправіць іх, хоць, вядома, найлепей і спакойней — выкінуць увесь верш. Мне заставалася адно — ісці да аўтара, бо іначай кніга вылятала з плана, а друкарская машына круціцца ў халастую не можа. Да таго ж набліжаўся канец года з усімі ягонымі выдаткамі і напружанасцю. Што заставалася?

Перш чым зайсці да Пімена Емяльянавіча, патэлефанаваў яму: так хутэй, бо сапраўды быў цэйтнот. Як толькі я, блытаючыся ў словах, патлумачыў, у чым справа (не спасылаючыся, вядома, на Галоўліт), як толькі назваў верш, які стрымліваў выхад кніжкі, Пімен Емяльянавіч усё адразу зразумеў. Ягоны вердыкт быў хуткі і кароткі: "Прывідаўце заўтра". Але не давлялося чакаць і да заўтра. Надвечоркам пазваніў сам Пімен Емяльянавіч і прадывітаваў папраўкі да тых "крамольных" строф, на развітанне ўсё ж паўтарыўшы: "А заўтра прывідаўце, забраце пісьмовыя папраўкі, каб не было прэтэнзій, што вы самі нешта там прыдумалі."

Так і адбылося. Назаўтра я забраў у Пімена Емяльянавіча "чацвярынку" аркушыка, дзе ягонай рукой чырванай шарыкавай ручкай былі выдзелены папраўленыя радкі. Гэтыя дзве чырвона-сінія страфы на кавалачку паперы і цяпер знаходзіцца ў мяне. Трэцій жа папраўкі Пімен Емяльянавіч не зрабіў, прамаўчаў. Гэта азначала, што ён не пагаджаецца з галоўлітаўскай заўвагай. Я таксама змаўчаў перад ім. Мае паўторныя перамовы з Галоўлітам і спасылка на тое, што аўтар большасць заўваг прыняў, не далі выніку. Там стаялі цвёрда: альбо здымаецца адна страфа і кніга выходзіць, альбо мы звонім у ЦК. Я ведаў, чым можа абярнуцца вальнік з ЦК. У лепшым выпадку адклад на няўпэўны час выхад кнігі. Пімену ж Емяльянавічу вельмі хацелася пабачыць плён працы сваёй яшчэ ў 1986 годзе, бо хто ведае, што там далей можа стацца.

Выдавецкі сінкліт з вузкага кола асабліва дасведчаных людзей пры ўсёй разнастайнасці прапаноў кампраміснага выйсця не знайшоў. Давялося мне, пачырванелама ад сораму, зноў тэлефанаваць Пімену Емяльянавічу і прасіць згоды зняць адну страфу. Не ведаю, што ён думаў пра мяне на самай справе, але згоду даў, яшчэ і паспрабаваў супакоіць мяне, зазначыўшы, што ён усё разумее.

Аднак жа гэтым вершу яшчэ пашчасціла трапіць у зборнік, бо як скардзіўся паэзіі Пімен Емяльянавіч у пісьме А.Т. Кузьміну, з ягонай паэтычнай падборкі ў другім нумары "Полымя" за 1986 год ён быў усім зняты. Значыць, час і галоўлітаўцы паступова мякчэлі, пакрысе дабаўляючы мажлівасці пазту выказацца, а чытачу самому ацаніць сказанае.

Ва ўсёй гэтай справе мяне да глыбіні кранула тактоўнасць Пімена Емяльянавіча, ягоная ашчаднасць і зычлівасць, ягонае разуменне нашага выдавецкага становішча і згода пайсці нават на неапраўданы кампраміс, каб толькі не падставіць некага, не зрабіць балюча іншаму.

Дык гэта ж толькі адзін прыклад, адзін выпадак. Уяўляю, колькі іх было ў Пімена Емяльянавіча за доўгае жыццё ў паэзіі. І не таму, што ён хацеў некаму насаліць, альбо жадаў блага сваёй краіне, якой служыў усім сваім жыццём і творчасцю самааддана і шчыра. Я ні разу не чуў ад яго ніякіх непаважных слоў ні да партыі наогул, ні да савецкай краіны, хоць, як сапраўдны і неабыйкавы грамадзянін, ён крытыкаваў недахопы, непарадкі, а то і проста дурноты, ад якіх, відаць, не застрахавана ніякае грамадства, нават самае дэмакратычнае, бо ўсё, што адбываецца, дзеіцца людзьмі. А людзі, нават партыйныя, нават высокія чыноўнікі, нават каркоўныя служкі, бываюць розныя.

Але ж у гэтым выпадку, як і ў іншых стасунках творцы з Галоўлітам, не трэба шукаць загану пазтавага характару, не трэба выстаўляць яго барацьбітом з рэжымам, альбо асобай, якая здраджвала сама сабе. Гэта на паперы ўсё проста, а ў жыцці яно больш складана і шматфарбна. Трэба бачыць тое, што было, а не падганяць пад загады будаваную схему і цаніць усё выключна з пазіцыі сённяшняга дня. Пімен Емяльянавіч шанаваў і нават на шкоду самому сабе аберагаў лёс іншых людзей, якія, спадзяваюся ён, сваю прафесійную справу ведаюць дасканала.

Як бы да будучых незчыліцтваў звяртаў ён сваё абярэжнае папярэджанне:

Пляткаре, мілья. Пляткаре,
Што нехта ў крук мяне сгануў...

Не сгануў і не сгане. Пазтава застаецца пазту. І ягоным нашчадкам. Нам, беларусам, найперш.

Захоўваюцца ў мяне і матэрыялы пераліскі П.Панчанкі з сакратаром ЦК КПБ па пытаннях ідэалогіі А.Кузьміным у 1986 годзе. Яны закранаюць пытанні выхавання моладзі, школьнікаў, захавання высокай духоўнасці і патрыятызму. Пімен Емяльянавіч выяўляе сваё бачанне шмат якіх тагачасных працаў, адносін грамадства да выкарыстання беларускай і рускай моў, прапануе шляхі вырашэння гэтай складанай і востра дыскутуемай тады праблемы. Але гэта ўжо тэма для іншай гаворкі.

Яшчэ адна прыступка...

Вы паверыце, што сёння можна правесці трохдзённы фестываль без капейкі дзяржаўных грошай? А чуды між іншым здараюцца. Толькі дзякуючы ім (і добрым людзям) у Мінску на сцэне Тэатра юнага глядача адбыўся IV Міжнародны фестываль дзіцячых аматарскіх спектакляў "Крок у неба".

Два гады ішла падрыхтоўка: спектаклі праглядваліся на відэаўстужках, доўжылася перапіска з калектывамі. У выніку прыехалі паказаць свае творчыя набыткі не толькі самадзейныя артысты з Гомеля, Брэста, Маладзечна, Лепеля, але і госці з Расіі — Санкт-Пецярбурга, Гатчыны і нават Кемерава (што за Уралам).

Фестываль пераўзышоў усе спадзяванні арганізатараў, і ацэньваецца Ірынай Маркавай (а менавіта яе намаганні сталася магчымым свята дзіцячай творчасці) як самы паспяховы з усіх чатырох.

Ад густоўнага адкрыцця, зладжанага з дапамогай калектываў г. Дзяржынска, да грандыёзнага закрыцця — больш эстраднага, чым уласна тэатральнага — зала тэатра гримела воллескамі. Здавалася, тут сабраліся нейкія асаблівыя дзеці. Яны рэагавалі не толькі на відэаважныя спробы спадабання (танцы ў стылі рэп), але і на моманты някідкія: удалую мізансцэну, трапную рэпліку, новы сюжэтны паварот. А больш за ўсё падкупляла захапленне саміх удзельнікаў, якія ў зале радаліся паспеху "канкурэнтаў".

Але глядачы глядачамі, а ў журы свой аўтарытэтны

погляд на спектаклі. Пры абмеркаванні ўсе сыхліся на тым, што светлай, жыццесцвярджальнай канцэпцыі фестывалю найбольш адпавядалі "Землетрасенне" кемераўцаў, "Аліса ў краіне цудаў" (тэатр "Аніма" мастацкага каледжа), "Неверагодны ілюзіён Эрні" ("Клас-А!" СШ № 74) і Прыгоды Пінокія" гатчынскага тэатра "Сустрэчы".

Спрэчкі разгарэліся вакол спектакля піцэрцаў "Марына". Ужо пры адкрыцці тэатр "YES!" унёс дысанансную ноту ў прыўзнятую атмасферу свята. Іх спектакль хтосьці назваў "Крокам у пекла". Гэтая паэтычная кампазіцыя, прысвечаная жыццю і творчасці Марыны Цвятаевай, уражвала экспрэсіяй і поўнай самааддачай юных выканаўцаў. Разам з тым, празмернае напружанне і беспрасветны фінал не адпавядалі як узросту аўдэторыі, так і умовам фестывалю. Станоўчыя водгукі, аднак жа, пераважылі, і спектакль атэставалі як "той канфлікт, без якога не бывае развіцця".

Не назіралася адзінадуша сярод журы нават у дачыненні да прызнавання, вядомага далёка за межамі Беларусі гомельскага дзіцячага тэатра "Сінтэз" — відэаважнага лідэра фестывалю. Сусветныя хіты, светлавячыя эфекты, адмысловая вывучка танцораў, іх неверагодная зладжанасць — з аднаго боку, а з другога — музыка-пластычнае шоу "Жыццё" было празмерна зацягнутым, мела мо пець фіналаў...

Галоўны рэжысёр ТЮГа

А. Андрасік заклікаў кіраўнікоў дзіцячых калектываў больш строга ставіцца да выбару драматургічнага матэрыялу. К. Драгунская, Э. Іянеска, М. Элпгейт: ці адпавядаюць іх творы выхавальным задачам пастаноўшчыкаў? Напрыклад, з "Правінцыйнай гісторыі" (тэатр "ТэСТ" г. Маладзечна) немагчыма зразумець, пра што гэты спектакль і што ім хацелі сказаць выканаўцы.

Правінцыйнасць увогуле не залежыць ад месца пражывання. Можна жыць у вялікім беларускім горадзе і за трыццаць год работы з дзецьмі не паставіць ніводнай беларускай п'есы! Бо адны дзіцячыя студыі топчучца на расійскім матэрыяле (гомельскі "Равеснік"), другія не апускаюцца ніжэй замежнага (брэсцкі "Раёк"). Так, свет шырокі і адкрыты для нас, бяры хоць жменяў! Толькі што мы,

беларусы, пакажам яму, акрамя таго, што ён і так сто разоў бачыў? Што раскажам пра сябе? Таму палітра свята была б няпоўнай без спектакляў па беларускай драматургіі. Тэатр "Летуценнікі" (Любанскі раён) паставіў спектакль па п'есе С. Кавалёва, лепельскі тэатр "Трыяда" — па А. Міхно. Выканаўца ролі Верабейкі Павел Каткавец атрымаў спецыяльны дыплом фестывалю як самы малады ўдзельнік.

Упершыню не ўдзельнічала ва ўласным фестывалі "Рондастудыя", яна адно дапамагала яго арганізацыі і размяшчэнню гасцей. Ад імя Тэатра юнага глядача падзякавала арганізатарам загадчыца педагагічнай часткі Л. Шайкоўская: "Вы далі нашаму тэатру зразумець, наколькі ён далёкі ад дзяцей". Святам разнастайнасці назвала фестываль

тэатраўнаўца з Расіі Т. Рапава. Усе ўдзельнікі атрымалі дыпломы розных намінацый і падарункі. Калі ж падводзіць вынікі з пачатка пачутага за тры дні, то нельга не прызнаць: дзіцячы аматарскі тэатр нашмат цікавейшы за дарослы і прафесійны. Гэты жывы тэатр, і выканаўца ў ім — не марыянеткі, і творцы і выдумшчыкі. Іх яшчэ не атруцілі "пулізм" і амбітнасць тэатральнага бамонду. Кожны спектакль фестывалю "Крок у неба" — яшчэ адна прыступка ў высокі свет добра і прыгажосці.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
На здымку: чатыры Марыны з аднайменнага спектакля (Санкт-Пецярбург).

ЗАСНАВАЛЬНИК

Саюз беларускіх пісьменнікаў

ВЫХОДЗІЦЬ 3 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Алесь ГАЎРОН —
адказны сакратар,
Уладзімір МАРУК —
намеснік галоўнага
рэдактара,
Яўген РАПН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП —
першы намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461
намеснікі галоўнага рэдактара — 284-8525, 284-7985
АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7985
літаратурнага жыцця — 284-8462
крытыкі і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-7985
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленага мастацтва — 284-8462
фотакарэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462
Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба спасыліца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыі не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2626
Нумар падпісаны ў друк 25.04.2002 г. у 17.30
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715
Заказ 2562

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМ"

VIII Кірыла-Мяфодзіўскія чытанні

23—26 мая 2002 г.

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і факультэт тэалогіі Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта з фінансавай падтрымкай Міжнароднага грамадскага аб'яднання "Хрысціянскі культурна-адукацыйны цэнтр ім. св. Мефодія і Кірыла" паведамляюць аб правядзенні 23—26 мая 2002 г. чарговых Кірыла-Мяфодзіўскіх чытанняў, прысвечаных Міжнароднаму дню славянскага пісьменства і культуры.

Па гэтым чытанні: "Духоўнае прызвание чалавека ў секулярным свеце" плануецца наступныя секцыі:

Агульнаславянская спадчына ў развіцці пісьменства, мовы і літаратуры;
Кірыла-Мяфодзіўскія традыцыі ў кніжнай культуры славянскіх народаў;
Духоўнасць і аветніцкія традыцыі славян;
Культуралагічныя, рэлігійна-філасофскія і рэлігіязнаўчыя даследаванні.
Форма ўдзелу ў рабоце чытанняў:
Выступленне з пленарным дакладам — 20 мин.
Выступленне з секцыйным дакладам — 10 мин.
Робчыя мовы чытанняў — беларуская, руская.
Чытанні будуць праходзіць на факультэце тэалогіі ЕГУ і ў БДУ культуры.

Для ўдзелу ў чытаннях просім падаць наступныя матэрыялы:

Заяўку на ўдзел: прозвішча, імя, імя па-

Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага складу: загадчык кафедры графікі; загадчык кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва; загадчыка кафедры дызайну; дацэнта кафедры інтэр'ера і абсталявання; старшага выкладчыка кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва; старшага выкладчыка кафедры скульптуры.
Тэрмін падачы заяў адзін месяц з дня апублікавання аб'явы.
Заявы і дакументы, згодна ўмове аб конкурсах, падаваць на імя рэктара Акадэміі на адрас: 220012, г. Мінск, пр-т Ф. Скарыны, 81, аддзел кадраў, тэл. 232-77-34.

Наступны нумар штотыднёвіка "ЛіМ" выйдзе 17 мая 2002 г.

На хвалях Беларускага радыё

Праграма "Літаратурны вечар" адкрываецца 29 красавіка перадачай "Музейныя тайны", у якой Ганна Кашуба прасочвае лёс сына Якуба Коласа Юркі.

У праграме "Роднасць" Іван Рыбіцкі прадстаўляе новыя плыні расійскай паэзіі. Перадача прагучыць у аўторак, 30 красавіка ў 22.10. Першамайскаму святу прысвечана праграма Святланы Шалімы "Белы аркуш" — серада, 1 мая. Выступаюць маладыя паэты і празаікі. У сераду, 1 мая — "З фондў радыё" Г. Багданава, У. Казбанаў "Майстэрня Жучка-Баравічка". Музычны радыёспектакль. Суразмоўца Васіля Макаравіча ў яго аўтарскай праграме, прысвечанай 120-годдзю Янкі Купалы і Якуба Коласа — паэт, перакладчык, даследчык Уладзімір Мархель. Перадача прагучыць 2 мая ў 22.10.

У пятніцу, у 22.10 — праграма Алены Казлені "Альфа і амега". Яна прысвечана лацінаамерыканскай літаратуры.

Па канале "Культура", якую трэба шукаць у эфіры на хвалях 343,6 і 4,26 м, або 873 КГц і 70,4 МГц у аўторак, у 14.10 — аўтарская праграма Галіны Шаблінскай "Гаспода", у 15.00 — "Роднае слова", у 16.00 — "Паэтычны радыётэатр", у 16.40 — "Таленты з глыбіні", у 16.40 — "Радавод", у 9.30 — "Славутыя імёны Бацькаўшчыны", у 18.30 — "Гаспода".

У нядзелю, у 15.30 — праграма Маргарыты Прохар "Літаратурны праспект". Прагучаць літаратурныя навіны, агляд новых нумароў часопісаў, анонс газеты "Літаратура і мастацтва".

"Гісторыя з паштовай скрыні"

Конкурс для школьнікаў

Грамадскае аб'яднанне "Дыярыуш" пры ўдзеле Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны і Таварыства беларускай школы абвясціла конкурс "Гісторыя з паштовай скрыні".

У конкурсе могуць удзел вучні сярэдніх навучальных устаноў (пачынаючы з 7-га класа): школ, ліцэяў, гімназій, а таксама навучэнцы каледжаў, ПТВ, тэхнікумаў (да 19 год).

Форма конкурснай працы адвольная: сачыненне, эсэ, інтэрв'ю, фільм і інш. Калі праца нятактавая (аўдыёзапіс, відэа-, фотаздымкі), да яе павінна быць далучана пісьмовая частка, якая адлюстроўвае працэс даследавання альбо заключчае каментар да крыніцаў.

Працу пажадана пісаць на беларускай мове, яе можна выконваць індывідуальна альбо групай, самастойна альбо з дапамогай куратара.

Да працы абавязкова павінна быць далучана анкета ўдзельніка з прозвішчам, імем удзельніка, яго каардынатамі і назвай працы, а таксама з прозвішчам, імем і каардынатамі кіраўніка (пры яго наяўнасці).

Працу трэба дасылаць у адным асобніку да 30 верасня 2002 г. (дата вызначаецца па паштовым штэмпелі) на адрас: "Блізкая гісторыя", а/с 128, 220064, Мінск.

Вынікі конкурсу будуць абвешчаныя 30 лістапада 2002 г. Усю патрэбную інфармацыю, парады і брашуру, у якой падрабязна выкладзены ўмовы конкурсу, можна атрымаць ад сакратара конкурсу Ірыны Коваль (па тэлефоне (8-017) 227-51-09, па эл. пошце: office@dyaryush.org.by, па пошце: "Блізкая гісторыя", а/с 128, 220064, Мінск).

Жадаем паспехаў!